BRATSTVO SARAP U LJUBOTINJU

RIJEČKA NAHIJA

CRNA GORA
(izvodi iz knjige)

JOVAN VUCKOVICH - S A R A P

DETROIT, MICHIGAN, USA
1960. godine

+ Да ј Заведенија васакому Господару и
човјеку како предамном Господином Ђурђем Црнојевићем
изидоше Шишовићи кнез Илија Лешевић
својом братом усрдно сви обиште тако ти се
тужаше и великим гласом потакаше како им
невоља бијаше на Дупило и на Детала Сега око
них да су им отишли то..... границе и
баштине и гору и воду и мене се њиховтак
дотаки се им не бише суда ни правде ни
тако сабрах 24 властела од све земље да
пођу и да виде куђије говоре Шишовићи
да су њих границе праве и тако им рекох
ја Ђурђе Црнојевић да пођу из њихове душе
право куђије нађу старе границе и да узму
Богом и својим душама по правди Божјој
тако искаше старе стазе и обнашоше прво
почевши на Граб у Ријеци на врх Стога Дебеле
Главе и на врх Зле Горе и на Теочо так
право Владиком у Гого Брдо так у Црковну
межу и так отолен на Дренову воду отолен
право на врх Дошина с врх Дошина право
на Пилен с Пилена на Влахов брег отолен
на Корнуко [illegible] отолен на Деанов Ками
отолен на Веру петљину отолен на Блесе с
Блеса на Граб у Ријеку и по тијех стаза
пошедших више речени властели и за то
се заклеше Богом и својим душама да су
туђије старе стазе и границе праве
Зато ја син Ђурђ господар [illegible]
Шести од Зачира и заповедих усетим границе
по старијех стаза да се зна до последњих
да тому не буде порока ни поговора међу њих
ма и тако сведочено ти више речени 24
властеле право из душа и за ово томи свакога

до последњех кољену буде по мене владати овој
земљи е моје тешко не поколебати но потврдити
зашто јест право обнажено и осуђено седочим котом
и својом душом и тому седаши сви 24 властела
прво Никола Жуканов, Радиа Мирујевић, Дабижив
Ђурђевић, Степан Шеноевић, Вукота Озринић
Вучко Милошевић, Бошко Рад...и.... Оливер Вуковић
Вотовоу Невковић Радич Храпић Радич Остоић
Бранко Сарап, Никола Вукићевић Степан
Никовић Никола Марковић Лазар Милошевић
Кочин Никовић Степан Радосавић Ралета
Богдановић Вуић Милошевић Алекса Степанишић
Ратко Дарчевић Вукац Детоњић Божидар Новаковић
и пристав Никола Косир.

Писано на ҂98ç̃Δ̃ лето м ц̃ 9 новбра х̃ и ѕ̃т̃б
ово је писано старим писмом, а бројеви словенски.
Карта се налази у Попа Мађана Поповића
У то вријеме слово Ç (сч крстом) значило
90 а не данашње 200, као што и свједочи
чувени историк Архимандрит Руварац.

Povelja Đurđa Crnojevića iz 1494godine u kojoj se pominje Branko Sarap(prepis)

Crkva svetog Nikole u Bogutima koju je sagradio Božina Sarap,krajem XV vijeka

Ovu kuću je sagradio Božina Sarap,krajem XV vijeka i u istoj živio.Nalazi se u selu Boguti(Ćipur)-Ljubotinj

Vaso M.Banović i barjaktar Pero N. Vučković kod spomenika Božine Sarapa
(slika iz 1933godine)

Pero popa Đura Vučković,Ministar prosvjete i crkovnih djela Kraljevine Crne Gore

S A D R Ž A J

- ○ ◊ ○ -

UMJESTO PREDGOVORA

U svojim mlađim danima, dok sam još bio đak osnovne škole, rado sam slušao razgovore i pričanja starijih, koji su dolazili na sjednike kod moga oca. Najčešće za vrijeme dugih zimskih noći, sjedeći pored ognjišta, počašćeni vinom i duvanom, vodili su razgovore o našoj istorijskoj prošlosti. Ovakvi skupovi, upotpunjeni pjevanjem uz gusle, bijahu za svakoga, a za mene posebno, veliko uživanje i zabava. Poslije svake guslarske pjesme

zapodijevao se razgovor, pričanje je postajalo življe i interesantnije, i ja, slušajući iz prikrajka, počeh da stvaram viziju o junacima čija se imena u pjesme spominjahu, kao i o ostalim ljudima o kojima razgovarahu stariji. Nastojao sam da upamtim svaku riječ, jer oni nikad nijesu razgovarali o sitnim i beznačajnim stvarima, ili o ljubavnim aferama, kao ni pripadnosti pojedinaca ovoj ili onoj političkoj partiji, već samo ozbiljne stvari na kojima smo mi mlađi mogli da izgrađivamo svoju ličnost. Kult čojstva i junaštva kod njih je bio na najvišem nivou i sve što nije odgovaralo tome kultu i njihovim časnim nazorima smatrano je za sramotu.

Na tim sjednicama, na kojima su se skupljali stari ratnici i osvetnici Kosova, uvijek i jednako pričalo se o časti, čojstvu, poštenju, junaštvu u bojevima, kako onima u kojima su oni sami učestvovali, tako i onima ranijim u kojima su učestvovali njihovi preci. Ovi divni ljudi, koje sam slušao kao dijete, svi su bili aktivni učesnici u crnogorskim oslobodilačkim ratovima od 1852. do 1878. godine, dok je Crna Gora dobila svoju samostalnost; neposredni svjedoci muka i patnji, pripadnici slavne plejade istaknutih ratnika, koji su oružje i slavu Crne Gore i crnogorstva uzdigli do takve visine, kako prije toga nije uzdigao ni jedan mali narod. Ovi div-junaci koji su svojim viteškim požrtvovanjem izvojevali Crnoj Gori nezavisnost i samostalnost, a velesile nijesu bile voljne da priznaju, impresivno su djelovali i na starije, a posebno na nas mlađe, koji smo ih sa oduševljenjem slušali.

Poznato je da su Crnogorci od pamtivijeka mali svoju slobodu, ali međunarodno priznanje nije tako lako dolazilo. Pa ipak nezavisnost Crne Gore i sa formalne strane uslijedila je tek na Berlinskom kongresu. Svakako, tome je mnogo doprinijela diplomatska aktivnost dinastije Petrović-Njegoš, koja je svojom mudrom politikom otvorila oči evropskim političarima onoga vremena da promijene svoje mišljenje na ratni logor, kakva je bila Crna Gora kroz vjekove. Te 1878. kada je ova mala država priznata i stala u društvo ostalih naroda Evrope, kao punopravna članica, proširila je i svoje granice i ovjekovječila svoju oslobodilačku borbu, na što su ovi stari vitezovi koji su vjekovima prolivali krv za slobodu Crne Gore bili ponosni.Ovo utoliko više, što su se ondašnji političari, diplomate, vladari evropskih država, pjesnici i istoričari posebno divili svemu onome što su Crnogorci žrtvovali i postigli u petvjekovnoj borbi za slobodu i nezavisnost. Požrtvovanje Crnogoraca u ono vrijeme, smatrana su kao prava čuda, koja su pod kraj XIX vijeka, od ondašnje evropske diplomatije ocijenjena priznanjem Crne Gore kao samostalne države.
Te i takve Crnogorce, koji su uzdigli Crnu Goru na ono mjesto koje joj je i ranije pripadalo među ostalim narodima, imao sam prilike da vidim pod punom vojničkom opremom iz njihova doba 1910. godine, prilikom krunisanja kralja Nikole i proglašenja ondašnje knjaževine Kraljevinom Crnom Gorom.Na ovoj veličanstvenoj i rijetkoj svečanosti, na kojoj su mogle pozavidjeti i moćnije države, na ovom uzvišenom jubileju, bili su pozvani i svi preživjeli ratnici iz Grahovačke bitke (1858). Na malom Cetinju (koje tih dana bijaše privuklo pažnju čitave Evrope) za grahovačke ratnike bijahu podignuti šatori ispred Biljarde, na počasnom mjestu, gdje se bijaše okupilooko 200 njih, u živopisnoj narodnoj nošnji: dolamama, gunjevima, sa džeferdarima, ledenicama, handžarima u pojasu i kuburama. Neki od njih imali su i vrbije, bijele i šarene čarape u opancima, toke, medalje i ostala ratna odličja krasili su njihove grudi. Za osam dana bila je ovo veličanstvena smotra viteštva ovih div-junaka. Za čitavo vrijeme svečanosti, zajedno sa ocem, dolazio sam kod ovih vitezova, slušao njihove riječi i divio se njihovim junačkim podvizima, tim prije što se među njima nalazio i moj stric Nikola Tomanov Vučković, barjaktar Prekorničke čete. Na taj način imao sam prilike da izbliza gledam te stare heroje, koji su Crnoj Gori na vrh handžara izvojevali nezavisnost. Te divne likove, te krilate ljude koje sam tada vidio čitavog svog života nosio sam u najljepšoj i najsvetlijoj uspomeni.

Moj stric Nikola Tomanov, koji bijaše navršio osmu deceniju života, bio je učesnik u svim oslobodilačkim ratovima od 1852. do 1878. - kao vojnik u ranijim i kao barjaktar od 1876. Učestvovao je u svim ratovima: 1852, 1858, 1862, 1876, sve do 1879. godine.Kao živi svjedok svih tih događaja dobro je poznavao svoje savremenike, a prema onome što sam čuo od starijih, bio je upoznat i sa prošlošću bratstva i plemena. Iako bez škole i nauke, vrlo bistar po prirodi, znao je da priča o pojedinim bojevima, događajima i ljudima istinito, tečno na način svojstven njemu i njegovim ljudskim karakteristikama.On nikad i nigdje nikoga nije pokudio, a ljude i junake ljudski je isticao onako kako su i zaslužili.One pak, koji se nijesu isticali nečim posebnim, nije spominjao, a kada bi ga neko upitao o njima kakvi su bili, nalazio je pravu riječ "Duše mi, nije mogao biti bolji!". Takav je bio moj stric Nikola Tomanov Vučković.

Cilj moga daljeg izlaganja je da u kratkim potezima prikažem bratstvo S A R A P, odnosno, da opišem ono što sam zapamtio od strica Nikole i ostalih starijih ljudi iz svoga bratstva i plemena, kako bi mlađe i buduće generacije bile, bar malo, upoznate sa istorijom svojih predaka. Povod za ovo dali su mi mlađi Sarapi sa kojima sam razgovarao još 1956. godine, prilikom mog dolaska iz Amerike. Ovi mladi ljudi vrlo su malo znali o svojim precima, posebno o rodonačelniku BOŽINI SARAPU: odakle je bio, kada je došao u ove krajeve i uopšte od koga potičemo mi Sarapi, pojma nijesu imali. Zato sam riješio, da ovim prilogom, makar i u najkraćim crtama, izložim i osvijetlim likove nekoliko naših predaka, onako kako sam zapamtio, kako bi mlađi što više znali o svome porijeklu.

Na šalost, vrijeme je učinilo svoje, pa mnoga dostojna imena neće biti pomenuta u ovom prilogu. Tome nijesam kriv, jer sam u ranoj mladosti napustio zavičaj i otisnuo se u svijet, u pečalbu. Zato su mi i sjećanja izblijedila, pa neka mi oproste oni koji ovdje ne nađu neko ime za koje misle da je trebalo da se pomene. Uvijek me je interesovalo naše porijeklo, pa sam nastojao da zapišem sve ono što sam čuo od starijih kako bih otrgao od zaborava ono što ne bi trebalo da se zaboravi. Još 1957. godine poslao sam kopije ovoga bilježenja svim bratstvima SARAP i molio ih da me isprave gdje sam načinio promašaj i da me dopune, kako bi ovaj moj spis bio potpuniji. Na žalost, nijesu se mnogi odazvali ovom pozivu pa sam bio prinuđen da sam tražim neke stvari. Od svih Sarapa odgovorili su mi i pomogli: Niko Ilijin Vučković, Savo Perov Vučković (koji me je uputio na Vasa Đurova Vukićevića). Vukićević mi je mnogo pomogao i rodoslov kojeg prikazujem sam izradio, te mu radi ovako lijepog priloga svi zahvaljujemo. Takođe, od ostalih Sarapa javio mi se Vaso Mitrov Banović i dao neke podatke o bratstvu Banovića. Mlađi nijesu dovoljno shvatili ovu moju akciju sem Milo Vukov Vučković koji se pohvalno izrazio o mome poduhvatu.

Ovim mojim radom obuhvatio sam stare, uglavnom preminule SARAPE, prepuštajući da o njihovim potomcima, sadašnjim Sarapima, pišu nove generacije. Nesumnjivo je da će im biti dodijeljeno zasluženo mjesto.

Jovan Ivov Vučković SARAP

B O Ž I N A   S A R A P

"Što se nešće u lance vezati,
Što na pravu vjeru ne pohuli,

To se zbježa u ove planine,
Da ginemo i krv prolivamo
I da sveti amanet čuvamo,
Divno ime i svetu slobodu."

P.P. NJEGOŠ

Prema predanju,naš predak BOŽINA SARAP – je od turskog zuluma pobjegao u Zetu (Crnu Goru) iz sela Sarapovine (sada se zovu Podlugovi) kod Sarajeva oko 1468. godine. (Da li se Božina pri polasku iz Bosne prozvao Sarap, ili je to prezime dobio po dolasku u Zetu, po selu iz kojega je došao, to nam nije poznato). Evo šta o Božini Sarapu kažu predanja: Gospodar Ivan Crnojević primio je Božinu Sarapa u red svojih slugu. Neko vrijeme Božina je vršio službu na zadovoljstvo svoga gospodara, ali, jednog dana posvađa se, potuče sa ostalima i ubi jednoga. Za ovaj zločin Ivan Crnojević kazni Božinu i protjera ga iz svoje zemlje. Po istom predanju, Božina je napustio Zetu i pošao u Mletke, gdje se odmah odao trgovini. Sobom je bio poveo i jedinca sina - Branka.

Godine 1482. kada je Ivan Crnojević, tadašnji gospodar Zete, bio u Mlecima, dužd i gospoda poželješe da se našale na njegov račun, spremajući mu nekakvu podvalu. Doznavši za ovo, Božina Sarap, bez obzira što ga je Ivan protjerao, riješi da osujeti namjeru Mlečića i spasi gospodara Zete.

O tome sam slušao od naših starih, a i čitao natpis Andrije Jovićevića u njegovoj "Istoriji Riječke nahije" , gdje navodi: "Božina se posvađa sa Ivanovim slugama i potuče ih, zato Ivan naredi te mu slome desnu ruku i išćeraju ga iz Crne Gore. U to doba Ivan pođe sa svatovima u Mletke za snahu, a u Mlecima se desio i Božina. Dužd naredi tajno, da niko ne prodaje drva Ivanovim slugama, da mogu zgotoviti ručak, a Ivan je bio pozvao dužda i gospodu na ručak, pa je dužd htio, da Ivana time osramoti. To dočuje Božina, pa dođe kod Ivana i videći Ivana na muci zbog toga, savjetuje mu, da pošlje sluge, da kupe sve orahe i lješnike na Pazar, pa da na njihovim korama zgotovi ručak za gospodu. Tako se Ivan oslobodi ove nezgode i Božinu uzme sa sobom i dovede u Crnu Goru ..."

Koliko je ovo predanje o orasima i lješnicima tačno ne može se sa sigurnošću reći, ali je tačno da je Božina u Mlecima Ivanu učinio neku krupnu uslugu, jer pri povratku iz Mletaka u Crnu Goru, Ivan je sobom doveo Božinu i njegovog sina Branka i dao im naselje na Strugarima, koje oni nijesu htjeli da prime. Zatim im je rekao da se nasele gdje dod sami žele. Božina je tada izabrao Viranj Rupu (kako se ono zvao današnji Ljubotinj) selo Boguti, gdje je u Ćipuru, ispod Viranja, sagradio kuću (koja i danas postoji, a u njoj stanuje Marko Milov Vukićević).

Zemlju je imao u Bogutskom polju, a planina mu je bila Prekornica, Tatarija, Viranj i Osmin.

Nedaleko od kuće sagradio je i crkvu, posvećenu sv. Nikoli, koju su pri kraju XIX vijeka Bogućani proširili, jer je bila mala za vršenje obreda. Pred ovom svojom zadužbinom sahranjeni su Božinovi posmrtni ostaci.
Za vrijeme radova oko obnove crkve, njegovi posmrtni ostaci su sačuvani i sahranjeni su ispod samog oltara.

Svi Sarapi, od Božine do danas, slavili su krsnu slavu Sv.Nikole, koji dolazi 19. decembra (po novom kalendaru) .

Pred ovom crkvom Sarapi su 1930. godine podigli svome pretku Božini skroman spomenik, da se zna da je tu sahranjen rodonačelnik bratstva - Božina Sarap - od kojeg danas tu živi osam bratstava (a ima ih i u drugim mjestima Jugoslavije) .

U svojoj "Istoriji Riječke nahije" Andrija Jovićević, između ostalog piše: da je Božina imao pet sinova. To uvjerenje važilo je sve dok je Vaso Đurov Vukićević (poslije moje kopije, koju sam mu poslao na čitanje i dopunu 1957.) pokazao neki stari rodoslov, kojeg je sastavio Stevo Ivov Vukićević, još 1912. godine, a iz kojega se vidi ono što sam slušao od starijih: da je Božina imao samo jednog sina, a ne pet, kako to Jovićević navodi.

Dakle prema Sarapovoj "krusovulji" i nacrtu Steva Ivovog, a docnije i dopunjenog nacrta Vasa Đurovog, konačno je utvrđeno: Božina Sarap imao je samo sina Branka, a Branko četiri sina, od kojih se razvilo osam bratstava (što ćemo iz sljedećeg vidjeti).

VLASTELIN BRANKO SARAP

Branko Sarap je sin Božinov. Brankovo ime nalazi se na povelji Đurđa Crnojevića, iz 1494. godine, koja se odnosi na razgraničavanje sela Šišovića.

Kao vlastelin, u doba Đurđa Crnojevića, a kasnije kao knez Ljubotinjski, Branko je bio i poglavar plemena. (Po opisu Marjana Bolice, u istoriji "Crna Gora 1614" štampane u Mlecima, Crna Gora dijeli se na pet djelova, među kojima se navodi Ljubotinj, a ne pominje Ceklin, te proizilazi da je Branko bio vrhovni knez Ljubotinja i Ceklina. I po Andriji Jovićeviću i Mihailu Strugaru, u knjizi "Slike iz prošlosti Ceklina" da se zaključiti da je Branko stvarno bio knez oba plemena).

Branko je bio sa ocem u Mlecima i tamo izučio nešto škole, više nego se u to vrijeme moglo izučiti u Crnoj Gori.

Prema nekim spisima, u to vrijeme Turci su postavili spahiju, sa namjerom da im prikuplja harač od raje. No, kako se Crnogorci u ovim krajevima nikada nijesu smatrali rajetinom, nijesu željeli da daju harač, već je spahija to silom učinio. Prema nekim izvorima, spahijini ljudi dođoše u selo Smokovce da kupe harač, ali Smokovci ne htjedoše dati dobrovoljno. Zato Branko Sarap sazove zbor na Pelinovo ždrijelo, gdje dođe do svađe, u kojoj je Branko platio glavom od spahijinih ljudi, štiteći Smokovce.

Poslije Brankove smrti postade knezom njegov sin Rade. Prema nasljedstvu, reklo bi se da je Rade bio najstariji Brankov sin, a imao ih je četiri, i to: Rada, od kojeg su Banovići; Vučka od kojeg su Vučkovići; Lala od kojeg su Laličići; i Jovana, od kojeg su Vukićevići, Vujanovići, Đuraševići, Markišići i Nikolići-Kaluđerovići.

Osim ovih bratstava, koja žive u Ljubotinju, ima ih koja su se odselila, kao npr.: u Istri, u selu Peroj i danas žive Popovići, koji su dobili prezime po popu Milu Nikoliću, koji se u Peroj preselio sa bratom knezom Markom.

Vučkovića ima u Zeti, Ulcinju, Skadru, Baru i drugim mjestima. U Matagužima (Zeta) ima Vučkovića koji su muslimani, Banovića u Hercegovini, a Laličića oko Gusinja, takođe muslimana.

Osim ovih, ima ih još koji su se odselili i danas žive po raznim krajevima Jugoslavije, za koje ne možemo da kažemo gdje i kada su i kuda odselilii kako se danas prezivaju i koju slavu slave.

* * *

PISMO SARAPA BRAĆI U INOSTRANSTVO

(Ovo sam pismo dobio u Americi, u gradu Detroitu, 1929.g)

Dragi brate,

Na opštem zboru svih bratstvenika bratstva SARAP iz Boguta i Prekornice (Kaluđerovića, Vujanovića, Đuraševića, Markišića, Vukićevića, Vučkovića, Banovića i Laličića) održanom dana **5.XI.1928.** godine u Prekornici, riješeno je sljedeće:

1. Da naše bratske veze naslijeđene od naših predaka, koje smo u poslednje vrijeme jako zanemarili, obnovimo u onolikoj mjeri, koliko nam materijalne mogućnosti dozvoljavaju;
2. Da skrajnimo sva naša dosadašnja prezimena-ogranke, a da zvanično-administrativno uzmemo naše staro zajedničko prezime SARAP;
3. Da se o Božićnim praznicima svi u zajednici, kao braća, polazimo. Sa polažnjom smo počeli ove godine o Božiću;
4. Da svadbene obrede – naročito muške svadbe – ukoliko nam bude moguće, obavljamo u zajednici;
5. Da našem starom pretku BOŽINI SARAPU podignemo jedan skroman spomenik prema hramu Sv. Nikole u Bogutima, gdje se i njegov grob nalazi.

Taj spomenik podižu 150 domova njegova potomstva, i ne bismo smjeli dozvoliti da nam neko od strane prebaci, da taj spomenik ne odgovara autoritetu i veličini našeg bratstva. Za tu svrhu počeli smo prikupljati dobrovoljne priloge, ali, kao što znate, mi se nalazimo u teškim materijalnim okolnostima. Ima mnogo domova koji nemaju ručka, ali ipak su dali dobrovoljni prilog za tu stvar.

Mi smo skupili oko 8.000 (osam hiljada) dinara. Dali smo mnogo više nego smo mogli, ali ipak ova je cifra mala za jednu tako veliku stvar. Molimo vas kao našeg brata, da nam pomognete, jer bez vaše pomoći stvar se ne bi mogla izvesti kako valja.

Ovakva pisma razaslali smo svuda našoj braći gdje god se koji nalazio, i nadamo se da će nas svaki brat pomoći, onoliko koliko bude mogao.

Za izvođenje navedenog određen je Odbor iz svih ogranaka bratstva Sarapa, koji će o svemu voditi računa.

Dobrovoljne priloge izvolite slati na ime našeg brata Jova N. Vukićevića, iz Boguta, i to najdalje do 1. jula ove godine.

Što se tiče prikupljanja dobrovoljnih priloga, imate tražiti i primati samo od naše braće Sarapa, inače od drugoga nikako.

Primite bratski pozdrav u ime sve braće od Odbora u koji su ušli.

Ljubotinj, aprila 1929. godine Pop Milo Vučković

1. Milo A. Markišić,
2. Tomo Vujanović,
3. Jošo Đurašević,
4. Joko F. Kaluđerović,
5. Pero N. Vučković,
6. Jovo N. Vukićević,
7. Marko N. Banović
8. Risto S. Laličić

BANOVIĆI SARAPI

Bratstvo BANOVIĆI su od RADA Brankova, koji je mogao biti najstariji Brankov sin, jer je poslije očeve smrti postao poglavar sa zvanjem k n e z a. S obzirom da je najstariji sin uvijek nasljeđivao oca, pretpostavlja se da je stvarno bio najstariji.

Poslije podjele braće, Rade je sa braćom Lalom i Vučkom pošao iz Boguta i naselio se na Prekornici, odakle je kao poglavar išao na sastanke plemenskih glavara. Postoji priča da je knez sa Prekornice na jednom skupu zakasnio. Da bi svoje zakašnjenje mogao bolje da pravda, iz tora je uzeo jednog ovna i odnio na skup, da bi se priredio ručak, odnosno, kaznio sebe kao nadoknadu zato što su ga čekali. Kada su prisutni vidjeli kako knez dolazi, rekli su: "Vala, ako je i zakasnio, ma je doša banski ...".Od toga dana dobio je ime b a n, i tako ostao, te su po njemu njegovi potomci dobili prezime B a n o v i ć i.

Po knezu Radu nazvan je i brijeg, ispod kojega je on bio sagradio kuću, u kojoj je živio, te se i danas taj brijeg naziva R a d o v i ć a b r i j e g.

Predanje veli: "Kada se knez Rade jedne noći vraćao iz plemena, u Ođi (koja je tada bila obrasla gustom šumom) srio je nekakvu divlju zvijer, na koju je uperio pušku da je ubije.

Puška je zatajila, ali je prah na prašniku prihvatio iskru, koja je Radu povrijedila oči, tako da je ostao skoro slijep. Tako povrijeđen nije više mogao da vrši dužnost poglavara plemena, pa je zvanje kneza predao svom sinovcu - Milošu Jovanovu(od njega su Vukićevići).

Banovići kao i sva veća bratstva u Crnoj Gori, dok je vladao zakon krvne osvete, ginuli su i svetili se, tako da im niko nije ostao dužan krv. Jovičići sa Brajića, ubili su Grujicu Kojičina i Jovišu Markova. Njih su osvetili Prele Kojičin i Bogdan Andrijin. Marko Savićev osvetio je svoga oca, koga su ubili Dumeljići. Popovići iz Građana ubili su Bogdana Andrijina, a njegov brat Markiša osvetio ga je i ubio popa Ivana, jednog od najboljih Popovića toga vremena. Stijepo Jokin Vučković ubio je na Paštrovskoj gori Iliju Bogdanova, iz čiste obijesti, jer nikad niko kasnije nije utvrdio radi čega. Ovo ubistvo smatrali su Banovići kao domaće zlo i nikad nijesu pominjali da bi osvetu nad nekim drugim trebalo izvršiti, osim na samog ubicu, koji se krio po Primorju. Pronašli su ga Luka Filipov, i Nikola Petrov, pri Toplišu kod Budve, i ubili.

Kad su Crnogorci počeli da odlaze u Carigrad na zaradu, pošao je i Ilija Markišin i tamo se našao sa nekim Masoničićem iz Gluhog Dola, iz Crmnice, s kojim se posvađao. U toj svađi Ilija ubije Masoničića, pa ga vlast osudi na deset godina robije. Pošto je izdražao kaznu došao je kući. Masoničići su bili riješili da Iliju ubiju radi osvete, bez obzira što je već bio izdržao zakonsku kaznu, ali glavari Riječke i Crmničke nahije privole Masoničiće na umir. Ilija je pristao da pošalje kume(odštetu). Načinjena je v r a ž d a, poslije koje je Ilija ostao puki siromah (jer je prodao imanje za otkup glave). Kasnije mu je kralj Nikola dao neko imanjce u Ulcinju, gdje je živio do smrti.

* * *

PRELE MIĆUNOV ne samo da je bio dobar junak (junaštvo se u to vrijeme cijenilo prema čojstvu) već i odličan strijelac. Ispred boja na Krusima 1796. godine, po naredbi Petra I Petrovića Njegoša, trebalo je da se ubiju dva turska barjaktara, koji su nosili barjake ispred turske vojske. Za izvršenje toga zadatka knez Stevan Kaluđerović odredio je Prela i Vujadina Strugara. Oni su pošli i iz zasjede ubili oba turska barjaktara i napravili uzbunu u turskoj vojsci. To je bilo ogromno zadovoljstvo za Petra I i svu Crnogorsku vojsku, koja je na zbunjene Turke udarila i pobijedila ih u tom boju, a glavu velikog crnogorskog krvnika – Mahmut paše - posjekli i donijeli na Cetinje.
Prele se uvijek družio sa Stanišom Damjanovim Vučkovićem, koji je, kao i Prele, bio izvrstan strijelac. Uvijek su zajedno čuvali stoku. Jednog ljetnjeg dana, kada je bila strašna suša i kada u Prekornici nije bilo vode da se napoji stoka, potjerali su je do Graboljana, s namjerom da je napoje. No, kako su Graboljani spadali u rejon podgorski, Podgorani su se protivili da stoka ide preko njihove planine, jer im je pravila štetu.Podgorani se dogovore da ih sačekaju u zasjedi porede vode. Neko je Prela i Stanišu obavijestio o tome, pa su se našli na muci: ići sa stokom na vodu, značilo je rizikovati glavama, a ne poći, pustiti je da lipše od žeđi. Pored toga, postojalo je nešto strašnije: reći će im da su se uplašili! To je za njih bilo najteže, s obzirom na ubjeđenje koje je tada vladalo: ko je plašljiv ne vredi ništa! Riješe da potjeraju stoku na vodu pa što bog da. Prele je išao ispred stoke, a Staniša iza. Kada je Prele sišao na vodu, Staniša je bio usred Koritske ulice i viknuo druga: "Danu, Prele, podigni taj duduk (frulu) da ti ga gađam!" (Prele je svirao u duduk, a Staniša u diple). Prele se popeo na jedno korito iza koga je stoka pila vodu, digao duduk u vis. Staniša je nanišanio džeferdarom i opalio, da je duduk presjekao na pola. Zadovoljan Prele je odgovorio: "Danu, Staniša, digni ti te diple da ti ih gađam". Staniša je podigao diple u vis,

Prele nanišanio, opalio i presjekao ih napola. Kada su Podgorani vidjeli kakvi su strijelci, ostali su sakriveni i nijesu se javljali.

Od toga događaja nikada više Podgorani nijesu pravili pitanje o dolasku i pojenju Prekorničke stoke u Graboljanima.

MARKIŠA ANDRIJIN bio je glasiti junak. Od svojih savremenika bio je nazvan imenom b r a t s k i o s v e t n i k. To je bilo u ono doba, kada se krvna osveta smatrala velikim junaštvom. Ovo ime bratski osvetnik - dobio je kada je iz osvete ubio Joka popa Ivana Popovića, koji je bio glasiti junak.

SAVO MARKIŠIN nazvan je od kralja Nikole "krilati junak". Bio je bataljonski trubač, a pored toga, bio je hitar da ga niko nije u trku nije mogao preteći. Jedne večeri ispred velikog boja na Fundini 1876. godine, serdar Škrnjo Kusovac, komandir ljubotinjskog bataljona (koji su sačinjavali: Ljubotinjani, Građani i Dobrljani), naredi Savu da svira zbor. Savo se okrenuo i rekao: "Ja neću noćas đavoljom u nju (trubu) punuti. Eto, ima i drugih pa neka sviraju. A kada ja počnem da sviram, od tih drugih neće se dađavolji čuti". Serdar se naljutio, ali ga nije smio kazniti, jer je iz Sava stajala čitava prekornička četa i svi Sarapi - 150 pušaka.

Kada je počeo veliki boj (2. avgusta 1876.g.) Savo je mislio na ono što je rekao serdaru pred bataljonom i da sada treba da se pokaže, da ne ostane sramotan, držeći se narodne izreke "bolje je časno poginutu nego sramotno živjeti". Kada je počeo boj, onako hitar, Savo je iskoristio priliku, iskočio iz šanaca, poletio naprijed preko brisanog prostora, prislonio leđa uz turski šanac, okrenuo se crnogorskoj vojsci, prinio trubu ustima i zasvirao – j u r i š . Naslonjenna šanac bio je obezbijeđen da ga neprijatelj ne ubije puškama, pa su Turci nastojali da ga kamenicama otjeraju, ali mu ni time nijesu mogli nauditi.

Čuvši svoju trubu iz turskog šanca, naša vojska, ohrabrena pošla je na juriš i otjerala neprijatelja iz njihovog šanca, nagnavši ga u bjekstvo. Goneći neprijatelja i sjekući glave turske, čak su i trubači bili ostavili trube a prihvatili handžara, jedino je Savo neprekidno svirao- juriš! Sve dok i poslednji neprijateljski šanac nije bio osvojen.

U toj bici Crnogorci su izvojevali veliku pobjedu nad Turcima, a Savo je za taj podvig dobio naziv - k r i l a t i j u n a k. Ovim nazivom oslovio ga je lično knjaz Nikola pred svim Ljubotinjanima, kada mu je predao najveće ratno odličje za hrabrost – Đorđijevski krst i odredio deset talijera godišnje do smrti. Osim ovog odličja bio je nosilac Obilića medalje.

JOKO SAVIĆEV živio je u Donjim Selima i bio stotinaš Donjoselski i Mužovićki (dok su ova dva sela sačinjavala jednu četu). Kao dobar čovjek i junak bio je poznat, ne samo u Ljubotinju, već i čitavoj Crnoj Gori ...

Vojvoda Petar Vujović ima je kuću u Mužovićima. Jednoga dana vojvoda je bio pozvao ljubotinjske glavare na satanak u svojoj kući. Na tom sastanku trebao je da bude i Joko Savićev, ali prije je svratio kod Joka Kaluđerovića-Sarapa u Bogutima, gdje su se bili zadržali i zakasnili na sastanak. Kad ih je vojvoda vidio da dolaze, rekao je prisutnima: "Kažite kako ću sad da zavadim ova dva Joka..." Kad su se primakli, vojvoda je upitao: "Koji je bolji od vas dva Joka?" Joko Milošev se nije mnogo razmušljao, već onako, kakvog ga je bog dao (a takvi su bili svi Kaluđerovići-Sarapi) odgovorio je: "Ja". Joko

Savićev se nasmijao i rekao: "Slušaj, vojvodo Petre Deriglava, kami smo i dva leda bolji oba kad smo tebe pustili da budeš ispred nas ..."

Od smrti Joka Savićeva "Glas Crnogorca" u broju 6 od 10. februara 1902. godine, sa potpisom "Ljubotinjanin" donio je sljedeći nekrolog:

"Nestade jednog od onih koji su oštrili jataganom i hrabrom mišicom svojom zarezali na vječna vremena svoja imena u zlatnoj knjizi ratne istorije Crne Gore. Poslije kratkog bolovanja u 78-osmoj godini svoga života, posvećenog dobru domovine i Gospodara, preminu Joko Savićev Banović stotinaš ljubotinjski. Još na slavnoj bici Grahovačkoj dao je dokaze oštrim jataganom o svom junaštvu i neustrašivoj hrabrosti. U nizu, koliko paćeničkih toliko slavnih godina po Crnoj Gori i milog joj Gospodara. Pokojni Joko je bio ondje gdje je trebalo junački braniti svoju milu domovinu.

Devet neprijateljskih posječenih glava dovoljan su dokaz o junaštvu pok. Joka. A naš milostivi Gospodar cijeneći zasluge, koje je učinio Joko na svim krvavim razbojištima urasio je prsa Jokova sa krstom Danilo I i sa drugih šest medalja. A kada se dovršilo slavno ratovanje, car i otac junaka odredio mu je doživotnu penziju koju je pok. Joko uživao, provodeći svoje poslednje dane u miru, prohodeći svuda sa svojom razboritošću ljubljenja istine i služeći nama mlađima kao živi očigledni primjer čojstva i junaštva. Njegovo Kralj. Visočanstvo, pri dostavi smrti pok. Joka, blagoizvolio je narediti da se o njegovu trošku ukopa.

Pri predaji materi zemlji njegovih posmrtnih ostataka, moglo se vidjeti koliko je bio omiljen svojim junaštvom i poštovanjem, jer čisto se može reći da je sav Ljubotinj ispratio do vječne kuće hrabrog stotinaša Joka Savićeva Banovića."

NIKO SAVIĆEV brat stotinaša Joka, za junaštvo od seljana je bio nazvan – v u k o d g o r e, ali je, na žalost, rano poginuo 1862.godine.

JOKO FILIPOV postao je prvi oficir Prekorničke čete 1868.godine. (Prije toga Prekornica i Boguti sačinjavali su jednu četu, a oficir ili stotinaš bili su uvijek iz Boguta. Stotinaš bogutsko-prekorničke čete bio je Filip Savov Vukićević, sve dok nije napustio Crnu Goru. Njega je zamijenio Niko Turov Vujanović). Prilikom preustrojstva 1868. godine, Prekorničani su tražili da imaju svoju četu i svoga oficira. Serdar Škrnjo Kusovac bio je protiv zahtjeva Prekorničana, jer je želio da i dalje Boguti i Prekornica ostanu u jednoj četi i da joj oficir bude Andrija Jokov Drecun. Po ovom pitanju rekao je Joko Filipov Škrnju: "Radi serdare kako hoćeš, ali ovo će gospodar da riješi ..." Poslije ovoga razgovora Joko Savićev i Joko Filipov pošli su na Cetinje. Gospodar ih je primio u prisustvu serdara Škrnja. Pošto su izložili gospodaru zašto su došli, on ih je upitao: "Koliko vas pušaka ima na Prekornici?" Joko Filipov je odgovorio: "Ima nas stotina pušaka na Prekornici ..." Onda se gospodar obratio serdaru i upitao: "Ima li toliko?". "Ima blizu toliko" odgovorio je serdar Škrnjo. "Ne blizu toliko, Gospodaru, nego 150, od kojih ostaje u Bogute 50", upao je u razgovor Joko Savićev. Tada se gospodar obratio Joku Filipovom i rekao: "Pođi u labaratoriju, neka ti dadnu sablju, a grb ćeš sam kupiti i budi oficir Prekornici". Oduševljeni Gospodarovom odlukom, oba Joka uzviknula su: "Bog te živio, Gospodaru".

Pošto su se pozdarvili sa Gospodarom oba Joka pošla su u Labaratoriju, gdje je Joko Filipov dobio sablju, a grb kupiše. Tako je Prekornica, i preko volje serdara Škrnja, dobila svoju četu. Ali komandir bataljona niti zavolje novog komandira čete, niti njegove vojnike, što se najbolje vidjelo u oslobodilačkim ratovima koje je vodila Crna Gora 1876-78. Kada

je god mogao, komandir bataljona, ovog komandira i njegovu četu slao je na izvršavanje težih zadataka često i preko reda. Dva put je Joko Filipov izvršio takve zadatke, ali kada mu je i treći put naredio da preko reda zauzme neki položaj, rekao je serdaru: "Hoću odmah, ali samo ćeš ti sa nama ovoga puta, serdare." Serdar nije odgovorio, već je istog trenutka ustao i uputio se na položaj, s prekorničkom četom. Kada ga je vidio njegov pisar, pop Savo Vujović, upitao ga je: "Kuda to pođe, serdare?" Serdar je samo odgovorio: "Ja ovamo" na što mu je pisar primijetio: "A kuda ću ja?" "Hajde kuda hoćeš" rekao je serdar i nastavio put sa Jokom, komandirom prekorničke čete.

Skoro trideset godina Joko Filipov bio je komandir prekorničke čete, cijenjen i poštovan i u ratovima i u miru. Kao primjer čojstva njega navodi i vojvoda Marko Miljanovov na jednom mjestu u svojoj knjizi "Primjeri čojstva i junaštva".

Za ratne zasluge bio je i odlikovan: Obilića medaljom, Hrabrom medaljom, Grahovskom medaljom, Danilovim krstom i drugim ratnim odličjima.

Penzionisan je 1896. godine, a umro jula 1905.godine.

O njegovoj smrti "Glas Crnogorca" u broju 27 od 9. jula 1905. godine objavio je sljedeći nekrolog:

"U neđelju 3. jula, preminuo je oficir narodne vojske Joko Filipov Banović, u dubokoj starosti – 78. godini života. Pokojni Joko učestvovao je u svim bojevima koji su u njegovo doba bivali i pokazao se kao dobar vojnik i junak. Uoči potonjeg rata postavljen je bio za oficira narodne vojske u četi Prekorničkoj, te se i kao oficir za vrijeme istog rata pokazao postupno dostojan svoga poziva. Za vojničke zasluge odlikovan je bio vojničkim medaljama za junaštvo, među kojima i zlatnom medaljom Miloša Obilića.

Laka mu zemlja i vječan pomen".

MILO JOKOV došao je iz Vojnog stana sa Cetinja, kao oficir i zamijenio Joka Filipova na dužnosti oficira u prekorničkoj četi, čim je Joko bio penzionisan. U oslobodilačkim ratovima 1876-78. pokazao se kao vrlo hrabar, radi čega je bio odlikovan Hrabrom medaljom, a zatim ga je gospodar primio u "nikšićke pješake": Nakon završetka škole u Nikšiću, obučavao je regrute u Vojnom stanu na Cetinju. Na dužnosti oficira čete nije dugo ostao, jer se razbolio i umro.

SAVIĆ GRUJIČIN bio je perjanik Petra II Petrovića Njegoša. U toj službi ostao je poduže, čak i poslije Njegoševe smrti, pa je nastavio kod knjaza Danila. U boju na Grahovcu (1858) pokazao je ličnu hrabrost, a svojom rečitošću imao je pristup i mjesto svuda gdje se mudro i ozbiljno razgovaralo. Bio je voljen od oba gospodara.

Za vrijeme vlade knjaza Danila penzionisan je. Penziju je uživao do svoje smrti.

STEVAN DRAGOV živio je u Donjim Selima. Bio je učesnik u crnogorskim ratovima i za svoje junaštvo odlikovan Hrabrom medaljom. Po prirodi bio je prkosan, pa je volio i da se svađa. Kao komšija, ni vojvoda Petar Vujović nije mogao proći pored njega, a da Stevan ne "zametne kavgu".

Poslije boja u Limnjanima (Crmnica) Stevan se hvalio kako je bio bolji i od samog vojvode Petra. Radi tih priča došlo je čak i do suda između njega i vojvode. Kako sud nije mogao da

riješi ovaj spor, izašla je specijalna komisija na lice mjesta. I ta komisija je utvrdila: da je Stevan bio bliži Turcima za četrnaest koraka, nego što je bio vojvoda.

Kasnije je poremetio pameću, ali nikad, dok je bio živ nije zaboravio uzrečicu: "Mjera vjera" podrazumijevajući ono što je komisija utvrdila – da je bio ispred vojvode u tom boju.

GAVRILE KOJIČIN istakao se ličnom hrabrošću u borbi protiv Francuza, za vrijeme Petra I Petrovića Njegoša, naročito na položaju, u bici kod Dubrovnika, radi čega je bio lično pohvaljen od samog Vladike. Ovakva pohvala koristila je njegovom unuku Mitru Nikolinu, kada ga je knjaz Nikola uzeo u "nikšićke pješake", gdje je dobio čin oficira.

MARKO FILIPOV brat oficira Joka istakao se u boju na Doljanima, kada je na svojim leđima iznio iz okršaja ranjenog Nika Jokova Drecuna, kome je puška bila slomila jednu nogu. Za ovaj podvig bio je odlikovan Obilića medaljom. U selu je bio voljen od svih, a naročito od omladine , koju je često pozivao u svoju kuću, te se sa njima zabavljao i častio ih. Nije imao muškog poroda, zato je volio druge, radi čega su ga nesebično voljeli i poštovali.

MITAR NIKOLIN, kao mlad vojnik, od nepunih 20 godina, u ratu 1876. godine pokazao je izrazitu hrabrost, radi čega ga je knjaz Nikola uzeo u "nikšićke pješake". Godine 1907. proizveden je u čin oficira, a 1912. u ratu pod Taraboš, iako je bio u poodmaklim godinama, bio je postavljen za komandanta intedantske čete u Murićima.

Prilikom napada na Taraboš, po svojoj volji, napustio je Muriće i intedanturu, pošao, kao običan vojnik, u svoj bataljon i učestvovao u jurišu 18. marta 1913. godine, gdje je teško ranjen i hitno prenijet na liječenje u bolnicu na Cetinje.

Poslije dva dana podlegao je ranama.

Sahranjen je na Cetinju. Godine 1933. kosti mu je sin prenio u rodno mjesto Prekornicu.

Tom prilikom list "Zeta" u broju 42. od septembra 1933, objavila je nekrolog pod naslovom "Zaslužni junaci":

"Dvadeset četvrtog septembra t.g. prenijeti su posmrtni ostaci Mitra Banovića, oficira Crnogorske vojske sa Cetinja u rodno mjesto Prekornicu. Tom prilikom gospodin Milisav Dobričanin, advokat, oprostio se u ime svih drugova i građanstva sa pokojnikom koji je bio smrtno ranjen na Tarabošu 18. marta 1913. godine, ovim riječima: "Pred nama se nalaze posmrtni ostaci pokojnog Mitra Nikolina Banovića, oficira narodne vojske, koji hrabro pade na bojnom polju u službi otadžbine.

Rastajući se sa njima na putu za vječnu kuću molim vas da za momenat u mislima pođemo u onaj period vremena, u kome je pokojni Mitar Nikolin živio, i radio služeći svome narodu i otadžbini za koju je svoj život položio 18. marta 1913. godine na vatrenoj kapiji Skadra – Tarabošu - toj poznatoj junačkoj kosturnici viteške crnogorske vojske balkanskoga rata.

Taj period, - u koji ja želim za momenat u mislima sa vama poći, spada u onaj period XIX i XX stoljeća koji će ostati ispisan zlatnim slovima u istoriji našeg narodnog oslobođenja.U tom periodu nižu se viteške pobjede crnogorskog naroda nad neprijateljem, brojno jačim i vojnički spremnijim, i to: Grahovu, Fundini, Krstacu, Vučjem Dolu, Baru, Ulcinju,

Podgorici i Nikšiću. U svim ovim borbama učestvovao je Mitar Nikolin, sem one na Grahovu, kao redov-dobrovoljac, oficir i komandir.

Mitar Nikolin je rođen 1856. godine na Prekornici u poznatoj porodici Banovića, čuvenog junačkog bratstva Sarap.

Još kao nepunoljetan učestvuje dobrovoljno u borbi na Fundini, u kojoj odsijeca glavu sa živoga Turčina – zašto biva odlikovan kao najhrabriji među najhrabrijima, Hrabrom medaljom.

Poslije ove borbe učestvuje u borbama u prvim borbenim redovima na Krstacu, Vučjem Dolu, Baru, Ulcinju, Podgorici i Nikšiću, iz kojih dobija čin oficira narodne vojske i pored drugih vojničkih odlikovanja postaje Kavalijer Danilova ordena.

Kako je godinama prošao vojnu obavezu, oficir Mitar Nikolin učestvuje kao komandir čete intedant Ljubotinjsko-Građanskog bataljona u balkanskom ratu kod Skadra 1913. godine. 18. marta vidimo ga u prvom borbenom redu pri drugom napadu na Taraboš. U toj očajnoj borbi uzelo je učešća četiri brigade u sastavu Primorskog odreda u kojoj na bojnom polju hrabro padoše komandir Pavle Plamenac, Niko Turov Martinović, komandir bataljona Ljubotinjsko-Građanskog Niko Filipov Šoć, komandir čete građanske Blažo Zekov Knežević i na stotine najhrabrijih oficira i vojnika Primorskog odreda, dok oficir Mitar Nikolin biva na čelu svoje čete sa isukanom sabljom pri jurišu smrtno ranjen neprijateljskim šrapnelom "u povije među oči dvije" od kojih je rana, dva dana docnije umro na Cetinju, gdje je bio prenešen radi liječenja. Sahranjen je među svojim ratnim drugovima na vojničkom groblju kod kapelice, ovdje na Cetinju, gdje je do sada ostao.

Tako oficir Mitar Nikolin dostojno stupa i ostaje u redovima junaka Banovića: perjanika Savića Grujičina, stotinača Joka Savićeva, oficira Joka Filipova i hrabrog poručnika Đura Nikolina, koji umrire na čelu čete Ljubotinjsko-Građanskog bataljona u borbi sa Bugarima na Bregalnici 1913. godine.

Eto toga oficira Mitra Nikolina Banovića posmrtne ostatke danas ispraćamo za Prekornicu, u kojoj ga je prvo sunce ogrijalo, a junačka majka prvim mlijekom zadojila.

Mitar Nikolin dade svoj život u borbama za oslobođenje i ujedinjenje našega naroda i neka nam njegov primjer i njegovih drugova u službi otadžbine i narodu svome bude svetao i neka nas, a naročito naš podmladak i docnije naše naraštaje, uči kako se istinski i predano služi svome narodu, njegovoj nezavisnosti i slobodi.

Opraštajući se sa ovih nekoliko riječi sa posmrtnim ostacima neustrašivog junaka, patriote i rodoljuba, oficira Mitra Nikolina Banovića, ja duboko vjerujem da će njegovo ime među svima nama, a naročito mlađim naraštajima biti i ostati sveto, kao što su njemu bili sveti nacionalni ideali našega naroda, za koje se on predano i požrtvovano borio više od pola stoljeća.

Slava oficiru i junaku Mitru Banoviću".

MIĆUN JANKOV bio je najviše poznat po nekom starom maču, kojeg je uvijek nosio na krvne umire dok je trajala krvna osveta. Njega su Banovići uvijek slali na takve umire, jer je bio ugledan i rječit.

LUKA FILIPOV, brat Jokov i Markov, snagom se izdvajao od ostalih vojnika. Pričali su njegovi savremenici da se u njegovom prisustvu nijesu mogli pobiti dva čovjeka: imao je toliko snage da je mogao držati jednoga u jednu ruku, a drugoga u drugu.

Bio je voljen i cijenjen u svom selu.

MILO MATIJAŠEV sa braćom NIKOLOM i JOKOM. Svi su bili poznati kao dobri i pošteni ljudi. Milo je bio odlikovan Hrabrom medaljom za junaštvo pokazano u ratovima. Naročito se isticao prije boja na Fundini, kada je bio ordonans kod neke pratnje, koja je kao misija išla kod vojvode Marka Miljanova, a bila je poslata od vojvode Boža Petrovića da pitaju Drekalovića "što misle Kuči", hoće li, kad i kuda napasti na Turke. Vojvoda Marko je tu delegaiju počeo da ismijava. To je Mila kao poštena čovjeka, nerviralo, pa je onako, svojim jezikom rekao vojvodi Marku: "Slušaj vojvoda, nas je vojvoda Božo poslao da nam kažeš: hoće li Kuči sa nama ili sa Turcima?" Vojvoda je na to odgovorio Milu: "Prc, prc, Crnogorci! A-a-a! U tome je stvar. E, kažite vojvodi Božu da nećemo sa Turcima, nego sa vama". Nakon ovog razgovora delegacija je načinila plan i raspored da zajednički napadnu Turke.

ANDRIJA LUKIN, istakao se u boju na Krscu, u kome su Ljubotinjani grdno stradali i izginuli, a među njima i Andrija. O ovom boju i stradanju Ljubotinjana, knjaz Nikola, u "Ljubotinjskom kolu" pjeva:

"Na Krscu se iskopasmo,
Nemaše nas ko kopati.
Dok ranjeni ozdraviše,
Ne mogasmo boja biti ..."

ĐURO NIKOLIN, sin Nikole Miloševa, u ratovima 1876-1879, bio je odlikovan Hrabrom medaljom. U svojoj četi i bataljonu uživao je glas dobra i poštena vojnika, što je omogućilo njegovom sinu Đuru da bude primljen u vojnu oficirsku školu, u kojoj je postao poručnik stajaće vojske na Cetinju, u Vojnom stanu.
Kada je Crna Gora 1912. objavila rat Turskoj, Đuro je dobio komandu nad četom Prekorničkom. Svi oficiri u bataljonu bili su iz Vojnog stana i postavljeni na dužnosti komandira čete, a Niko F. Šoć, kao najstariji po rangu, postao je komandant bataljona.

Đuro Nikolin bio je u svojoj četi mnogo cijenjen i omiljen među vojnicima, naročito kod starijih godišta, jer od njih nije tražio onu disciplinu koja se praktikovala u Vojnom stanu i kod stajaće vojske. U borbama je bio odlučan i hrabar, uvijek veseo i nasmijan,a u izvršavanju naređenja i zadataka tačan i odvažan.

U borbi protiv Bugara na Bregalnici, Đuro se razbolio 8. jula od tifusa ili kako su tu bolest onda naši nazvali – kolere, od koje je preminuo 1913. godine. Njegova prerana smrt mnogo je ožalostila sve one koji su ga poznavali, tim više što je bio jedinac, a nije bio ni oženjen, te je njegovom smrću otkinuta jedna grana iz stabla Sarapova, koja je mnogo obećavala.

Bio je odlikovan sa dva ratna odličja: za hrabrost i za revnost. (To se vidi i na njegovoj fotografiji koju je objavio pukovnik VukašinBožović, u knjizi "Krvavi kamen", đe je Đuro prikazan u našoj narodnoj nošnji).

Rođen je 1879. a primljen u pitomce pješadijske podoficirske škole konkursom – na Cetinju 1906. godine. Proizveden je u čin narednika – vodnika IV pješadijske grupe 1908., a 1. marta 1912. za potporučnika. Pošto je rat objavljen, unapređen je u čin poručnika.

FILIP NIKOV je, poslije Prela Đukanova i Mila Matijaševa, postao vodnik I voda čete Prekorničke i od 1912. bio na tom položaju i zvanju u svim ratovima do pada Crne Gore 1916. godine. Za sve vrijeme onog mučnog ratovanja bio je hrabar i tačan na svojoj dužnosti. On nije, kao mnogi iz bataljona, kad su Švabe došli i okupirali Crnu Goru, ostao kod svoje kuće, već je disciplinovano slušao naređenje pretpostavljenih i odstupao do Podgorice.

U svom selu bio je tačan u svakom poslu, zato je bio voljen i poštovan.

MARKO NIKOLIN je bio zoran i gledan momak. Kada je njegov brat od strica Nikola Milov odbio ponudu da bude perjanik kod knjaza Nikole, zamolili su Marka i on je pristao. Na toj dužnosti ostao je do pada Crne Gore. (Njegov brat Andrija poginuo je na Tarabošu.)

NIKOLA MILOV (poginuo je u Balkanskom ratu) bio je jedan od njviđenijih momaka u četi. Kada su jednom prilikom Banovići grupno pristupili knjazu Nikoli, ovaj im je rekao da između sebe izaberu jednoga da dođe u perjanike. Banovići su, bez razmišljanja, odredili Nikolu, ali on nije želio da pođe u tu službu, jer je namjeravao da pođe u Ameriku. Na mjesto njega odredili su Marka Nikolina.

Zaista, pošao je u Ameriku, ali kada je Crna Gora 1912. objavila rat Turskoj, sa ostalim Crnogorcima došao je braniti svoju otadžbinu i u tom ratu poginuo.

(Od Banovića mnogi su dolazili iz Amerike i učestvovali u ratovima od 1912. Blažo Milov i Vaso Mitrov, dva puta su dolazili – 1912. i 1914.)

MILO FILIPOV, unuk prvog i jedinog sveštenika iz bratstva Banovića popa Manojla – bio je vodnik u četi prekorničkoj 1912. Hrabar, pošten i skroman. Pod Tarabošom se istakao junaštvom, kad se javio dobrovoljno u bombaše. (Ovi bombaši imali su zadatak da bombama raznesu žicu kojom je Taraboš bio utvrđen i da otvore put našoj vojsci da može napasti utvrđenje, kako bi pješadija mogla da prođe do turskih šančeva i ukopa. To su bile teške bombe koje jedan vojnik nije mogao nositi, pa se sa Milom dobrovoljno javio Savo Perov Vučković. Milo i Savo srećno su prošli do žice, podmetnuli bombu i upalili je. Tom prilikom oba su bili ranjeni – Savo lakše, a Milo vrlo teško (bila mu je slomljena vilica, desna ruka i druge rane od čega se je liječio i ostao teški invalid čitavog svog života.) No i pored tolikog invaliditeta, 1914. godine iako bez jedne ruke pošao je u rat protiv Austrougarske.

MILO VUKOV je u Carigradu bio izučio nekoliko jezika. Govorio je: grčki, turski, talijanski i francuski. Iz Carigrada je došao 1907. godine i naselio se u Budvu. Bio je otmen i kulturan čovjek. Za vrijeme aneksije Bosne i Hercegovine, kada je crnogorska vojska izišla na svoje granice, kao patriota i rodoljub, on je došao (sa austrijske teritorije) kod svojih na Obzovicu, spreman da se bori protiv neprijatelja.

Sa Obzovice došao je na Cetinje, gdje ga je primio lično kralj Nikola. Postavljen je za činovnika Oblasne uprave na Cetinju, gdje je kasnije preveo porodicu.

Prije dolaska u domovinu, Milo je učestvovao u Rusko-Japanskom ratu 1905. i bio barjaktar dobrovoljačkog bataljona. Veći dio svoga života proveo je u inostranstvu: Turskoj i Rusiji. Živio je u Carigradu, Petrogradu i Moskvi. Odlikovan je visokim ratnim odličjima – ruskim i crnogorskim.

Umro je 1951. godine u Budvi i sahranjen u porodičnoj grobnici, na Budvanskom groblju.

* * *

PREKORNICA KAO VOJNA JEDINICA CRNOGORSKE VOJSKE

Prekorničani su do 1876. sa Bogućanima sačinjavali jednu četu, čiji je poslednji s t o t i n a š (komandir čete) bio Niko Turov Vujanović. Kada je Prekornica dobila samostalnu četu, ona je imala nešto više od stotinu vojnika, kojima je bio oficir Joko Filipov Banović. Formacijski, četa je bila podijeljena na vodove: Banovići sa Ratkovićima sačinjavali su dva voda, a vodnici su bili Prele Đukanov i Milo Matiješav Banović. Vučkovići i Laličići, takođe, dva voda. Vodnii su bili Ilija Šutanov i Marko Zanov Vučković, a kada je Ilija umro, vodnik je postao Ivo Savićev Vučković. Laličići su dobili svoga vodnika 1890. godine, kada je došlo do preustrojstva vojske u Crnoj Gori. Tada je za vodnika postavljen Filip Ivanov Laličić.

U Balkanskom ratu 1912. četa je bila u ovom sastavu: oficir čete bio je Đuro Nikolin Banović (dok nije preminuo u ratu 1913. u Makedoniji). Prvi vod sačinjavali su Banovići - vodnik Filip Nikov Banović; drugi vod Vučkovići - vodnik Mitar Ivov Vučković; treći vod

Laličići - vodnik Filip Ivanov Laličić; četvrti vod Gađi, sa jednom desetinom Banovića - vodnik Bogdo Milov Vukašević, iz Gađi.

Prilikom ovog ustrostva Prekornica nije imala punu četu od 150 vojnika, zato su joj dodali Gadje, koji nijesu imali punu formaciju voda od 25 vojnika.

U ratu 1876-78. Prekorničani su dobijali ratna odličja ovim redom:

Zlatnom Obilića medaljom odlikovan je oficir Joko Filipov Banović, Gvozdenim čeličnim krstom Savo Markišin Banović, a hrabre medalje dodijeljene su Banovićima: Joku Filipovu, Savu Markišinu, Marku Filipovu, Stevanu Dragovu, Nikoli Miloševu, Milu Jokovu, Prelu Đukanoviću, Stevanu Savićevu, Mitru Ukičinu, Milu Matijaševu i Grujici Savićevu.

Od Ratkovića odlikovan je Stako Lukin.

Iz bratstva Vučkovića Zlatnom Obilića medaljom odlikovan je Nikola Tomanov, barjaktar čete Prekorničke.

Hrabrom medaljom odlikovani su: Nikola Tomanov, Luka Zanov, Ivo Tomanov, Joko Lazarev, Nikola Iva Mijatova, Marko Zanov, pop Đuro, pop Milo, Savo Milošev, Ivo Savićev, Risto Šćepanov, Kušina Milošev i (nešto kasnije) Ilija Zanov (koji je služio u artiljeriji, zato je dobio odlikovanje kasnije od svoje jedinice).

Vukota Dumov odlikovan je kao perjanik od Gospodara na Cetinju.

Iz bratstva Laličića hrabru medalju dobio je Savo Đurašev.

U crnogorskim oslobodilačkim ratovima (koliko sam mogao da doznam) sa Prekornice poginuli su:

Joko Tomanov Vučković, na Grahovu 1858,
Joko Markišin Banović, na Resinoj glavici 1862,
Nikola Popov Vučković, na Fundini 1876,
Andrija Lukin Banović, na Krscu 1876,
Mitar Nikolin Banović, oficir, na Tarabošu, 1912,
Đuro Nikolin Banović, oficir, na Bregalnici, 1913,
Vido Prelov Banović, na Tarabošu, 1913,
Andrija Nikolin Banović, na Tarabošu, 1913,
Joko Savov Vučković, u Krajini, 1912,
Joko Šakov Vučković, na Bregalnici, 1913,
Petar Mirkov Vučković, na Bregalnici, 1913,
Šunja Ivanov Laličić, na Tarabošu, 1913,
Majo (Marko) Jokičin Laličić, na Tarabošu, 1913
Marko Bogdanov Ratković, na Tarabošu, 1912.

* * *

VUKIĆEVIĆI - SARAPI

Od Jovana, sina vlastelina Branka, kao što smo ranije rekli, postala su pet bratstava u Bogutima: Vukićevići, Vujanovići, Đuraševići, Markišići i Kaluđerovići-Nikolići. JOVAN je imao sina NIKA od koga su Kaluđerovići-Nikolići; LAKA od koga su Vujanovići i Markišići; ĐURAŠA od koga su Đuraševići i MILOŠA od koga su Vukićevići.

MILOŠ JOVANOV, poslije slučaja koji se odigrao sa njegovim stricem –knezom Radom, postao je knez Ljubotinjski. Kao poglavar plemena, odupirao se Turcima prilikom svakog pokušaja da kupe harač u njegovom plemenu. Turci su ga uhvatili i sa bratom Lakom poveli u Skadar, gdje su bili zatvoreni u tamnici. Kao nepomirljivi neprijatelji Turaka, znali su da ih čeka grozna smrt, pa su se dogovorili, kako i na koji način da se izbave ropstva. Na tamnici je bio jedan prozor, kroz koji se čovjek mogao provući, ali pošto je bio visočiji, za Miloša koji je bio u poodmaklim godinama nije bilo mogućnosti da iskoči, zato je savjetovao Laku da sam pobježe. Lako je uspio da se provuče kroz prozor i dočepa slobode, ali pri padu na zemlju tako se ugruvao, da je bio jedva kadar da se kreće. Ipak, uspio je da pobjegne iz Skadra i poslije nekoliko dana dođe do Donjih Sela, gdje je od iscrpljenosti brzo umro.

Miloš je ostao u tamnici sam. Kada su Turci viđeli da je Lako pobjegao, Miloša su osudili na smrt i umorili nabivši ga na kolac.

MRĐEN BAJOV bio je stasit, a pored toga i dobar čovjek i junak. Kada je Petar II Petrović Njegoš organizovao svoju gardu, primio ga je za perjanika. Kada su Turci napali Lesendro (1840) Mrđen je bio starješina jedinice koja je branila tvrđavu. Iako su Turci bili nadmoćniji, Mrđenova četa hrabro se branila i odolijevala napadima, sve dok je i poslednji poginuo sa starješinom na čelu.

Za pogibijom ove hrabre čete u odbrani tvrđave Lesendro,gubitkom čete i tvrđave, Vladika je čitavog svog života žalio, pa je ostala uzrečica u narodu: "Izgore ka Vladika za Lesendrom".

LUKA BAJOV bio je Mrđenov brat i junak kao i on. Njegovo se ime pominje u narodnoj pjesmi u boju na Vranjini, u kojoj se kaže da je prvi uskočio u Turke, posjekao živa neprijatelja i sam poginuo na istom mjestu.

Oba brata poginuše junački, na bojnom polju, u odbrani svoje otadžbine i nakon sebe lijep spomen ostaviše.

MARKIŠA MIĆUNOV bio je mnogo cijenjen i poštovan čovjek među plemenicima. Moj pokojni stric Nikola Tomanov, o njemu mi je ispričao ovo: "Bijaše to odmah poslije rata 1862. Mi Vučkovići bijasmo se nešto zamjerili Gvardiji, koja držaše vlast u Ljubotinju (a ona to jedva dočekaše da joj se neko zamjeri, pa ga osudi i globi). U ratovima od 1852. do 1862. bijasmo izginuli, pa nas ne ostade mnogo. U Gvardiji bijahu sve birani ljudi, s vojvodom Petrom Deriglavom na čelu: pop Joko Kusovac, pop Joko Drecun i ostali birani Ljubotinjani ... Gvardija bijaše došla na Prekornicu, s namjerom da nas Vučkoviće oglobi.

Pokupiše 50 ovnova i jarčeva i taj mal zatvoriše u obor Nikole Markišina na Škuljevoj Glavici, a Gvardija posijeda ispod murve da razgovara. Mi Vučkovići, nas nekoliko mlađih, okupismo se oko ubla Nikole Šutanova i skamenjeni, ne znavasmo što da uradimo. U tome, od crkve, pojavi se Markiša Mićunov. Priđe Gvardiji i nazva boga. Oni ga ustaviše da sjedne s njima. "Neću reče im on, već idem da vidim što rade ova momčad". Krenu i dođe kod nas. "Pomaga bog sinovci", reče. Dobra ti sreća, odgovorismo mi. "A što činite sinovci?" upita. "Zlo striko, evo dođe Gvardija da nas oglobi: stoku pokupiše i eto u taj obor zatvoriše" odgovorismo mi. On nas pogleda i upita: "Hoćete li me izdati, sinovci?" Iznenadismo se. "Nedaobog, striko" odgovorismo mu začuđeno "Što to pitaš?" Onda se on vrati i dođe do obora gdje se nalazila stoka, ne otvoti strugu već se zagna i preskoči.Uhvati jednog ovna i izbaci, viknuvši Gvardiji: "Što ste ovu stoku zatvorili ovđe! Danu, dvoje momčadi, neka ih pušte u pašu, a ovoga ovna zakoljite i spremite ručak ..." Otvori strugu, a stoka gladna pojuri niz ulicu. Predstavnici Gvardije pogledaše se i niko ništa ne reče. Pošto stoka pođe, pop Joko Drecun obrati se vojvodi Petru i reče: "Hajde vojvodo, da idemo doma". Tada ustadoše svi i odoše bez riječi. Ali kad stigoše ispod trešanja, mi zapucasmo za njima, kao za svatovima. Kada su čuli naše puške, pop Joko Kusovac obrati se Vojvodi i reče: "Anu vojvodo, da probamo i mi ove naše puške, da vidimo hoćemo se zamijeniti". Svi su pucali u vis, ali popu Joku Kusovcu jedna kubura nije upalila, pa je uzeo za grlić i bacio u zgrade Nikole Markišina i nikad je više nije tražio."

Nikola Tomanov pričao nam je o Markiši da je bio toliko debeo, što je bila rijetkost u našim krajevima, pa se čudio kako je mogao tako lako da preskoči obor i s lakoćom izbaci ovna. Tvrdio je da je isto tako bio hitar i u bojevima protiv neprijatelja.

FILIP SAVOV, stotinaš Garde, bio je jedan od rijetkih karaktera ljudi i junaka. Kada je . Omer paša udario na Crnu Goru pred njim se u manastiru Ostrogu bio zatvorio s vojskom vojvoda Mirko Petrović Njegoš, dok su Turci od Bara, preko Sutormana, nadirali u Crmnicu. U pomoć Crmnici pošla je Riječka Nahija. Ljubotinjani, pod komandom vojvode Petra Vujovića, bili su u Crmničkom selu Sotonićima, kad im je stiglo naređenje sa Cetinja da odmah krenu prema Ostrogu u pomoć vojvodi Mirku. Do izvršavanja ovog naređenja nije došlo, jer ga je osujetio Filip Savov. Evo što mi je pričao o tome moj stric Nikola Tomanov:

"Bijaše vojvoda Petar pozvao k sebi stotinaše i barjaktare na ono guvno Stankovića, u Sotonićima, da vijeća kako da udare na Turke u Limnjane. U tom trenutku dođe sa Cetinja naređenje: da vojvoda Petar, S Ljubotinjanima, hita u pomoć vojvodi Mirku u Ostrog. Vojvoda primi naređenje i naredi vojsci da se odmah spremi i pođe ka Ostrogu. Kad to začu Filip Savov, reče: "Ne vojvodo, ako boga znaš! Kome ćemo ostaviti Crmnicu i Turke u njoj?" Vojvoda se okrenuo prema njemu i ostalima, riječima: "Gospodareva se sluša i mora biti kako on naređuje": Tada je Filip rekao vojvodi: "Ne, vojvodo, nemoj da ostavljamo Crmnicu, jer će nam reći Crmničani da smo ih izdali, a Turci će preko Crmnice, doći na Cetinje. Katunjanima je bliže poć u pomoć vojvodi Mirku u Ostrog, nego nama. I oni će stići u Ostrog prije nego mi". Onda je vojvoda podviknuo: "Filipe, ja sam komandant ovdje, i kako rečem, onako će biti!" Na ove vojvodine riječi Filip je iskočio na kolomat guvna, ispalio malu pušku i viknuo: "Za mnom ko je junak, da svršimo danas sa ovima (Turcima) u Limnjanima, a sjutra ćemo sa onima drugima! Za mnom, ko je Sarap!" Tada je skočio s kolomata i načinio zagon put Limnjana. Sarapi i svi Ljubotinjani, pa i sam vojvoda, došli su za njim. U Limnjanima su ubili boj i istjerali Turke preko Sutormana. Uveče je došao glas da se vojvoda Mirko spasio iz Ostroga."

Filip je bio stotinaš (oficir) čete Boguta i Prekornice, a pod njegovom komandom bili su svi Sarapi, Drecuni i Pejakovići. (U ovoj četi bilo je više od 100 Sarapa, koji su u svim bojevima bili složni i jedinstveni - jedan za sve, svi za jednoga).

Filipov podvig u Crmnici, od vojvode i mnogih, bio je protumačen kao neposlušnost prema izvršavanju knjaževe naredbe.

Kada je stupio na presto Crne Gore knjaz Danilo, serdar Filip Đurašković nazvao ga je "Zeko mali". Tako ga je i Filip zvao i javno govorio da mu nikada neće poljubiti ruku. (Ljubljenje u ruku bio je običaj kod Crnogoraca iz vremena kada su vladike upravljale državom).

Svoje političke protivnike, ne samo da nije trpio, već je i progonio knjaz Danilo. I Filip je pao pod njegov udar, tim prije što ga nije trpio ni vojvoda Petar Vujović. Bilo je to 1854. godine, kada je knjaz Danilo poslao perjanike da mu dovedu Filipa Savova na Cetinje. S obzirom da se Filip uvijek nadao takvoj "posjeti", bio je na oprezu i više je boravio na Prekornici nego u Bogutima. Kada su perjanici stigli u Bogute, on se nalazio na Prekornici kod Vukote Dumova Vučkovića, sa pet-šest svojih rođaka. Kada ga nijesu našli kod kuće, perjanici su produžili prema Prekornici. Vidjeći da su na pravom putu da ga uhvate, Stana, žena Kojice Mićunova, Filipova snaha, potrčala je donjim putem, ispod Vodice, prestigla perjanike uz Grlodubac i došla u Ođski potok. Nije imala vremena da stigne do kuće Vukote Dumova, pa je viknula Krstinju Vukotinu i rekla: "Ako je brajo Filip tu, reci mu neka pohita, jer ga traže jedni ljudi ..." Kada je Krstinja rekla šta kaže Stana Kojičina, Filipu je bilo jasno koji su to ljudi, "Jedni ljudi", pa je sa braćom Lukom i Lazom i rođakom Perom Miloševim, otišao kroz Ratkoviće, u Radovića brijeg, odakle je produžio, ispod Plane gore do Njegalice i Paštrovića. Ubrzo je prešao u Budvu, gdje se i nastanio.

Iz Budve je održavao prisne veze sa Đorđijom Petrovićem, koji je bio predstavnik opoziije knjazu Danilu, i pretendent za crnogorski presto (a u to vrijeme živio kao politički emigrant u Kotoru). Filip se sa Đorđijom često srijetao i zajednički pravili planove da Danila skinu sa prijestola. Filip je održavao veze i sa nekim ljudima iz Crne Gore i sa njima se često sastajao. Samo nekoliko dana prije pogibije knjaza Danila u Kotoru (1860) sastao se na Grabu brajićkom sa Prelom Mićunovim, Jokom Belovim, Ilijom Miloševim, Vranićem Đukanovim Popovićem iz Građana i Vukom Drecunom. Na ovom sastanku ugovoreno je bilo da se digne ustanak u Crnoj Gori protiv knjaza Danila i da svi Ljubotinjani koji budu ustali pođu pod barjak Vukićevića, Ceklinjani pod barjak popa Luke Đuraškovića, Crmničani pod barjak Vuksanovića i svi da budu gotovi i spremni na zakazani dan ustanka. Do ovog ustanka nije došlo, jer je ubrzo knjaz Danilo poginuo u Kotoru.

Poslije knjaževe pogibije vlasti su doznale za sastanak na Grabu, pa su Prela Mićunova, Joka Belova, Ika Miloševa i Vranića Popovića uhvatili, odveli na Rijeku Crnojevića, gdje su osuđeni na smrt vješanjem, po svjedočenju Vukala Drecuna.

Vukale Drecun svjedočio je na sudu šta je sve – riješeno na Grabu Brajićkom, u namjeri da spasi svoj život.

Kada je izrečena presuda svoj četvorici, a Vukale oslobođen, ustao je Vranić Popović, uhvatio "svjedoka" za ruku i rekao: "I ti ćeš s nama. Bio si sa nama na sastanku, zavjeru primio i – fanciku za putninu!"

Drecun nije izbjegao kaznu, zajedno sa ostalima, sud ga je osudio na smrt i izvršio vješanje na Brodskoj njivi. Tako su završili život zavjerenici protiv knjaza Danila.

I poslije pogibije knjaza Danila, Filip je i dalje ostao da živi u Budvi, jer ga crnogorska vlast nije mogla dovesti na suđenje, sve do 1874. kada ga je knjaz Nikola pozvao, odnosno, amnestirao sve političke krivce. Tada je došao na Cetinje, da se vidi sa svojima. Knjaz ga je primio i ponudio mu da se vrati, ali, on je izjavio da ima porodicu u Budvi i da će ostati tamo.

Za vrijeme svoga boravka u Budvi, Filip je stekao mnogo prijateljstava sa vojnim i civilnim vlastima i kod njih uživao ogromno povjerenje i poštovanje, pa je kao takav velike usluge činio Crnoj Gori. Za vrijeme aneksije Bosne i Hercegovine, njegov specijalni glasnik, došao je preko Konjskog i Huma na Cetinje, sa pismima od velike važnosti. Tako je uspostavio vezu sa Crnogorskom vladom, koja je dugo trajala. Za vrijeme Balkanskog rata, Filip se pokazao kao vrstan rodoljub i patriota, pa je kao takav, 1914. dočekaoCrnogorsku vojsku među kojom su bili Ljubotinjani, kao oslobodioce ovoga grada.

Prilikom njegove smrti 1915. godine u Budvi, štab Lovćenskog odreda javio je na Cetinje: "Umro je stari stotinaš Filip Savov Vukićević ..." Čuvši za njegovu smrt, kralj Nikola je izjavio: "Bio je to najpošteniji crnogorski emigrant. Neka se sahrani o državnom trošku i sa svim vojnim počastima".

Sahrani Filipa Vukićevića, pored velikog broja građana i vojske prisustvovali su vojnici Ljubotinjsko-Građanskog bataljona i svi oficiri četa, na čelu sa serdarom Nikom Kusovcem. Takođe sahrani je prisustvovao komandant odreda knjaz Petar Petrović (sin kralja Nikole), a počasna četa i muzika vojna uveličali su sprovod.

Ovaj istaknuti junak i patriota nije imao sinova, samo četiri kćerke. Najstarije Marica, bila je u dvoru vaspitačica kraljevih kćeri, a kada je otvoren đevojački Institut na Cetinju, bila je među prvim nastavnicama.

Na kraljevskom dvoru upoznala se sa ruskim poslanikom Joninom, sa kojim je sklopila brak. (Jonin je bio u rodbinskim vezama sa carskom porodicom). Kasnije su zajedno pošli u Petrograd. Na dvoru je uživala velike simpatije i povlastice, između kojih i onu, po kojoj je svake godine po jedan mladić iz kuće Sarapa išao na školovanje u Rusiju, o državnom trošku.

Te privilegije uživali su iz bratstva Sarap nekoliko Vukićevića i jedan Markišić. (Sa njima ćemo se upoznati kasnije u ovom spisu).

Druga Filipova kćer bila je udata za jednog austrougarskog admirala, a treća za pukovnika, dok se četvrta nije udavala već ostala da dvori oca do smrti.

PRELE ĐUKANOV bio je vrlo bistar čovjek, a tako isto i njegov sin Ivo, koji je od svih rođaka najčešće posjećivao strica u Budvi i sa njim održavao prisne bratstveničke veze. Zato su Ivovi sinovi najviše iskoristili beneficije ruskog dvora, preko plemenite odive Marice Jonin.

STEVO IVOV je prvi od Sarapa koji je pošao na školovanje u Rusiju. U Ruskoj carevoj vojsci dostigao je čin pukovnika, a za vrijeme rata (1915) na Karpatima, bio je komandant artiljerijskog puka. Iste godine, sa pukom, prekomandovan je na Rumunski front, pod komandom generala Ščerbačeva. Na frontu se razbolio od tifusa i umro.) Po pričanju Stanka Mitrova Vučkovića, koji je tada bio u Rusiji, Stevo je sahranjen na pravoslavnom groblju u Ploeštiju). Za svoje junačke zasluge bio je odlikovan mnogim ratnim odličjima, među kojima i Đorđijevskim krstom.

Vrlo je interesantno da je ovaj rodoljub i patriota, godine 1912., kao kapetan, dobrovoljno došao na Skadarski front da se bori za svoju Crnu Goru.

Za vrijeme svoga školovanja, nekoliko puta dolazio je u zavičaj i uvijek se interesovao i skupljao podatke o bratstvu Sarap. (Svi Sarapi koji su se u to vrijeme školovali u Rusiji, pored svoga prezimena dodavali su i Sarap, zato je njihovo interesovanje za svoje porijeklo bilo više).

Godine 1910. prilikom svoga boravka u Crnoj Gori, Stevo je svojeručno prepisao povelju Đurđa Crnojevića i imitirao potpis Branka Sarapa, onako kako se Branko potpisivao. (Taj njegov potpis prilažem kao fotokopiju, uz ovu moju priču o Sarapima, a dobio sam je od Pera Ilijina Vukićevića, koji sada živi u San Francisku. Pero je prvi počeo da sastavlja rodoslov bratstva Sarap. Njegove kopije do danas su sačuvane i mnogo pomogle Vasu Đurovu Vukićeviću da sastavi puni rodoslov (koji prilažem uz ovaj svoj rad). Takođe, on je sa svojom braćom, slao priloge za crkvu u Bogutima i Prekornici, od čega su kupljene ikone, litije, pričestne čaše, crkvene knjige i druge relikvije. (Na žalost, te poklone niko nije sačuvao, kao uspomenu na svoju braću, iako su neki od tih predmeta bili od čistog srebra). Osim iscrpnog rodoslova, kod njegovog brata Toma bilo je, prilično pisanih dokumenat, koji su propali. Naime, on je bio prvi Sarap koji je počeo da se bavi proučavanjem našega porijekla. No, to što je napisao odnio je sobom u Rusiju i tamo je, vjerovatno, sve propalo.

FILIP IVOV (brat Stevov) iskoristio je dobrotu Marice Jonin i pošao na školovanje u Rusiju. Kao i Stevo, stupio je u vojnu školu i postigao čin kapetana artiljerije. Za vrijeme I svjetskog rata borio se na istočnom frontu, prema Pruskoj. U jednoj ofanzivi, kao komandant baterije, pokazao je izuzetnu hrabrost i tom prilikom, na komandnom mjestu,

junački poginuo. Za izuzetne zasluge, pored ostalih odlikovanja, bio je nosilac Đorđijevskog krsta.

Godine 1912. dolazio je da se bori za Crnu Goru kod Skadra, kao dobrovoljac.

ĐURO IVOV (treći sin Iva Petrova) pošao je u Rusiju na školovanje.Učio je vojnu školu i 1915. proizveden u čin potporučnika. Za sve vrijeme ratovanja pokazao je izuzetnu hrabrost. Bio je odlikovan Đorđijevskim krstom. U Oktobarskoj revoluciji nestao je.

MILO IVOV (kao i Đuro) bio je poručnik. U vremenu između 1916. i 1918. godine nestao je. O njemu se više ništa nije doznalo.

Sa njih četvoro braće nestala je i njihova sestra Anđa, koja je, kao i braća, bila na školovanju u Rusiji.

Kad je iz Rusije na Ljubotinj stigao glas da su Stevo i Filip poginuli, njihova rodbina je (1915) priredila pomen – parastos i pokajanje sa komemoracijom. Pomenu je prisustvovao veći broj vojnika iz Ljubotinjskog bataljona, koji se u to vrijeme nalazio na položaju, u Donjem Grblju. Sa vojnicima je prisustvovao i Luka Ristov Drecun, drug po školi i junaštvu hrabre braće Vukićevića. (Zajedno su bili i 1912. pod Skadrom).

Poslije ulaska Crnogorske vojske u grad na Bojani, Vukićevići su se vratili u Rusiju, a Luka, koji je bio ranjen i zarobljen, pobjegao iz zarobljeništva, vratio se u zavičaj i dočekao objavu rata Austrougarskoj carevini.

Na ovom komemorativnom skupu Ljubotinjskom, Luka Drecun održao je govor koji je imao značajna odjeka kroz čitavu Crnu Goru. (O ovom govoru i njegovom odjeku biće riječi kasnije, kao i o ljudima koji su morali da svjedoče pred sudom što su tom prilikom čuli).

ĐURO i BLAŽO Mitra Gigojeva završili su u Rusiji vojne škole i 1915. proizvedeni u činove oficira – Đuro kapetan, a Blažo poručnik avijacije. U ratu su se oba hrabro borila i za svoje junaštvo odlikovani visokim odličjem – Đorđijevskim krstom.

Za vrijeme Oktobarske revolucije oba su emigrirali u Poljsku (gdje su im bili priznati činovi a kasnije unaprijeđeni u viši čin). Đuro je postao general Poljske vojske, a Blažo pukovnik.

U II Svjetskom ratu borili su se protiv Njemaca i obojica poginuli.

BLAŽO IKOV je najmlađi od Vukićevića koji se školovao u Rusiji. Njega je I Svjetski rat zatekao kao kadeta vojne akademije, iz koje je pošao u rat. Istakao se hrabrošću i za zasluge odlikovan Đorđijevskim krstom.

Poslije Oktobarske revolucije došao je u Jugoslaviju i nastanio se u Beogradu.

(Podatke o odlikovanjima ovih Vukićevića uzeo sam iz knjige Pera Šoća "Crna Gora za proboj Solunskog fronta", Beograd 1929.).

PRELE MIĆUNOV I IKO MILOŠEV bili su tvrdi i pouzdani u svakoj prilici. Za njih kažu: kad su nešto rekli, nijesu porekli! Zato ih je Filip Savov od svih rođaka najviše volio i u njima imao neograničeno povjerenje. Prela je knjaz Danilo lično poznavao, najviše radi toga što ga je vojvoda Petar Vujović Deriglava opanjkavao pred knjazom, a opanjkavao ga je zato što nije volio Sarape.

Jednoga dana kada je Prele bio došao na Cetinje, knjaz ga je primijetio i poslao perjanika da ga dovede do njega. Kada je Prele stigao kod knjaza, nije mu pristupio ruci (kako je bio red u to vrijeme). To je bio znak da ne drži mnogo do knjaza i da mu nije toliko stalo do njega, odnosno, da mu nije pokoran. Čim je prišao, upitao je: "Što si me zvao, gospodaru?" Knjaz ga je pogledao i odgovorio: "Da te pitam, je li istina što mi je vojvoda Petar rekao za tebe ... Rekao mi je da ti je vezir skadarski pisao da ideš kod njega, ti i vojvodin brat".)Pored njih dvojice tu su bili prisutni knjažev brat vojvoda Mirko Petrović i vojvoda Petar Vujović). Na ovo knjaževo pitanje Prele je odgovorio: "Istina je da mi je vezir pisao i zvao me da idem kod njega u Skadar, ali nije istina da je zvao i vojvodina brata, jer toga njegovog brata ne poznaje niko u Ljubotinju, a ne kamoli dalje. No, ja neću kod vezira, niko moj kod njega nije išao, pa neću ni ja, jer želim ovđe da se borim protiv njega i Turaka, za slobodu Crne Gore ..."

Ovim je bio završen susret knjažev i Prelov.

JOKO BELOV bio je neustrašiv, samostalan i napadljiv, pa je na svakom mjestu radio na zazor i prkos glavarima. Kada bi sa stokom išao u Donja Sela, namjerno je harao i štetu činio na imanju vojvode Petra Vujovića i Stanka Golubova. Kada su ga lijepim riječima pitali: zašto to čini, odgovorio je: "Zato! Kome basta neka mi zabrani!"

On je tako, na zazoricu postupa i sa Ugnjanima, pa je jednom i megdan sa njima dijelio i da mu u pomoć nije priskočio Dumelja Ivanov Pejaković, vjerovatno da bi tu i glavu izgubio.

Filip Savov uvijek se plašio da će Joko neđe nastradati radi svoje tvrdoglavosti. (Bili su prvobratučedi). Zato ga je često savjetovao da pređe i nastani se u Budvu. No, Joko mu je odgovorio: "Ja sam ovđe blizu granice (tor mu je bio na Bukoviku) pa ću lako preskočiti, ako ko dođe da me hvata".

Jednom se sklonio od perjanika, ali drugi put su oni bili lukaviji od njega: došli su u gluho doba noći, nahranili pse mesom, neopaženo prišli, vezali ga i vezanoga sproveli u Bogute. Kada se vidio sa Prelom i Ikom, pitao je: "A, Prele, što će ovi ljudi od nas?". "Oni hoće da idemo sa njima na sud na Rijeku Crnojevića", odgovorio mu je Prele. "Ja vaistinu, nemam

opanaka koji valjaju" rekao je on. "Ne boj se ništa", dodao je Prele, "da su kao kartica od duvana, nećeš ih raskinutu".

Tako je i bilo.

Iko Milošev, Prele Mićunov, Joko Belov i Vranić Popović (sa Vukalom Drecunom) osuđeni su na smrt i objješeni su na Obodskoj njivi.

GIGOJE NIKOLIN bio je mali po uzrastu i ružne spoljašnjosti. U boju na Fundini (1876.), kada je crnogorska vojska slomila tursku vojnu silu, on se namjerio na nekakvu ljudeskaru i sa nekog kamena skočio mu na leđa. Turčin je bio jak i snažan, a pored toga i hrabar. Pritegao je Gigoja uz sebe i posegao rukom za ruku u kojoj je držao nož. S njim, noseći ga, potrčao je prema svojima, s namjerom da ga živa unese. Vjerovatno da bi Turčin uspio u svojoj namjeri da se tu u blizini nije našao Joko Dumeljin Pejaković, koji je iz prikrajka prišao i ubio Turčina kuburom. Kada se oslobodio neželjenog zagrljaja, Gigoje je rekao Joku: "Posjeci ga! Tvoja je ovo glava, jer si ga ti ubio!" Na to mu je Joko odgovorio: "Nije vala Gigoje, nego tvoja. Ti si na njega prvi skočio."

Kada je Gigoje donio u logor tursku glavu, gledali su ga vojnici i glavari i pomalo se čudili, a vojvoda Marko Miljanov je progovorio: "Vidite li ljudi, kako ova mala i ružna glava posječe ovu lijepu i veliku?" Oni koji to čuše, nasmijaše se, a Gigoje odgovori vojvodi Marku: "Vojvodo, nemoj tako! Ako je moja glava ružna, ona nije mala ..."

PETRO FILIPOV u mlađim godinama stekao ugled radi svoje odvažnosti i momačkog poleta. Time se izdvajao od ostalih momaka. Gdje je bilo da odlučuje hitrina i odvažnost, tu je on bio prvi. Mnogi su mu zavidjeli ili bili ljubomorni na njega. Kada se ranio u boju (1852) u Crmnici, govorili su mnogi: "Dobro je što se Petro ranio, sada se ne plašim da će me prestići ..."

Za vrijeme vlade knjaza Danila bio je u zavjeri protiv gospodara i organizator ustanka, do kojeg nije došlo.

Da ne bi bio uhvaćen i obješen, napustio je Crnu Goru, nastanio se u Primorje i tamo živio.

Imao je dva sina, od kojih nije ostalo potomstva.

IKO SAVOV istakao se junaštvom na Fundini: u boju se uhvatio sa Turčinom i golim noževima su sjekli. U toj sječi Ika je poslužila sreća, savladao je neprijatelja, posjekao mu glavu njegovim jataganom i donio u Crnogorski logor.

Za ovaj podvig odlikovan je Hrabrom medaljom.

MILOŠ KRSTOV omogućio je bjekstvo Savu Jovovu Đuraškoviću, da ga ne uhvati Gvardija za ubistvo Vukote Peranova Šoća. Savo se nalazio u Miloševoj kući kada je naišla Gvardija. Vidjevši ih, istrgao je nož i stao na vrata. Savo je to iskoristio, izašao na tavan, otvorio krov i pobjegao. Za sve to vrijeme Miloš je branio vrata. Braneći Sava, zamahnuo je nožem po vratnici. Taj se zasjek i dan-danas poznaje.

ANDRIJA TOMAŠEV bio je vrlo pametan čovjek, priznat od naroda i glavara. Kad god je trebalo nešto mudro i ljudski riješiti, uvijek su glavari zvali Andriju, da i on bude s njima.

MARKO MILOŠEV kojeg je na rijeci Crnojević ubio neki Jovićević, bio je poznat čovjek u plemenu. Kad je knjaz Nikola čuo za njegovu smrt plašeći se Vukićevića da ne ubiju serdara Jovićevića, poslao je svoje ljude da ubiju toga Jovićevića, koji je na Rijeci ubio Marka.

JOKO SAVOV bio je perjanik na dvoru knjaza Nikole. (Poznato je da je knjaz uzimao u perjanike birane momke od uglednih crnogorskih bratstava, a oni su bili ponosni na svoje zvanje i službu, jer se smatralo za osobitu čast biti u blizini gospodara). Bio je ponosan što mu se dala prilika da čuva čovjeka, čija se slava tada prenosila širom Evrope, a naročito među Srbima koji još življahu pod Turskom i Austrougarskom. Što god je Joko radio, uvijek je mislio samo na jedno: da ne osramoti svoje ime i ime svoga bratstva i plemena.

U vrijeme kada su naši vodili oslobodilačke ratove, u bici za oslobođenje Bara (1877), i kad ovaj grad opsadiraše Crnogorci, upomoć Turcima pristiže pomoć s mora – turske podmornice. Knjaz je posmatrao tok borbe, a pored njega nalazio se i Joko Savov. Naši topdžije, u jednom trenutku našli su se pod žestokom vatrom neprijatelja, s grada i mora, pa su morali da napuste već napunjene topove. Nedaleko od Volujice nalazila se turska podmornica "Emina" sa koje je vatra zasipala naše topove. Kada je Joko vidio da topdžija nema pored topova, zgrabio je ugarak s ognjišta i poletio ka topu. Top je odjeknuo, a zrno iz njega poletjelo je kuda ga je topdžija bio nanišanio. Metak je pogodio pravu metu – "Emina" se ranjena povukla, ne iskrcavši ni jednog vojnika, koji su dolazili da pomognu opsadiranoj vojsci u gradu Baru.

Bar je bio zauzet. Za ovaj podvig knjaz Nikola je odlikovao Joka najvišim crnogorskim odlikovanjem – Obilića medaljom.

Prilikom osvećenja saborne crkve u Ljubotinju (1893), kada je lično knjaz Nikola došao na ovu proslavu, Joku Savovu uručio je još dva visoka ratna odličja – Rusko i Tursko. Tom prilikom knjaz je rekao: Ljubotinjani! Kada sam bio u Carigradu u posjeti Sultanu Turskom, on me je upitao: "Je li živ onaj junak koji mi je ranio onu oklopnicu pod Bar?" Odgovorio sam mu: jeste. Onda mi je dao ovu zvjezdicu (pokazujući je narodu) da mu je donesem, u znak da i Turci cijene junake, makar oni bili i neprijateljski ... A kada sam bio u Rusiji, pitao me je car ruski: „Je li živ onaj ognjeni junak koji je golijem rukama , uglijerom s vatre, upalio top i ranio tursku oklopnicu?" Rekao sam mu da jeste. Onda je skinuo s ruke onaj zlatni prsten i dao mi ga, da mu ga donesem ..."

Onda je knjaz pozvao Joka i predao mu ova odličja (koja njegovi unuci i danas čuvaju, sa ostalim odlikovanjima, među kojima se nalazi i Krst, koga mu je poklonio kralj Bugarske).

* * *

RAT VUKIĆEVIĆA – SARAPA SA LUBARDAMA

Polovinom XVIII vijeka, ratovali su, nekoliko godina, među sobom bratstva VUKIĆEVIĆI I LUBARDE.

Do rata je došlo (prema pričanju) ovako:

Vukićevići su, u najam, držali jednog kovača – Ciganina, da im kuje i popravlja alat. Dvoje Ljubotinjana dođu kod kovača, ali ga ne nađu u vignju, pa uzmu onaj nakovanj i ponesu.

Ponijeti između njih nakovanj, za Vukićeviće je to bila strašna uvreda, a još više: ko se usudio da njihova majstora, koji živi među njima, pljačka! Radi toga zaprijete Lubardama i poruče: da će im to platiti.

Nakon toga, Vukićevići u Bogutskom polju presretnu neke Lubarde i posvađaju se s njima. Jedan Vukićević, polježičke puškom, udari jednog od Lubarda po glavi, a Ukac Stevov Lubarda opali iz puške i ubi Ivana Stevanova Vukićevića. Tako započe boj, u kome, za 17 godina, pogiboše četiri iz bratstva Lubarda i dva iz bratstva Vukićevića. Za sve to vrijeme jedni druge su palili i plijenili.

Jedne godine, uoči Mitrovdana, pođe Rade Prelov Vujanović na slavu u Brajiće. To neko dokaza Lubardama, te njih dvojica preteknu Rada na Romom ždrijelu, zapadnu – jedan s donje, a drugi s gornje strane puta da ga ubiju. Kada je naišao Rade između njih, onaj ispod puta opalio je puškom na njega, ali ga nije pogodio, već svoga rođaka iznad puta. Rade je zdravo prošao i pošao na Brajiće.

Lubarde ponesu poginulog, a poslije ovoga slučaja dobri ljudi naume da ih pomire, na čemu obije strane pristanu. O tome miru postoji Setenca, koju mi je u prepisu poslao Vaso Đurov Vukićević, a koja glasi:

"SETENCA O UMIRU VUKIĆEVIĆA I LUBARDA IZ 1765. GODINE"

Da se zna kako se poklaše Lubarde i Vukićevići oko male rabote, a bi zla mnogo, pogiboše Lubrde četiri a Vukićevića dva. Pošto se napuniše 17 godina skoči Jovo Vukićević i glavari od dvije nahije te zakumi Bogdana Stojanova i Nikolu Ukčeva za mir i da mu plate brata. Tako Bogdan,Bogu ugodi i svima glavarima. Na tu vražbu dođoše: serdar Đurašković, samosedmi Ceklinjanin, Prele Pavićev, samočetvrti Građanin, Niko Jovov Dobrljanin i ostali te tako nađosmo makul za što bi Lubardama zla mnogo. Dođe Vukićević sa braćom, Bogdanu Lubardi sa sinovima, 90 hiljada aspri, a prebismo zla za zla, rane za nevolje,nasmo makul da dadnu Bogdanu Lubardi 10, zato što mu bjehu slomili mlin. Umiri se Bogdan Stojanov i za mlin i za sva zla što mu bjehu učinjeli Vukićevići i prihvati 100 hiljada, a za glavu Sava Vukotina zakleše se 24 čovjeka na male đetiće i po kletvi mi se kmetovi možemo zakleti pred vsakojijem sudom i to kmetovi od Ceklina: serdar Đurašković, Savić Đurašković, knjaz Andrija Ražnatović, Savić Perov Pejović, Matijaš Markov Lopičić, Ilija Radov Mijatović od Građana, Prele Pavićev Knežević, Staniša Nikčev ... knez Janko Bajković, Đuro Petrović, iz Dupila, pop Novak Đurović, Kojica Knežev ... Vranićević Petar. Od Dobrskog sela knez Niko Vujović, Kojica Sjekloća, pop Pero Sjekloća i ostali 24 kmeta. Jovo Vukićević, Bogdanu Stojanovu i Nikoli Ukčevu, dade im za brata Grčicu Donju i brijest pored Grčice, to spada dva dana oranja, a to dade Ivan Gupac Jovu Vukićeviću u razmjenu, i to dade Jovo Vukićević Nikoli Ukčevu za krv, tu baštinu i 40 hiljada aspri, i tome biše svjedoci svi rečeni kmetovi što su tu bili, da se zna koliko pasa oko ovoga zla što se miri gotove aspre 140 hiljada. Svjedok i pisac ove karte, pop Ivan Pejović.

Poslije ove Setence i krvnog umira, Jovo Vukićević, koji je Lubardama isplatio krv i odštetu, pozvao je Nika Markišina Lubardu, da mu krsti sina - da mir utvrde kumstvom. Nikola je krstio Jovu dva sina, ali, zli ljudi ni poslije toga nijesu mirovali: nagovore Nikolu da ubije Jova! A ovi zli ljudi bili su oni koji nijesu voljeli Jova, već mu bili zavidni radi njegova ugleda i glasa koje je uživao u bratstvu i plemenu, radi njegova čojstva i junaštva, koje je i ranije bio osvjedočio.

Jednom prilikom, kada se Jovo vraćao iz Smokovaca, gdje je bio da brani zeta Gupca od glavara Ljubotinjskih, koji su bili pošli da knezu Gupcu, za neku krivicu naplate kaznu.

Kada je došao na Megrane, dočekao ga je kum Nikola Markišin i – ubio iz puške.

Tu se desio i Dragoša Vujanović, koji je potegao pušku i ubio Nikolu, na istom mjestu. Tako pođu kumovi – jedan za drugoga.

Od tada nije bilo krvi između ova dva bratstva.

ANDRIJA JOKOV , ŠAKO NIKOLIN i ILIJA VUKOV - Vukićevići, poginuli su onog junak – dana na Zagoriču, kada je još više osvijetljeno oružje Ljubotinjana u oslobodilačkim ratovima. Na njegovom spomeniku (spomeniku Ljubotinjana u Podgorici) knjaz pjesnik je upisao ove stihove:

"Zagon će se naš spominjati,
Za Gorič – u Doljane,
Dok junaci junakuju
I izlijeću na megdane ..."

* * *

VUJANOVIĆI – SARAPI

MILAN TUROV, bio je perjanik Petra II Petrovića Njegoša.

Kada je na Cetinju čuo da je poginuo Grujica Simonov Vučković, pred vladikom je uzviknuo: "Aoh meni, dovijeka". Vladika Rade ga je upitao: "Što je?" "Izgubih najboljega brata kojega sam imao", odgovorio je. (Milan je svakoga Sarapa smatrao svojim bratom). Zato je nastojao i uspio da, s pomoću Petra II organizuje osvetu (preko Sava Jovanovića, iz Brčela koji je kao i on, bio perjanik Vladičin).

Za usluge u ovoj osveti, koje je Savo učinio Milanu, ovaj mu je darivao svoj srebrni handžar, ili, kako bi narod rekao: tako brat za brata radi. (O pogibiji i osveti Grujice Simonova biće riječi kasnije.)

NIKO TUROV, brat Milanov, poslije odlaska Filipa Savovog Vukićevića iz Crne Gore, postao je stotinaš bogutsko-prekorničke čete (jer su u to vrijeme Boguti i Prekornica sačinjavali jednu četu).

Stotinaš je postao 1857. godine.

Prilikom njegove smrti "Glas Crnogorca" u broju 32 od 6.avgusta 1894. godine, pisao je:

"Ljubotinj 31. jula 1894. – U četvrtak 28 ov. mjeseca u 6 sati u jutro, preselio se u vječnost stotinaš bogutski Niko Turov Vujanović-Sarap u 70-toj godini svoje starosti, a sahranjen sjutridan pred Sabornom crkvom Sv. Dimitrije, uz veliko učešće mnogobrojnog naroda Riječke i Crmničke nahije.

Pokojnika, nosili su do vječne kuće između postrojenog naroda obojega pola: serdar Škrnjo Kusovac komandir, potkomandir, oficiri i barjaktari, u kojoj su ga sahranili njegovi sinovi, pošto su tri sveštenika izvršili opijelo.

Pokojni Niko postao je stotinaš 1857. godine. U ratu na Grahovcu 1858., kao lični junak i dobar glavar, a 1862. na Krnjicama, kada je najviša opasnost grozila, Niko je sa svojom stotinom, iznad kuće Sinanovića udario i razbio Tursku vojsku, za koju mu je poslije boja, među cijelom vojskom, rekao pok. serdar Turo Plamenac: "Hvala ti Niko, tebe i tvojoj stotini, dokle je od Crnogoraca traga". A takav je bio u svim bojevima te godine.

U poslednjem ratu, pošto je nova uredba postavljena i pošto su oficiri izmijenili stotinaša, pok. Niko poslije prvoga boja na Doljane, u kome je bio oficir ranjen, upravljao je stotinom u velikom boju u Fundini i u svim bojevima prve godine rata, a u poslednje godine, bio je sa Gajom Đuraškovićem sa nekoliko vojnika na granici spram Zete. U više bojeva je sjekao: kao na Grahovcu, Krnjicama, Brdima – gdje je ranjen bio – u Fundini i za lično junaštvo bio je nagrađen od Njihovih Visočanstava Knjaza Danila i srećnovladajućeg Knjaza Nikole, Danilovim krstom IV stepena i ostalim vojničkim medaljama za hrabrost.

Po svršetku rata, kao poštena i pravična čim su uspostavljene opštine, izabarali su Boguti pok. Nika za predsjednika, koji je svoju dužnost vršio tačno i savjesno na potpuno zadovoljstvo opštine sve dok je obolio, a do svoje smrti uživao je penziju, kao i ostali stotinaši.

Pridružujući se riječima pok. serdara Tura, koje ti je izgovorio na tvoje pokazano junaštvo na Krnjicama, kličemo ti, Niko, na ovom rastanku plačući očima: hvala ti, laka ti crna zemlja i vječni među nama spomen".

STEVO NIKOV je sin Nika Turova. Bio je školovan i na prvim poslaničkim izborima za Narodnu skupštinu 1905. , nakon što je kralj, ondašnji knjaz Nikola, uveo parlamentarni sistem i darivao Ustav Crnoj Gori, bio je izabran za narodnog poslanika, iz plemena Ljubotinj. (Onda još nije bilo partija niti se kroz partije glasalo, već po ličnim simpatijama i ugledu ličnosti koja je bila kandidat). Osim toga, u društvenoj službi, zauzimao je položaj Načelnika Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore i direktora PTT službe.

TOMO NIKOV bio je oficir Bogutske čete do 1912. kada su za oficire došli mladi i školovani ljudi iz Vojnog stana i stojeće vojske, Tomo je prekomandovan u mitraljezko odjeljenje kod Radovana Radovića. Poslije Balkanskog rata postavljen je za predsjednika opštine Rožaje.

U Prvom svjetskom ratu (1915) unaprijeđen je u čin potkomandira bataljona.

I Stevo i Tomo, kako u državnoj službi, tako i u ratovima i privatnom životu, uživali su poštovanje kod svih čestitih ljudi koji su ih poznavali.

BOŠKO ŠUTOV bio je rijetko pošten čovjek, kojeg su Ljubotinjani cijenili i poštovali. Ovo nam potvrđuje i "Glas Crnogorca" od 5.juna 1893. godine, koji je objavio smrt ovog čestitog čovjeka. U listu se između ostalog kaže:

"Ovih dana umrije nam Ljubotinjski ofiir Boško Šutov Vujanović u 57 godini života. Za njegovo junaštvo pokojniku su prsa krasila šest ordena. Osim junaštva, njega je krasilo i čojstvo, tako da ga cijelo pleme oplakuje. Od pokojnika nije ostalo poroda ni muškoga ni ženskoga. Na pogreb mu je pohitao silni narod, među kojima su bili svi oficiri i barjaktari plemena sa potkomandirom g. Nikom Škrnjovim Kusovcem, koji su mu poslednju poštu učinjeli.

Laka mu rodna zemlja".

* * *

VUČKOVIĆI – SARAPI

VUČKO BRANKOV izašao je sa dva svoja brata da živi na Prekornicu (koju su tada nazivali Preko Gore).Sagradio je kuću "kulicu" na sredini svoga imanja, između Rada i Lala. Ta "kulica" je najstarija kuća u selu i spada u sredinu. (Mogu da se pohvalim da sam ja rođen u njoj, jer je u to vrijeme pripadala mome ocu – Ivu Tomanovom i u njoj sam živio do svoje dvadesete godine, odnosno, do 1918, kada sam zbog revolucije, koja je te godine izbila u Crnoj Gori, emigrirao u Italiju).

U isto vrijeme kada je Vučko ozidao "kulicu" i njegova braća podigli su svoje kuće – Rade ispod Vučjeg ždrijela, a Lale ispod Malog Osmina. (Gdje se nekad nalazila Radova kuća, danas živi Ilija Nikov Banović, a u Lalovoj Mitar Milov Laličić): Ustvari to su tri najstarije kuće Sarapove na Prekornici. Istina, prije njih,bila je jedna Ratkovića kuća, na sjeverozapadu.

Kada sam 1956. provjeravao svoje pamćenje o rodoslovu našega bratstva, naišao sam na potvrdu, koja se oslanjala na stare zadušne čitulje, koje je u selu imala svaka kuća, a u kojima su bila upisana imena svih umrlih, po redu – od Vučka (a nosile su se svake godine, na dan zadušnica u crkvu, da bi ta imena pop, prilikom liturgije pomenuo, od najmlađeg muškarca, do našeg pretka Božine. U čitulji moga oca pisalo je ovako: Ivo, Toman, Miloš, Vojin, Tomaš, Raič, Vučko, Branko, Božina. Kada sam 1957. poslao iz Amerike prvu moju kopiju ovog pisanja, na pročitanje i provjeru, svojim rođacima u svih osam bratstava Sarapovih, javio mi se prvi Savo Perov Vučković, s napomenom da sam pogriješio, naime, da je Raič imao brata Ušura, od kojega su Bunari. Javio mi je da Vaso Đurov Vukićević ima stari rodoslov SARAPA, koji je pronađen u kući Petra Đukanova Vukićevića. (Kada sam ovo pismo dobio odmah sam se javio Vasu Đ. Vukićeviću, koji je bio ljubazan i poslao mi prepise svih starih dokumenata, kojima je raspolagao, a koji su pronađeni u zaostavštini Steva Ivova Vukićevića, unuka Petra Đukanova). Na tom rodoslovu, kojeg je bio počeo Stevo Ivov Vukićević, oko 1910. godine, lijevi ugao, sa jednim imenom nedostaje, pa je tu Vaso Đurov ubilježio ime UŠUR ili Ukac. Prema tome ako je tačno ime Ušur ili Ukac, Vučko je imao dva sina (kao što tvrdi Savo Perov Vučković), Raiča i Uroša. Međutim, u rodoslovu stoji da Raič nema nasljedstva, dok Ušur ima sedam sinova, od kojih je postalo bratstvo VUČKOVIĆI. Sa ovim nacrtom rodoslova nijesam se mogao složiti, jer sam bio siguran u stare čitulje i pričanje mojih stričeva i oca: da smo od RAIČA, a ne od Ušura.

Kad sam za ovu stvar ponovo zaunteresovao Vasa Đurova Vukićevića, dao se u traganje i, tragajući za istinom, počeo je da radi na rodoslovu svih Sarapa. Po tom novom rodoslovu (kako je Vaso Vukićević ustanovio) VUČKO BRANKOV, imao je sina Raiča, a Raič sinove VUČKA i NIKOLU. Ovaj Vučko (umjesto moga Raiča) ima šest sinova, a Nikola umjesto Ušura ili Ukca, ima sina Vukca, od koga su Bunari.

Sa ovim nacrtom rodoslova složio sam se, jer, mi Vučkovići potičemo od Raiča, čijeg se imena dobro sjećam iz pričanja mojih starih i iz čitulja.

VUČKO RAIČEV imao je (kao što je naprijed rečeno) šest sinova, od kojih su postali šest ogranaka bratstva Vučković, i to: Markovići – od Marka, Vukovići – od Vuka, Perovići – od Pera, Jovovići – od Jova, Tomaševići – od Tomaša i Škuljevi – od Martina.

Od Nikole Ukčeva, koji je imao jednog sina – Ušura (ili Ukca) postali su Bunari.

BEĆINA ŠKULJ je 1810. godine sa Turčinom Simonovim ubio Sava Markova Deriglavu, unuka Mićuna Deriglave. Za to ubistvo su oba bili osuđeni na progonstvo i globu. Za vrijeme suđenja oba su se nalazila u Paštrovićima, pa su se sljedeće (1811) povratili i ubili još jednog Deriglavu. U Baru žive potomci Bećine Škulja.Bećina je vršio osvetu nad Deriglavama, s Turčinom Simonovim, pa su zbog jednog takvog ubistva oba bili protjerani iz Crne Gore. Tirčin se povratio, a Bećina formirao porodicu u Paštrovićima, koja se, kasnije, preselila u Bar. Tamo i danas žive.

Jedan izuzetak od ostalih bratstava Sarap čine Vučkovići – žene se između sebe, ali samo od ogranka Bunar, koji su jedan stepen dalji od ostalih šest ogranaka jedan drugome. (Prije tridesetak godina i Laličići su počeli da se žene između sebe).

Do ove međusobne ženidbe došlo je, po pričanju Sava Perova Vučkovića (kako mu je pričao pop Milo Vučković) poslije jednog razgovora Petra I Petrovića Njegoša sa Šutanom Damjanovim, na Prekornici. Koliko je meni poznato, prvi koji se oženio, bio je moj đed Tomaš Milošev (baš negdje u to vrijeme za koje je vezan razgovor Petra I sa Šutanom). Vrlo je vjerovatno da je Tomaševa ženidba i dala povoda ovom razgovoru.

No, kako bilo da je došlo do ženidbe i razgovora, naši stari su bili protivni tome, jer su govorili da smo rođaci i bratstvenici bliži jedan drugome, nego kao prijatelji. I, zaista kada bi umro neki Vučković – Bunar, uvijek smo ga lelekali b r a t e, a nikad prijatelju. Ili, Bunari nikad nijesu tu riječ p r i j a t e lj u upotrebljavali u bratstvu, niukom slučaju. Tako našoj bratskoj ljubavi ženidba nikad nije škodila. U krvnoj osveti, gdje se najviše bratska ljubav ogledala, uvijek su se Vučkovići držali i pazili kao braća, bez obzira od kojega je ko bio ogranka.

Ispitujući: od kuda je došao naziv B u n a r, ispričao mi je Savo Perov Vučković, da je taj naziv došao ovako: “Nikac Ušurov bio je na raboti kod nekog turskog bega Hasana, u Ponarima (Zeta) i kopao mu neki bunar (uba), pa ga zamalo u tom bunaru nije zatrpala zemlja, da pogine. Kada je poslije te rabote došao kući, mnogo je pričao o tom bunaru i begu Hasanu, tako da su mu se počeli smijati i ponavljati: "Bunar Hasan" i "Hasan Bunar", te tako je i ostalo to ime.

MARKO VUČKOV prvi je postao barjaktar iz bratstva Vučkovića, u isto vrijeme kad i vladika Danilo Petrović gospodar Crne Gore, i taj barjak zadržao se u bratstvu Vučkovića sve do prestanka vladavine Crnom Gorom dinastije Petrović - Njegoš. U vrijeme kada su Petrovići bili ustupili vladavinu Šćepanu Malom i Vučkovići su ustupili svoj barjak, za kratko vrijeme, bratstvu Drecun.

Da je Marko Vučkov bio barjaktar, imamo jedan dokumenat iz 1885.godine, koji se nalazi u državnom arhivu na Cetinju (Ministarstvo vojno 1885. god. fisu 21.novembra br.800), a koji glasi:

SVJEDOČANSTVO

> ovo izdaje se praunucima Marka Vučkova, s Ljubotinja, i uvjerava da su Marko, njegov sin Damjan, unuk Staniša, brat mu Šutan, praunuk Dumo i Nikola, kao i prapraunuk Vuketa nosili, počevši od 1697. pa sve do 1862. godine, barjak Crnogorski.
>
> Ovo svjedočanstvo se izdaje sinu Nikole Šutanova, Marku i sinovcu Vukote Dumova, Mitru i to po najvišem nalogu Nj.V.Knjaza i gospodara, da bi isti Marko i Mitar sa ovim mogli naći opravdanih razloga da poremete postojeći vojnički red u potraživanju barjaka sa kuće Nikole Tomanova Vučkovića, dok bi od ovoga po nasljestvu pravu bilo sina, sinovca, unuka, jednom riječju dok bi bližnjeg ogranka muškog od Nikole i njegovih nasljednika bilo".

Ovaj dokumenat jasno govori da su barjaktari iz ogranka Markovića nosili barjak sve do 1862. godine. Ali, osim njih, u nekim bojevima, nosio ga je i po neki drugi Vučković, (kao što ćemo vidjeti dalje, u boju na Krusima).

SEKULE MARKOV otselio se u Istru. Da li tamo danas postoji njegovog potomstva, nije nam poznato.

DAMJAN MARKOV, kao što se vidi, bio je barjaktar poslije svog oca. Njegovih potomaka danas imamo na Prekornici, u Ulcinju i Beogradu.

ŠUTAN DAMJANOV bio je dobro poznat sa vladikom Petrom I. Kod njega je vladika nekoliko puta dolazio na Prekornicu, i preko njega, blagoslovio da se Vučkovići žene između sebe.

STANIŠA DAMJANOV bio je vješt strijelac puškom. U istoriji Ljubotinja (od Petra Radomana) opisan je kao strijelac i junak. Staniša se pominje i u jednoj pjesmi, kad je knez Kaluđerović kupio četu da se sveti Crmničanima. On se družio i stoku čuvao sa Prelom Banovićem (koji je bio vješt strijelac, isto kao i Staniša).

(Prema pričanju, istoriju Ljubotinja, koju je napisao Petar Radoman, kada je napustio Crnu Goru, predao je popu Niku Dapčeviću i ona se kod njega nalazila sve do 1907. godine, kada mu je u kuću vršen pretres od tadašnje vlasti. Tu joj se gubi svaki trag).

ANDIJA MILOŠEV bio je barjaktar u boju na Krusima. I prije pogibije Mahmut-paše, u jendoj čarki sa Turcima, desio mu se nemio slučaj. Naime, u jednom naletu na Turke, nosio je razvijen barjak, koji se lepršao na vjetru. Kada je upao među Turke, jedan od njih uhvatio je barjak i povukao k sebi. Tako su vukli i jedan i drugi dok je barjak ostao u rukama Turčina, a kod Andrije prazno katarište. Turčin je pobjegao sa barjakom, a Andrija se vratio u logor, s praznim katarištem, govoreći glasno: "Ada meni Turci odniješe barjak, ama, božju vam vjeru zadajem, ja ću njima sjutra Alaj barjak, ili se živ neću vratiti."

Sjutradan u boju, u kome je Mahmut-paša poginuo, Andrija je ispunio obećanje: ugrabio je turski Alaj barjak i donio ga u logor. Vladika je ovaj turski barjak, kao trofej zadržao, a Andriji dao drugi, crnogorski, sa zlatnom kitom koja je visila o svilenu gajtanu, koju je Vladika, kao odlikovanje sam svojom rukom privezao na vrh barjaka.

O Andrijinom junaštvu i ratnoj sreći u ovom boju, pričalo se i u moje doba. Kita koju je Petar I privezao na vrh barjaka, visila je o njemu, kroz sve bojeve do 1880. godine, kada je knjaz Nikola, njene ostatke, odnosno, sami gajtan, jer kita je bila raznijeta (od turskih i francuskih kuršuma) ostavio u muzej, s obećanjem: kad nastupi novi rat da će dati novu kitu na barjak.

Kada je Crna Gora 1912. objavila rat Turskoj, Ivo Tomanov je lično išao na Cetinje, kod Gospodara, da mu dozvoli (pošto je bio u poodmaklim godinama) da sam nosi barjak, dok dođe barjaktar Pero Nikolin Vučković (koji se tada nalazio u Americi, u pečalbi). Kad mu je kralj dozvolio, Ivo je tražio onu kitu, ali mu je kralj odgovorio: "Sada je novo ustrojstvo vojske, pa ne mogu da izdvojim jedan barjak između ostalih ..."

Andrija je ovaj barjak nosio u bojevima protiv Francuza u Boki Kotorskoj, čak do Dubrovnika, kada je crnogorska vojska gonila Napoleonove trupe. Koliko se istakao hrabrošću najbolje nam svjedoče Njegoševi stihovi u "Slobodijadi", gdje se pominje pod imenom V u š u r o v A n d r i j a.

MILOŠ BELANOV, u doba ratovanja Ljubotinjana i Ceklinjana, bio je istaknut junak i poznat čovjek. Jednom prilikom, kada su Ceklinjani bili došli u Porotne glavice, da napadnu na Začir, Šaleta Đurišin Strugar pozove Miloša na razgovor. Miloš se odazva pozivu i u ime Ljubotinjana, pođe na razgovore. Na tom pregovaranju o miru, između dva zakrvljena plemena, Đukan Belanov Janković ubije Miloša, iz zasjede. Nakon ovog ubistva borbe su postale još žešće.

DUMO STANIŠIN, barjaktar, bio je oglašeni junak, i kao takav predvodio Vučkoviće u osvetu Grujice Simonova, od Purova.

O tome narodna pjesma kaže:

"Ne čudim se Dumu Vučkoviću
Što se Dumo na nas potežio,
Ja sam njemu brata izgubio.
No se čudim popu Čukoviću
Kome ništa nismo učinili ..."

VUKOTA DUMOV (ili kako su ga zvali LUKETA) naslijedio je barjak od oca. Bio je vrlo hrabar i poznat po čojstvu i gostoprimstvu. U boju na Klisici 1862. godine, zamjerio se vojvodi Petru Deriglavi, jer nije poslušao njegovo naređenje da se vrati sa barjakom sa kojim je bio u opasnosti da ga Turci zarobe.) Vojvoda ionako nije volio Sarape koji su se isticali čojstvom i junaštvom). Poslije ovoga boja, optužio je Vuketu kod vojvode Mirka Petrovića i oduzeo mu barjak, predavši ga Luki Matijaševu Drecunu. Tada su Sarapi počeli da se bune: zašto da im Drecun bude barjaktar, kada je Sarapa dva puta više bilo u četi nego Bogućana, tim prije što je barjak bio na Prekornici od 1696. godine.

U ovoj raspravi oko barjaka umiješao se i knjaz Nikola, preko svog oca vojvode Mirka, koji je podržavao vojvodu Petra. U potraživanju barjaka u ovoj raspravi najviše se istakao Nikola Tomanov. Kada je došao da se žali kod vojvode Mirka, ovaj mu je rekao: "Neka ga sad nosi Drecun, dok pogine, a kad pogine, ti ćeš ga dobiti ..." I zaista, u prvom boju poginuo je Drecun, a Nikola je ponovo dobio barjak.

Kada je Nikola postao barjaktar, glavari Ljubotinjski su ga nagovarali da barjak vrati Vuketi. On se nije time mogao pomiriti, pa je stvar došla do samoga gospodara. Kada ih je saslušao, Gospodar je rekao: "Ti si ga dobio i neka ti je srećan. A Vuketa je dobar čovjek i neka bude kod mene perjanik." Vuketa je došao u perjanike, a Nikola je i dalje ostao barjaktar čete prekorničke.

Jednom priliko Vuketa se našao u crkvi na Prekornici sa Savićem Bogdanovim, starim perjanikom knjaževim.Prateći bogosluženje, sve do jektenija, na kraju prvog dijela službe, kad sveštenik uzvikuje. "Jelici oglašeni izidite, da niktod oglašeni Jelici vjerni gospodu pomoli sja ...", Vuketa gurne Savića pa mu reče: "Hajde mi oglašeni da izlazimo ..."

NIKOLA TOMANOV, kada je dobio barjak, poslije pogibije Luke Drecuna, smatrao se najsrećnijim, naročito što se barjak opet vratio u bratstvo Vučkoviće. On je ovaj barjak hrabro i srećno nosio u svim ratovima 1876. do 1879. godine, odnosno, sve dok je rat završen. Sa ovim barjakom se proslavio i odlikovao, a pod njim se i ranjavao.

Oni divni stihovi u Ljubotinjskom kolu:

"... Barjaci nam zahladiše
Vrh Rumije oble gore,
Kalauzi već otolen
Vrhovima iznad Bara,
Bivali smo cjeloj vojsci.
I samog Gospodara ..."

Ovi stihovi odnose se na tri barjaktara sa njihovim četama, koji su prvi put izašli na vrh Rumije, a to su bili: Ilija Nikolin Lubarda, sa oficirom Ivom Tomaševim Vojvodićem i četom Vignjevićko-Radomirskom, Pero Ivov Popović, sa oficirom Milom Đurovim Kneževićem i četom građanskom, Nikola Tomanov Vučković sa oficirom Jokom Filipovim Banovićem i Prekorničkom četom.

Sve ove je knjaz Nikola odlikovao zlatnom Obilića Medaljom.

U priči kako je došao do barjaka, sjećam se, Nikola govoraše: "Ja voljah biti barjaktar nego perjanik, jer Vuketa bješe bolji za perjanika nego ja. On umijaše ljepše s ljudima razgovarati nego ja ..."

Kada su u boj polazili, Nikola je savjetovao svoje rođake i vojnike: "Dok se boj bije nemojte prilaziti blizu barjaka, jer na njega Turci najviše gledaju".

Za svoga zamjenika bio je odredio Luku Zanova, koji je Nikolu u stopu pratio u svim okršajima, da, ako pogine, nebi neko drugi ugrabio barjak.

U svim tim bojevima Luka je ispoljio nesebičnu hrabrost, pa je odlikovan Hrabrom medaljom. (Poslije završetka ratova odselio se u Bugarsku, gdje se oženio i formirao

porodicu. Iz Bugarske pošao je u Rusiju i u ratu s Japanom (1905) godine poginuo. Ostali su mu dva sina, sa kojima je svaka veza izgubljena).

IVO TOMANOV, iako već u šezdesetčetvrtoj godini života, kada je Crna Gora objavila rat Turskoj (1912), u odsustvu Sava Mićova i Pera Nikolina (koji su se tada nalazili u Americi na pečalbi), na lično odobrenje kralja Nikole, nosio je ovaj barjak na Taraboš, sve do dolaska ove dvojice, kao dobrovoljaca. I tom prilikom ovaj starac, ko zna po koji put je obukao vojničku uniformu, iako je čitavog svog života bio vojnik i ratovao od 1876. do 1879. godine, o svom ruhu i kruhu.

Po dolasku sa Skadra, vojnici na sjedniku pitali su ga, kao starog ratnika: "Ili ste bili bolji vi stari ili mi mladi?" Ivo je bio hrabar vojnik u prvim ratovima, radi čega je odlikovan Hrabrom medaljom, pa su mlađi željeli da čuju od njega mišljenje o sebi. On im je odgovorio: "Nama starima bilo je lakše biti bolji, nego vama mlađima. U prvom ratu bijahu puške sa jednim metkom pa kad hoćaše Turčin ispaliti onaj metak, ko imaše srca, mogaše, dok onaj drugi napuni i nožem mu glavu posjeći..." A vi današnji ne možete ni prst iz šanca izmoliti, no će vam ga mitraljez otkinuti..."

I, 1914. Ivo je pošao, kao dobrovoljac, ali nije dugo ratovao. One noći kada je Ljubotinjski bataljon nastupao preko granice, preko Brajićke planine, i izbio u zoru više Uništa bajičkih, tu je dobio prehladu, a tokom dana i zapaljenje pluća, od koje je bolesti poslije nedelju dana i umro, na Obzovici. U noći, 14/15 avgusta, nekoliko časova prije nego je preminuo, rekao mi je: "Nemojte me nositi na Prekornicu, ukopaj me ovđe na Obzovicu". Njegovu poslednju želju sam ispunio i 16 avgusta sahranjen je, uz vojničke počasti. (Komandant je poslao počasnu četu iz Budve da prisustvuje sahrani).

Istoga dana i istog trenutka kada smo ga spustili u grob, sukobile su se franuska i austrougarska flota.(Tada je potopljena krstarica "Zenta", pod Budvom).

PERO NIKOLIN kad je Crna Gora objavila rat Turskoj 1912. našao se u Americi, kao pečalbar, sa većim brojem Vučkovića i Sarapa. U tim danima svi su se oni osjećali i bili potpuno svjesni svoje patriotske dužnosti i obaveze, da odmah krenu u pomoć svojoj domovini. Čak i oni koji nijesu imali da plate parobrod, uzajmivali su od drugih, samo da što prije dođu i pomognu svojoj braći. (Takvih Crnogoraca 1912. godine, iz Amerike došlo je nešto oko 9000). Sa njima je stigao i Pero Nikolin, kao i nekoliko njegovih rođaka. Na sami Mitrovdan stupili su u svoje čete.

Sama ova činjenica dovoljna je da se tim crnogorskim vitezovima oda zasluženo priznanje za njihov patriotizam i rodoljublje, hrabrost i požrtvovanje za svoj narod i domovinu.

Kada je Pero stigao u svoju četu, stric mu je predao četni barjak, a on ostao kao vojnik, s puškom u ruci, bez obzira na poodmakle godine. Nepun mjesec dana po dolasku u bataljon, Pero je doživio svoje "vatreno krštenje" kod Lješa, gdje je bio ranjen u nogu. Kao teški ranjenik prenesen je u bolnicu na Cetinje, gdje su ljekari htjeli da mu amputiraju nogu. Za veliku njegovu sreću, tu se bio našao Sarap, ljekar Rako Kaluđerović, koji se iskreno zauzeo da ga izliječi bez hirurškog zahvata.

Za vrijeme dok se liječio na Cetinju, kralj Nikola je tri puta posjećivao ranjenike. I sva tri puta sa Perom razgovarao.

Kada se sa Cetinja vratio u bataljon pod Taraboš, zatekao ga je "bunt" protiv mladog komandira Nika F. Šoća. Naime, mladi poručnik Šoć, kao ono u stojećoj vojsci, tražio je od vojnika u bataljonu osobitu disciplinu. Ali kako je u bataljonu bilo 95 posto vojnika koji nijesu služili stojeću vojsku, a od ovih 60 posto koji su bili došli dobrovoljno iz inostranstva o svom ruhu i kruhu, većinom iz Amerike, gdje su bili ostavili bogate zarade, oni nijesu mogli podnijeti neku višu vojnu disciplinu, pa su odricali poslušnost komandantu bataljona. Njima su se pridružili i komandiri četa, školski drugovi komandanta Šoća, te je morala da interveniše Komanda odreda, pa čak i vrhovna komanda. Oko 600 vojnika, sa četnim komandirima, napustili su bataljon. Živjeli su po Krajini, o svom tajinu, sve dok komanda odreda nije izdala naređenje za napad na Taraboš (25. januara 1913.).

Pero Nikolin je bio protiv ovakvog bunta i govorio je: "Mi nijesmo došli iz Amerike da stvaramo bunt protiv komandanta i njihovih naređenja, već da se borimo protiv Turaka. Nek se komanduje, kako se komanduje, dok slomimo Turke, a kada se rat završi, svaki će da odgovara za svoja dijela".

Tako je ostao uz komandanta Šoća.

Kada su buntovnici u Krajini čuli za naređenje o napadu na Taraboš, svi su se vratili u svoj bataljon. Komandant Šoć ih je primio bez prigovora, kao da su bili stalno pod njegovom komandom.

Prvog dana juriša, komandant Šoć je poginuo, od crnogorske haubice, sa Murićke glavice, pri vrhu samog Taraboša, u prvim redovima.

Ljubotinjsko-građanski bataljon nije imao barjaktara bataljona u mirno vrijeme prije balkanskog rata. Mnogi ugledni ljudi iz ovog bataljona nastojali su lično, pa i preko prijatelja, da bi barjak dobili od gospodara. On im je odgovorio: "Barjak bataljona ne mogu dati u mirno doba, daću ga u ratu onome ko ga zasluži...!"

Poslije ovog boja na Tarabošu i bunta koji je bio u bataljonu, Gospoar je, vjerovatno, mislio da ga je zaslužio Pero Nikolin i dao mu ga pod Tarabošem.

Više odlikovanja od ovoga, u ono ratno vrijeme, nije se moglo ni poželjeti.

Kad je Pero dobio bataljonski barjak, četni, koji je do tada nosio, ustupio je svom sinovcu Savu Mićovu.

Godine 1913. kada su Crnogorci pošli da pomognu Srbiji, protiv Bugara, Pero Nikolin je pošao kao barjaktar bataljonski, a za svoga zamjenika odredio je Nika Ilijina, isto kao što je Nikola Tomanov bio uzeo Luku Zanova (strica Nikova).

Poslije rata sa Bugarima, oba su zajedno pošli u Ameriku, i opet se zajedno vratili, kao dobrovoljci, 1914. godine, kada je ponovo trebalo braniti domovinu. U ratu 1914. godine dok je stigao Pero Nikolin, bataljonski barjaktar bio je Blažo Ivov.

U proljeće 1915. godine, Riječkoj brigadi, sa položaja iz Gornjeg Grblja, naređeno je da pođe u rezervu Hercegovačkom odredu. Prolazeći preko Nikšića, Pero je iskoristio priliku da priđe gospodaru (koji je tada boravio u Nikšiću). Kralj ga je primio i dugo s njim razgovarao. Na kraju razgovora upitao ga je da li može da pješači, s obzirom da je bio ranjen u nogu 1912. "Mogu u zdravlje tvoje Gospodaru" odgovorio je on i dodao: "Ako

negdje malo i zastanem, kad momci počinu, ja ih pristignem". "A kako bi bilo da ti dam jednoga konja, da te nosi, kad ovako daleko putujete", upitao je kralj.

Kad je pošao od kralja, perjanik mu je izveo konja, kojeg su zvali "Gojko".

Bataljon je bio počinuo na Tisi, u Dugi nikšićkoj, kada je Pero dojahao. (Tu je barjaktar, u čast ovog kraljevog odlikovanja, čitav bataljon počastio rakijom).

Pri kraju septembra 1915. godine, brigada se vratila na Lovćen, gdje je vodila borbe protiv Austrougarske vojske sve do pada Crne Gore. Odstupala je od Podgorice, i tu, po naređenju ministra vojske, položila oružje.

Pero je u Podgorici svoj bataljonski barjak stavio u njedra i donio ga na Prekornicu (da se više nikad ne razvije).

SAVO MIĆOV (Perov sinovac od brata) postao je barjaktar čete onoga dana kada je Pero dobio bataljonski barjak. I Savo je 1912. došao kao dobrovoljac iz Amerike (ali se više nije vraćao).

I Savo je svoj četni barjak, u Podgorici, stavio u njedra i donio na Prekornicu (da se više nikad ne razvije).

Sudbina je htjela da ovaj Savov barjak poslije 220 godina, od kako je došao u kuću Vučkovića, padne zajedno sa dinastijom Petrović - Njegoš.

. . . . .

Kroz istoriju Crne Gore, u svim borbama i ratovima, vođenim za slobodu i nezavisnost, barjaktari su bili najistaknutiji junaci. U svakom boju barjak je morao biti razvijen i na vidiku, odnosno, na meti neprijatelja. Gdje je barjak bio, tu je bila i četa pa se prema tome i ocjenjivalo kakvo je junaštvo četa pokazala. Barjak je bio dika za junaka, a barjaktar ponos za čitavu četu.

Stotinaš ili oficir nije mogao biti uvijek na vidiku, kao barjaktar sa barjakom. Zato je barjaktar uvijek pratio stotinaša ili oficira, kad god je ovaj primao naređenja starješina za neki zadatak. Kralj Nikola spjevao je N o v a k o l a i u njima istakao borbe svih crnogorskih bataljona posebno, pa tako i ljubotinjskom bataljonu, njegovo Ljubotinjsko kolo;

"Vjera, obraz, ljubav doma
bogatstvo je naše bilo;
uz svetinje te u muke
ovdje nam se jato vilo.

Orlovskom smo teškom glađu
pod Osminom gladovali;
da ko šara na komšiluk
nijesmo mu nikad dali.

A kad krvno kolo škrine
i dni svanu za megdana,
zajednica ljubotinjska,
Dobrljana i Građana.

drža barjak na visoko,
gdje s užasom samrt vlada;
oko njega za poštenje
i slobodu slatko pada.

Zagon će se naš spominjat'
za Goricom u Doljane,
dok junaci junakuju
i izl'jeću na megdane.

A zalijek kroz dim praha
što vrh Helma zakrivaše,
gledahu se čudna djela
što stvarahu čete naše.

Na Krscu se iskopasmo,
nemaše nas ko nositi–
dok ranjeni ozdraviše
ne mogasmo boja biti.

A kada se pohod smjeli
na Jadransko spremi more,
barjaci nam zahladiše
vrh Rumije oble gore.

Kalauzi već otolen
vrhovima iznad Bara,
bivali smo c'jeloj vojsci
i samoga Gospodara;

pa svanu li iznovice
oružja nam vrući dani,
slavu s nama dijeliće
Dobrljani i Građani".

Osim ovih lijepih stihova, kralj pjesnik – Gospodar Crne Gore, odlikovao je Ljubotinjski bataljon i jednim istorijskim spomenikom,jedinstvenim ove vrste u Crnoj Gori, pred crkvom sv.Đorđija, pod Goricom, u Podgorici, na kojoj je napisao:

"S poštovanjem pristupite
Grobu ovih mučenika,
U kom leže četrdeset
Ljubotinjskih ubojnika.

Na prag same Podgorice

Slavno oni umriješe,
Tek da divnoj Zeti lance
Od Kosova razdriješe".

. . . . .

ĐURO TOMAŠEV (negdje u isto vrijeme kad je Sekule Markov odselio u Istru) pošao je u Skadar. (Đuro i Sekule su bili prvobratučedi, i prema tome što su odselili na dvije strane, zaključujemo da su imali dva različita gledanja na Turke i Latine, nešto slično kao i braća Stanko i Đorđija Crnojević: Stanko Turcima, Đorđija Latinima. O Sekuli nema podataka, da li ima potomstva ili ne, ali za Đura znamo da ima. Godine 1913. kada su Crnogorci zauzeli Skadar potomci Đura Tomaševa došli su u naš bataljon i pitali za Prekorničku četu, a u četi posebno za Vučkoviće. Kada su došli kod nas predstavili su se. Ivo Tomanov kao najstariji vojnik u četi, dobro je pamtio riječi i pričanja starijih da imaju rođake u Skadru, a ovi, isto tako, znali su da imaju rođake u Ljubotinju, na Prekornici.

Vučkovići u Skadru pozvali su Iva Tomanova, Pera Nikolina, Blaža Ivova, Marka Ilijina i Sava Mićova – potomke Tomaša Vučkova – kod svoje kuće na čast.

ĐUKAN MILOŠEV (sudeći po jednom dokumentu kojeg je objavio dr Dušan Lekić, u knjizi "Petar I Petrović – Njegoš 1784-1830", str.252) izgleda da je bio zakleti neprijatelj Crne Gore, jer, na njega se žali neki francuski sudija i oficir Petru I, a ovaj piše sudu (Crnogorskom) koji je trebalo da sudi Đukanu: "... da izreče pravedni sud Đukanu Miloševu s Prekornice, koji se nepristojno ophodio i prijetio jednom francuskom sudiji i oficiru..."

JOKO RADOV bio je neobično hrabar i tvrdoglav, naprasit i lakomislen, tako, sve što bi mu na jezik došlo, izgovorio bi. Zato nije bio mnogo voljen i cijenjen od seljana, jer takvo ponašanje bilo je protivno pojmu čojstva. Hrabrost i junaštvo, gdje nije bilo čojstva nije imalo veliku cijenu.

Joko je imao sedam sinova i svi su za junaštvo bili slobodni kao vukovi, a za ostalo, govorili su stari, kao i otac im. Svi su sedam izginuli u ratovima i krvnoj osveti, tako da od njih nije ostalo potomstva.

U vrijeme kada su se Deriglave krvili sa Vučkovićima, jednom prilikom na Javorku, Deriglave su ubili dva Jokova sina. Prekorničani su ubijene donijeli da ih sahrane na Prekornicu. Tom prilikom Joko je rekao: "Neka ih, neka ginu. Moju kuću ne može iskopat još dosta fišeka". (Imao je još pet sinova a testa fišeka brojila je pet metaka.)

JOKO TOMANOV istakao se junaštvom na boju na Ljubotinju (1852), kada je u jednom kućištu uskočio i Turčina nožem posjekao. Isto tako, hrabar se pokazao na Grahovu (1858), gdje je i poginuo.

RISTO ŠĆEPANOV je bio hrabar i mudar, a pored toga rječit i hitar, da odgovori u svakoj prilici, snalažljiv i po malo komičan, da je često znao da nadmudri čak i sudije. Tu svoju bistrinu ispoljio je (1915), kada su sudili Luki R.Drecunu, zbog uvrede kralja i vlade. Suđenje je bilo na Cetinje, a na to suđenje bilo je pozvano dvanaest Bogućana i Prekorničana, kao svjedoci. Među ovima bili su Ilija K. Pejaković i Risto. Prije nego izađu

na sud, svjedoci se dogovore da svi svjedoče u korist Lukinu, i koga god od njih sud bude htio zakleti, da ovaj "primi kletvu". Risto je bio siguran da će on biti jedan od njih, koji treba da se zakunu, te, da bi izbjegao krivokletstvo, on se načini pred sudom – gluv. Na proziv njegova imena, on se ne diže, dok nijesu ponovili povišenim glasom. Na svako pitanje suda, pripitivao je, "kako reče" ili "ne čujem dobro". Na kraju sud ga je oslobodio daljeg svjedočenja, jer kad njih ne čuje, nije mogao čuti ni Luku, kada je govorio na pokajanju braće Vukićevića – Steva i Filipa – protiv kralja i vlade.

Tom prilikom zakleli su se Ilija K. Pejaković, Blažo Ivov i Niko Ilijin Vučković, pa je sud, na osnovu njihovih izjava Luku oslobodio.

Kada su se svjedoci sa suda vraćali, Risto im je objasnio, kako ne voli da se krivo i lukavo kune, na krst i evanđelije, makar to bilo i za spas žive glave, pa je zato simulirao gluhoću.

SAVO MILOŠEV bio je delija, hrabar i odvažan. Ranilo ga je u boju na Fundini. (Od tih rana dugo se liječio i bolovao). Imao je sina Joka, koji je poginuo u Krajini 1912. Za svoju hrabrost i odvažnost u ratovima, odlikovan je medaljom za hrabrost.

KUŠINA MILOŠEV, poslije oslobođenja Bara, odselio se u Tuđemile. Imao je dva sina: Marka i Andriju, koji hrabrošću nijesu pokorili svoga oca.

JOKO LAZAREV u svim bojevima i ratovima pokazao se kao ijedan Vučković. Poslije ratova 1876/79, usljed siromašnog stanja pošao je na zaradu u inostranstvo, gdje je kasnije i umro. Od njega nije ostalo potostva.

NIKOLA ŠUTANOV bio je stotinaš i istaknuti junak. Njegov sin Marko je takođe nakon oca, tačno i savjesno izvršavao naređenja pretpostavljenih. U Balkanskom ratu bio je smijenjen sa dužnosti (jer su svi stariji ustupili mjesto mlađim oficirima, koji su bili izašli iz škole u Vojnom stanu na Cetinje). Ali poslije smrti Đura Nikolina Banovića (1913) Marko je opet dobio komandu nad četom Prekorničkom, sve do pada Crne Gore (1916), kada je otišao u internaciju, u logor Boldogason, gdje je i preminuo 1917.godine.

MITAR FILIPOV (uticajem svoga strica Vukete Dumova) bio je primljen od knjaza Nikole u Nikšićke pješake. Kroz školovanje postao je oficir. Rano je ostao bez oca, pa je živio sa stricem Vuketom, koji je u to vrijeme bio među najbogatijim Prekorničanima.

Mitar je bio žive prirode. Obišao je Tursku, Bliski i Srednji istok – vidio je arapske zemlje i prošao svijeta.

Kao i svaki čovjek koji malo više obilazi svijet i steče malo više znanja nego oni koji su ostali na rodnom ognjištu, Mitar je bio kulturniji nego i jedan naš Vučković, koji je živio na Prekornici. Od prirode je bio vrlo bistar, inteligentan i vrlo pristojan u društvu, bez obzira na obrazovanje ljudi sa kojima je opštio. Bio je član čitaonice Ljubotinjske (osnovane 1895). (Članovi čitaonice sa Prekornice bili su, pored njega i Mitar Nikolin Banović).

Kada je knjaz Nikola 1909. postavio za ministra prosvjete i crkvenih poslova Pera popova Vučkovića, nekoliko Prekorničana pošlo je na Rijeku Crnojevića (gdje se nalazio knjaz Nikola) da mu se zahvale što ih je tako počastvovao. Među ovim bio je i Mitar sa dvojicom mladića, koje su stariji poveli sa sobom, da ih predstave knjazu. (To su bili Jovan Ilijin Vučković i Vaso Mitrov Banović). Knjaz ih je primio i, na kraju, dvojici mladića dao po dva napuliona u zlatu (da u kafanu počaste stričeve).

Kada su došli ispred kafane u Mostini (a to je bila kuća Kusovčeva) svratili su ("da ispune želju Gospodarevu") i popiju po koju čašicu. U kafani je sjedio serdar Niko Kusovac, pa su i njega pozvali da se zajedno počaste "Gospodarevim parama".

Sjedeći, razgovor se poveo oko njihovog dolaska na Rijeku Crnojevića i ministrovog postavljanja. U tom razgovoru, rekao je serdar: "E, hvala bogu, postade i ministar sa Prekornice" .Inteligentni Mitar Filipov, kao da je jedva dočekao ovo, odgovorio je serdaru: "A šta, ti bi htio, serdare, time da kažeš? Nazaret je manje mjesto od Prekornice, pa je iz njega Hristos izišao". Serdar je odgovorio Mitru: "Ništa, no mi je milo što i Sarapi imaju jednoga ministra".

Za vrijeme rata protiv Austrougarske (1915) Mitar je dobio jednu četu, izviđačku, pod svoju komandu. jedne noći, ispred samog utvrđenja Goražde, na položaju između Sutvare i Duba, četa se sukobila sa neprijateljskom izvidnicom. U sukobu Mitar je teško ranjen. Bolovao je sve do 1917. Umro je prilikom operacije kad mu je vađena kugla iz rane.

. . . . .

U bratstvu Vučkovića bilo je sveštenika od postanka. Prvi sveštenik koji se pominje bio je Nikola Raičev, od koga su Ušurovići-Bunari, a za koga još znamo, bio je Bogdan Marotin(Martinov), u doba vladike Danila Šćepčeva. Za oba se može reći da su služili svome narodu u ono doba kad "nad oltar" plakaše kanđelo, kad narod ne davaše bira "žita i u šaku", a sveštenici bijahu narodni učitelji i prosvjetni radnici, kojima pripada velika zasluga što očuvasmo svoje ime i nacionalnost, vjeru našu i slavnu prošlost.

I u novije doba, kada Crna Gora bijaše priznata kao država, sveštenici su igrali i odigrali vrlo važnu ulogu u borbi za slobodu i nezavisnost.

POP JOKO bio je ugledan čovjek i sveštenik. Oženjen sestrom vojvode Petra Deriglave, imao je više mogućnosti da uzdigne svoj ugled. Bratstvenici i svi seljani mnogo su ga poštovali i njegove mudre savjete slušali.

Ipak ova prijateljska veza sa Deriglavama nije mnogo uticala na odnos bratstva Vučkovića prema vojvodi. (Čak se jednom desilo da je vojvoda bez ručka napustio zetovu kuću).

Vojvoda Petar bio je na čelu Gvardije u Ljubotinju, a Gvardija je bila vlast i sud, kakvog nigdje ni ranije ni kasnije nije bilo u svijetu: sudili su kako su htjeli, a globu međusobno dijelili. Kad su god išli da "umiruju" ili "sude" nastojali su da nekoga uhvate i osude, radi čega bi, ako ne drugo, a ono zaradili ručak.

Jednom prilikom Gvardija je išla prema Prekornici. Kada je stigla blizu crkve Prekorničke, naišli su na nekog čobana iz bratstva Vučkovića, koji je čuvao jednu jalovicu i nekoliko brava. Kada je Gvardija vidjela onu jalovicu, započnu priču kako je "pretila" i kako bi se toga dana dobro "omrsili", kada bi imali razloga da kazne čobana. Jedan od Gvardije je rekao: "To je lako. Neka pop Joko (Drecun) metne jedan skromut o vrat, pa ćemo pitati čobanina: šta je ovo popu o vrat. On će pravo kazati, zato ćemo ga globiti, jer je zabranjeno da se Drecunu reče – skromut". (Drecuni su se od starina zvali "Skromutine", a tada je to

bilo zabranjeno da se kaže). Kako je ovaj predložio, tako je i urađeno: pop je objesio "Skromut", a jedan iz Gvardije upitao čobanina: "Šta je ovo popu Joku oko vrata?" Čobanin je naivno odgovorio – skromut. Pop je tada skočio na čobanina, kobajagi uvrijeđen što ga naziva skromutinom, hvatajući se za nož, da zakolje čobanina. Tada je "priskočila" Gvardija da ih "razdvoji".Ali, prije nego su završili ovu komediju, pripadnici Gvardije rekli su čobaninu da će izjutra "suditi".

Gvardije je pošla kod popa Joka Vučkovića i tu ostala da prenoći. Čobanin, kada je došao kod svoje kuće, ispričao je šta mu se desilo s Gvardijom. Čuvši priču, Vučkovići se odmah iskupe na sjednik, radi dogovora: kako da se zaštite od nesnosne Gvardije. Sastanak je održan u kući Duma Stanišina, koja se nalazila ispred popove kuće, u kojoj je bila zanoćila Gvardija. (Ta je kuća sada Boža Tomova Vučkovića). Popova žena, a vojvodina sestra, vidjela je da se Vučkovići okupljaju kod Duma. Privukla se sa gornje strane i "naćulila uho" da čuje o čemu razgovaraju i vijećaju Vučkovići. Čula je kako su Vučkovići odlučili da izjutra, kad Gvardija dođe na guvno, (a ono je bilo gdje se sada nalazi bistijerna Vlada Savova), pored svakog iz Gvardije sjedne po jedan Vučković i , na dati znak, svaki "svoga" uhvati za grlo i zadavi ga.

Preplašena Mara Popova utrčala je u kuću i pala bratu pred noge, moleći ga: "Brate, tako ti onoga mlijeka koje smo iz jednih prsa sisali, idi odmah s Gvardijom doma. Mlijeka ti i bratske, ostavi Vučkoviće na miru".

Ovo je vojvodi, kao pametnu čovjeku bilo dovoljno i prije nego je svanulo, pošao je s Gvardijom prema Ljubotinju.

Pop Joko je imao pet sinova: Đura i Mila (koji su bili popovi), Luku, Blaža (Baga) i Nikolu (koji je poginuo na Krscu u Dugi Nikšićkoj u onom boju o kojem kralj pjesnik u Ljubotinjskom kolu veli:

"Na Krscu se iskopasmo,
Nemaše nas ko nositi,
Dok ranjeni ozdraviše
Ne mogasmo boja biti..."

POP ĐURO bio je sveštenik i učitelj na Prekornici i Ljubotinju, do oslobođenja Ulcinja (1878) kada je dobio parohiju u novooslobođenom gradu, u kojoj je služio bogu i narodu sve do svoje smrti (1927). Kao vojnik i sveštenik bio je voljen i cijenjen, kako u svom rodnom mjestu, tako i u Ulcinju.

U svojoj svešteničkoj dužnosti bio je strog.(Jednom je Pera Grujičina ostavio bez pričesti). To je on smatrao za sve za koje je znao da nijesu – pobožni, uskraćivao im je pričest. Jednom prilikom, kad je Pera ostavio bez pričesti, sjutradan pop je sjedio ispred svoje kuće, Pero ispred njega kopao u nekoj zgradici. Pop mu se javi, a on odgovori: "božji", ali priupita popa: "Zašto božji mi ne dade pričešće, juče?". Pop mu odgovori: "Zato što si grešan. I dok se ne popraviš, nećeš iz moje ruke dobiti pričest". "Vaistinu, može ti biti", uzvrati mu Pero, "mene nije ni stalo. Ti da si mi dao pričešće,dao bi mi ovolicno (pokaže mu vrh prsta) pa ne bih ni osjetio. A kad sam došao doma, Ivana (Perova žena) mi je zdrobila punan vagan leba i vina, pa sam se sitan najeo".

Prilikom 30-togodišnjice službovanja popa Đura, pisao je "Glas Crnogorca" u broju 48 od 13. decembra 1895. godine, sljedeće:
"Na dan 6. decembra t.g., navršavalo se ravno 30 godina, njegova časnoga ali teškoga službovanja, našem parohu gosp. Đuru Vučkoviću, svešteniku Ulcinjskom.

Pa kako je pop Đuro zbog svoga rada i poštovanja, uopšte poštovan i ljubljen, mi nekoliko prijatelja njegovih sjetismo se da taj dan proslavimo i veselo provedemo i na taj način izrazimo simpatije zaslugama stečenim na polju teške, ali korisne službe njegove.

G. pop Đuro Vučković je sin dosta siromašnih roditelja, rođen u Ljubotinju 22. aprila 1845. godine. Osnovnu školu završio je na Cetinju, a kako je iste godine ostao bez oca (sveštenika), to po nalogu Nj.V.Gospodara bude proizveden za đakona, a poslije za sveštenika 6.decembra 1865. godine. Iza toga služio je u svom rodnom selu kao sveštenik,

a kako onda nije bilo škola po Crnoj Gori, on osjetivši potrebu škole u Ljubotinju, sam bez ičije naredbe, o svom trošku otvori školu i poče vaspitavati mladež u njoj.

Nj.V. Knjaz i Gospodar Nikola I, čujući za to pozove ga na Cetinje i obdari sa 20 napoliona za njegovu korisnu službu i tada otvori Gospodar školu u Ljubotinju, gdje je pop Đuro bio učitelj pet godina.

Od Nj.V. Gospodara odlikovan je Knjaz Danilovim ordenom IV reda, a od svoje čete četnim medaljama, jer se borio u svim bojevima oko Crne Gore.

Čestitamo uzor svešteniku i neumornom djelatelju u vinogradu Gospodnjem, na njegovom 30 godišnjem službovanju, želeći mu od boga: da još dugo godina poživi na korist naše škole i crkve.

Još jednu svoju proslavu doživio je pop Đuro, a to je 60-godišnjicu svoga službovanja, 1923. godine. To je bio pravi jubilej, na kome je dobio odlikovanje Srpske patrijaršije – Orden Sv. Save, a od Mitropolije crnogorsko-primorske čin protojereja i crveni pojas.U ovoj jubilarnoj proslavi sačinjavali su odbor Ulcinjani od sve tri vjeroispovijesti: pravoslavni, katolici i muslimani. Dakle, po srijedi nije ovo bila vjerska proslava, već narodna, jer je on bio cijenjen u Ulcinju podjednako od katolika i muslimana, kao i od pravoslavnih svojih vjernika.

POP MILO; (brat popa Đura) imao je parohiju u Donjim Selima, Dubovi i Smokovcima, gdje je živio. Bio je sveštenik bataljona u oslobodilačkim ratovima, gdje je i ranjavan teško (na Tarabošu 1913), na istom mjestu, istog časa, od granate od koje je poginuo komandant ljubotinjskog bataljona Niko Šoć. O tome boju napisana je pjesma, iz koje se sjećam stiha:

"S Murićana poleće granata,
Rani popa, ubi komandanta..."

Dr Pero Šoć, u "Vjesniku" broj 164, od 15. aprila 1956. godine, napisao je svoja sjećanja na popa Mila Vučkovića, u nekrologu, pod naslovom "Milo Vučković - učitelj, sveštenik i ratnik":

"Rođen prije 100 godina (1856), na Ljubotinju (Crna Gora) u velikom bratstvu Sarap, čiji se predak Božina Sarap doselio na Ljubotinj u doba Gospodara Ivana Crnojevića. Božina se preselio u Crnu Goru, iz Sarajeva, iz mjesta Sarapovina, tražeći slobodu od zuluma, zbog kojeg je došao u sukob s Turcima. Crnojević je Božinu primio na službu kod sebe, dajući naseljenje njemu i njegovim sinovima. U pismu Đurđa Crnojevića od 1494. godine, među vlastelom pominje se i Branko Sarap. Prema imenu sinova, bratstvo Sarap je dobilo ogranke bratstva: Vučkovići, Banovići, Laličići, Kaluđerovići, Vukićevići, Vujanovići, Markišići, Đuraševići, koja su nastanjena u raznim selima plemena Ljubotinj. Od ovog bratstva bili su knez Marko i pop Milo među preseljenim u Peroju, u Istri, (1657). Ima izdanaka ovog razgranatog bratstva koji žive u drugim krajevima u Crmnici, Zeti, Ulcinju, Nikšiću, Budvi, Skadru i Dalmaciji. Svi ogranci slave istu slavu Sv. Nikolu.

Milo Vučković je ostao vjeran borbenoj - slobodarskoj tradicijisvog bratstva. Poslije svršene bogoslovske škole na Cetinju, postavljen je za učitelja na Ljubotinju (1875). Uzeo je učešća u ratu koji je nastupio, bio je ranjen u tom ratu. Poslije rata rukopoložen je za sveštenika (1881). Data mu je parohija donjoljubotinjska, u kojoj je ostao sve do penzionisanja (1925). Uzeo je učešća u Balkanskom ratu 1912, kao bataljonski sveštenik. Učestvovao je u jurišu na tursko utvrđenje Taraboš, kada je dopao rana. Odlikovan je bio i ratnim odličjima.

Volio je crkvu i svoj narod - oni su mu bili iznad svega. Nije narodu služio samo iza oltara, nego i u svim prilikama kada se ticalo opšteg dobra. Bio je među pokretačima, kako za održavanje i obnovu crkava tako i za podizanje i otvaranje škola, zadruga, narodnih čitaonica i knjižnica. Pravi narodni učitelj i sveštenik. Poznajući narodnu istoriju – mlađim naraštajima je govorio o njenim slavnim stranicama. Bio je dobar govornik, kao što je bio i dobar guslar.

Uvijek skroman, isticao je zasluge drugih, a nikad svoje, iako ih je imao kroz čitav svoj život i rad.
Služio je crkvi i narodu i kad je stavljen u penziju - sve do posljednjeg svog predaha. I sa bolesničke postelje izgovarao je riječi pouke i širenja ljubavi. Vjerovao je u snagu svoga naroda i njegovu budućnost.

Koliko je bio voljen i poštovan u narodu – ogledalo se prilikom njegove sahrane (1937).

Milo Vučković pripada kolu zaslužnih legija, koje su život posvetile opštem dobru. Neka ovi redci budu u znak zasluženog sjećanja prilikom stogodišnjice od njegovog rođenja. (Ljub.).

(Iako je dr Šoć u svom napisu ostao anoniman, ja sam siguran da je on to napisao, jer ovaj broj lista, u kome je ovo objavljeno, on mi je dao u julu 1956. godine, kad sam ga posjetio u Beogradu: On preko "Vjesnika" se često javljao sa sjećanjima na stare naše sveštenike i narodne trudbenike. On mi je pokazao, u rukopisu, Istoriju Ljubotinja, koju je sam napisao, ali je u pitanju, kako on sam reče: "Oće li biti ikada štampana, kad su propustili Ljubotinjani da je štampaju onda kada su podigli onaj spomenik na Ljubotinju").

SAVIĆ BOGDANOV bio je perjanik kod Petra II Petrovića Njegoša, a kasnije kod knjaza Danila i Nikole. Bio je već u poodmaklim godinama kada je postao zamjenik kapetana perjaničkog i u tom činu penzionisan. Više od pedeset godina služio je Crnoj Gori i njenom narodu.

U doba Petra II i knjaza Danila perjanici su bili izvršna vlast u Crnoj Gori. Kao odana i hrabra, Savića su često slali na izvršavanje pojedinih povjerljivih zadataka. Tako, poslije bjekstva popa Rista Boškovića (čija je žena bila sestra Petra II), knjaz Danilo je naredio Saviću da uzme perjanike i poše u Orju Luku, da "ugasi ognjište" popa Rista. Ugasiti nečije ognjište, značilo je pobiti sve muške glave u kući, a pop Risto je imao dvoje muško djece. Uz put od Cetinja do Brda, Savić je razmišljao: što da uradi! Kada je stigao na Orju Luku, srela ga je žena popa Rista – Jana i upitala: "Jesi li došao, Saviću, da mi zakolješ ovo dvoje djece?" "Jesam" odgovorio je, ušao u kuću, pogledao đecu i okrenuo se jednom od perjanika, koji je stajao pored njega: "Idi i donesi onu kacu vode da ugasimo to ognjište..." Perjanik je pošao, donio kacu vode, sasuo na ognjište popa Rista Boškovića i ugasio vatru koja je plamsala na ognjištu. "Eto, ugasili smo ognjište popa Rista i ispunili naredbu Gospodarevu. Sad možemo da idemo na Cetinje", rekao je i napustio kuću.

Kada su došli na Cetinje, upitao ga je knjaz Danilo: "Jeste li zaklali đecu?" Savić je odgovorio: "Ne, nidao bog, jer ona đeca nijesu nikome ništa kriva". Knjaz se začudio i ponovo upita: "A da, što ste uradili?". "Ugasili smo ognjište popa Rista" odgovorio je on "vijedrom vode".

Ovakav odgovor zadovoljio je nalog knjaza Danila (koji se već bio pokajao radi takve odluke), zagrlio je Savića i pohvalio, što je bio tako pametan.

Kada je knjaz Nikola dolazio na Ljubotinj (prilikom osvešćenja saborne crkve (1893), tu je bio i Savić. Kada je prišao knjazu da ga pozdravi, knjaz je rekao svome sinu Mirku: "Ustani, da sjedne striko Savić!". Savić je sjeo do Gospodara i sa njim dugo razgovarao, kao sa starim znancem.

Prilikom svoje posjete Ljubotinju, knjaz Nikola je podijelio odlikovanja nekolicini Sarapa, među kojima je bio i Savić. I nikoga višim, nije podario odlikovanjem.

Prilikom predaje visokog turskog odlikovanja Saviću, knjaz Nikola je rekao:

"Ljubotinjani, striko Savić Bogdanov Vučković je punih pedeset godina služio Crnoj Gori i mojem domu Petrovića: vladici Radu, mojem uzvišenom stricu Danilu, mojem uzvišenom ocu velikom vojvodi Mirku, kod kojeg se na Rasinoj glavici nedjeljama nije sazuvao, i mene – vjerno i odano. Zato sam mu donio ovu zvijezdu".

Tada mu je predao tursku zvijezdu IV stepena.
"Glas Crnogorca" u broju 9 od 25. februara 1895. godine, povodom Savićeve smrti, objavio je sljedeći nekrolog:

"Na izmaj mesojeđa, na osvit bijele subote, iz sredine ovog našeg kraja, iz kola onih zlatnih junaka i uglednih ljudi, onih poštenjaka kojima jedino njihovo bogatstvo u svom njihovom vijeku bijaše: vjera, obraz, ljubav doma, koji za slobodu domovine i ime vladarske dinastije Petrović - Njegoš, i dan i noć bdiše, a u časovima teških iskušenja i samoprevanja vazda biše spremni svoj život dati, bilo u vodi, bilo u ognju – volja je preseliti u vječnost hrabrog i junačkog perjanika Savića Bogdanova Vučkovića – Sarapa u 86. godini svoga života.

Pokojnik je služio vladare crnogorske od doba vladike Rada, a u rano doba vazda se mogao vidjeti u prve po glavicama Crne Gore, gdje oštrim jataganom kosaše neprijatelje, kao na Limnjanima, Grahovcu, Vasojevićima i Rasinoj glavici; za vrijeme potonjeg ratovanja bio je na Cetinju zamjenik kapetana perjaničkog. Za njegove zasluge i junaštvo između ratnih ordena prsa kićahu mu: Krst knjaza Danila IV stepena i turska Zvijezda Midžidija IV stepena. Koliko mu je priznavao i uvažavao zasluge srećnovladajući Gospodar, vidi se iz toga, što je uveličao i njegov sprovod, poslavši gospodina Pera – serdareva Popovića, kapetana perjanika sa deset perjanika, da svog druga do vječne kuće isprate i u nju sahrane.

Bog da mu dušu prosti i laka mu bila crna zemlja, a među nama vječni spomen. (Ljubotinj, 15. februara 1895. N. Drecun).

IVO MIJATOV (uz Savića Bogdanova) bio je perjanik kod knjaza Danila – hrabar i odvažan, ali veliki siromah, sve dok nije primio perjaničku službu.

Godine 1853 pop Đuro Lipovac (koji je živio u emigraciji sa Đorđijem Petrovićem, u Kotoru), preko povjerljivih ljudi, političkih neprijatelja knjaza Danila, tražio je pouzdana čovjeka, koji bi ubio knjaza Danila. Neki Ljubotinjanin, koji se nalazio u emigraciji, predloži popu Đuru, Iva Mijatova. "To je", rekao mu je ovaj "veliki siromah", ima košaru djece, ženu i stare roditelje, goli su i bosi, gladni, a dobar je i valjan junak. Poslije ovoga prijedloga, pop Đuro poruči da Ivo dođe u Kotor. Ovaj se začudi kad primi poruku: radi čega ga traži pop Đuro! Spremi se i pođe do Kotora. Potraži popa i nađe ga: Pošto su se našli i sjeli, pop ga pozva u kuću, da s njim "nasamo" razgovara. "Znaš li Ivo, što sam te

zvao?" "Ne" odgovori on. "Ti si veliki siromah, a čuo sam da si dobar junak. Mi ćemo te bogato nagraditi, ali da ubiješ knjaza Danila", reče pop.

Ivu ne bi po volji ovaj predlog, u početku se opirao, ali kad pop Đuro iznese stotinu napoleona i male puške okovane srebrom i zlatom, predomisli se i obeća da će ubiti knjaza, postavljajući uslove: "Ja sam siromah čovjek i riješio sam da poginem, jer uteć ne mogu, nego da mi date napismeno da moja familija može i poslije mene da živi." Pop mu obeća da će sve urediti i da ne misli o svojoj familiji. Ivo povjerova popu, uze pušku i pare, pa pođe pravo na Prekornicu. Došavši kući bio je nešto nemiran i zamišljen, čak nije mogao da spava i jede, čitava dva dana i dvije noći. Treću noć, prilično kasno, smisli da ode kod Savića Bogdanova (koji je tada bio kod svoje kuće. Perjanici su po jedan mjesec služili na Cetinje, a po jedan radili i obrađivali imanje oko svoje kuće) da ga pita za savjet. (Savić se nije ženio, pa je sam živio). Kad dođe kod njega, nađe ga kako leži na "pustini" pokraj ognjišta. (Ibrik kafe mu je pri žaru, a na uzglavlje paket skadarskog duvana. "Što je novo, Ivo, te si u ovo doba došao kod mene?", upita ga. "Došao sam da ti nešto nešto kažem", skoro sramežljivo odgovori Ivo. "Ako nije za kazivanje, nemoj mi ništa reći", rekao je Savić, a Ivo je nastavio: "Ne mogu više ovako, nego ti moram reći, da me savjetuješ... " Savić se ispravio, ponudio ga da sjedne i rekao mu: "Dobro, de! Ajde, ispričaj šta imaš! Sjedi."

Ivo mu je ispričao sve ono što je bilo između njega i popa Lipovca: kako je donio pare i pušku – da ubije knjaza Danila. Kad je saslušao Ivovu priču, iznenadio se i rekao: "Dati nijesi, nidaobog, to uzeo i naumio da učiniš?" Ivo je priznao i rekao: "Jesam".
Savić se duboko zamislio, potegao nekoliko puta dim iz čibuka, razmišljajući što da uradi. Najednom je digao glavu i rekao Ivu: "Ajde doma i spremi se odmah, pa dođi da idemo na Cetinje. Uzmi sobom pušku i pare..."

Istu noć pošli su s Prekornice i prije nego je svanulo, obreli su se na Cetinje.
Kad su došli pred dvor, Savić je, pored straže slobodno ušao i pitao da li je ustao Gospodar. Ubrzo su se sastali. Knjaz se iznenadio Savićevu dolasku, tim prije što je znao da je slobodan tih dana. Kada su ušli u knjažev salon, Savić mu je ispričao radi čega je vanredno došao. Knjaz se iznenadio i upitao gdje se nalzi taj koji je dobio pušku i pare da ga ubije. Pošto mu je Savić objasnio da se nalazi ispred dvora, knjaz je naredio da Iva uvedu unutra.

Kad je Ivo ušao, knjaz ga je dočekao riječima: "Hajde Ivašu, ovamo bliže! Jesi li htio da ubiješ knjaza Crne Gore? Odgovori." "Jesam", Gospodaru, odgovorio je on, vadeći iza pojasa kesu s napoleonima i puške, stavljajući ih ispred njega.

Knjaz je uzeo puške i pogledao ih. Poznao ih je da su puške Đorđija Petrovića. stavio ih je na sto i prolio suze, govoreći: "Zar mi je ovo striko spremio?" Onda se okrenuo prema novcu i upitao Iva: "Jesi li vidio odakle su ti dali ovaj novac?" Na to mu je Ivo odgovorio: "Jesam, Gospodaru. Iz jedne skrinje u kamari..." Knjaz je podigao novce, predao ih Ivu i rekao: "Dobro, dobro... Evo ti ovaj novac da se obučeš i nahraniš đecu, a ove puške ne dam, već ću ih zadržati, kao uspomenu na strica..."

Ivan nije želio da uzme "Judine srebrenjake", ali ga je knjaz Danilo natjerao.

Kasnije je knjaz Danilo uzeo Iva u svoju gardu – perjanike. Na toj dužnosti ostao je i za vladavine knjaza Nikole, sve do svoje smrti.
Knjaz Danilo je darivao Ivu i jednu sablju – kao odlikovanje – a senat Crnogorski odredio mu je penziju, 12. septembra 1869. godine, uz uvjerenje, koje glasi:

"Za zasluge Iva Mijatova Vučkovića iz Ljubotinja
daje Praviteljstvojušči senat Crnogorski i Brdski
istom ovom ovu kartu kojom svjedočimo da od danas
do njegove smrti opredijelili smo mu penziju od
talijera 30 (slovima trideset) a po njegovoj smrti
njegovom sinu kojem on kćene, po 15 (petnaest)
talijera, do god taj njegov sin bude živio."
Beljego uvjerenja prilaže se kao na nepokolobljivi
Narodni pečat. (D.P.)

Ivo Mijatov Vučković uživao je ove benefije sve do svoje smrti.

NIKOLA IVOV (sin Iva Mijatova), poslije oslobođenja Podgorice, preselio se u Zetu, gdje i sada žive njegovi potomci (u Golubovcima).

U ratu 1876. bio je izrazito hrabar vojnik, radi čega je dobio ratno odličje – Hrabru medalju. U ratovima (1912) iako već starac u poodmaklim godinama, pošao je dobrovoljno na front. Glavari su ga odbijali i nudili da se vrati (jer je već imao 70 godina i nije podlijegao vojnoj obavezi) ali on nije želio. Interesantno je bilo i karakteristično za ovu čestitu starinu: sva je vojska imala vojničke uniforme, a Nikola je išao u crnogorskoj narodnoj nošnji (s odlikovanjima i sabljom o bedru, koja mu je ostala od oca).

Neraspoložen što ga starješine vraćaju, pošao je lično kod kralja Nikole, na Grudu, da se požali. Kada ga je saslušao, karlj je naredio da ga prime u vojsku. Tako je ostao u bataljonu sve do zauzeća Skadra.

IVO SAVIĆEV postao je prvi vodnik voda Vučkovića, kada je Prekornica dobila posebnu četu. U novije doba, za vrijeme Balkanskih i Prvog svjetskog rata zamjenjivao ga je njegov sin Mitar.

Ivo je za izuzetne ratne zasluge bio odlikovan Hrabrom medaljom.

TURČIN SIMONOV, od rođaka i seljana, bio je nazvan – bratski osvetnik - jer se u krvnoj osveti istakao više nego ijedan Prekorničanin; ubica bilo kojega Vučkovića nije mogao ostati nekažnjen od Turčina Simonova.

U krvnoj osveti sa Deriglavama (Vujovićima) izmijenjene su po sedam mrtvih glava, ali prije nego su poravnjane sedam za sedam Petar I, sa glavarima Katunske i Riječke nahije, uspio je da umiri Vučkoviće tako, što su pristali na molbe, da im Deriglave plate dvije glave. Za to su dali jedan mlin u Podseljane i nešto gotovog novca.

Pošto je ovaj mlin prešao u vlasništvo Vučkovića, oni odrede Turčina da ga pazi. On je pazio staje, dok jednom prilikom naiđe neki Donjoseljanin. Pošto nazva boga, upita Turčina: "Vrti li ti se kako taj brat?" Turčin ga je pogledao i odgovorio: "Vrti dobro, ali po danas neće". Pošto je samlio ono malo žita što se nalazilo u košu, rekao je onima koji su čekali red da melju, neka idu u drugi mlin, jer mu je došao glas da hitno ide doma. Kad završi posao, zaključa mlin, a ključ dade nekome da odnese Deriglavama.Vidjevši ga da se vratio iz mlina, rođaci se okupiše i upitaše radi čega je došao, a on im odgovori: "Meni se moj neosvećeni brat neće vrtjeti predamnom, a od vas, ako koji želi da mu se pred njim vrti, neka ide u mlin..."

Ni jedan od Vučkovića nije želio da pođe u mlin, jer su znali šta namjerava Turčin, samo je za to trebalo sačekati pogodnu priliku.

U to vrijeme Deriglave su bili imućni i svoje ovce davali su na Brajiće, da ljetuju. Neko kaže Turčinu da je Savo Markov Deriglava, sa konjem pošao put Brajića. Išao je da prihvati jarinu sa jagnjadi. Turčin nađe Bećinu Škulja (Vučkovića) i pozva ga da idu i dočekaju Deriglavu.

Na Kokorinu su ga dočekali i ubili.

Glavari Riječke i Katunske nahije, radi ovoga ubistva dođu na Prekorniu da globe. Obojicu protjeraju iz Crne Gore. Nastanili su se u Paštrovićima. No, Turčin ni tamo nije mirovao. Naredne godine vratio se i počeo da stvara plan novog ubistva: nagovorio je Kojicu Ratkovića da pođe i kaže Deriglavama da su se njihovi krvnici vratili i da će ih on izdati, ako mu za to plate. Deriglave su jedva dočekale tu vijest, plate koliko je Kojica tražio i po nagovoru Ratkovića došli su u Gluvi do, da traže krvnike. Turčin je već bio sakupio Vučkoviće, presrio Deriglave i ubio jednoga od njih. Tako su izravnate mrtve glave Deriglava i Vučkovića.

Poslije ovog najnovijeg ubistva glavari Riječke i Katunske nahije, ponovo dođu na Prekornicu i osude Turčina Simonova i Kojiu Ratkovića – na smrt, a Vučkoviće, koji su učestvovali s Turčinom – globe. Tek tada je sud uspio da umiri Vučkoviće i Deriglave.

O gore navedenom predanju postoji jedan pisani dokumenat, objavljen u "Crnogorskim ispravama" (knjiga II – XVI – XIX vijek), koji donosimo u prepisu, onako kako je objavljen u pomenutoj knjizi (na strani 107).

> "1811 sud od glavara Katunske i Riječke nahije na čelu
> sa vladikom Petrom I Petrovićem i guvernadurom, osuđuje
> Turčina Vučkovića i Kojicu Ratkovića na smrt zbog izvršenja ubistva.
>
> (...)ata katunska nahija i riječ... i ja... i gospodar mitropolit Petar Petrović...sijski...guvernator i serdari i vojvode i knezovi i ostali...junaci ot obije nahije.
>
> Kako lanih ubili bjehu Vučkovići Sava Markova Deriglavu ... drugoga, unuka Mićuna Deriglave. I dozvasmo obje parte...sjedosmo i potanko rasudismo. I nađosmo da je ubio ...anih Turčin sa sinom Simona Vučkovića i š njim skup... i tako lani bili prognani i globljeni ot zemlje...povratili se samovoljno doma. I tako dođe Kojica... Ilindana Deriglavama obećajući da će izdati... ubiju. I oni mu vjerovali i mito dali koliko je iska... tković... Deriglijah kod Gluhoga Dola. I tako... novu i ostalijeme Vučkovićima đe... Turčin su trinaest Vučkovića... Deriglave a ostali po bogu uteknu.
>
> ...sudimo Turčina Vučkovića za dva ubistva... i setencije zemaljske i Koicu Ratkovića na smrt ...vo, a njihove kuće do polumente iskopasmo, a njihovo... bijaše berbatismo. A ostale Vučkoviće koji su s Turči... u osvetu bili globismo eto cekinah, velju lumerom 100... oprostismo i globismo šesdeset i pet cekina ... 65.
>
> A više rečene kernike, nemogući ih u ... ketati, dopuštaje se Crnogorcu kojemu dragu ... dan ubiti koliko da ih ubije ruka zem ... Deriglava. Akoli ikada Vučkovići

bi njih u kuću ... ili u ognjaricu ili ikakva sastanka š njima ima, imaju biti prognani i ćerani kako i višerečeni zlo... O ostavljamo u vječni mir Deriglave i Vučkoviće ot... volje Deriglave.

I ako bi ikad pomakario ovi mir ili Deriglava ili Vučkovića, imaju biti ćerani i kastigani ot sve zemlje.Toliko i za ostaloga crnogorca ... i š njima iakakva sastanka imao, oli ih u kuću ili ... koji ćerat i kastigat isto kao ... višerečeni zlodjeli koji više ne mogu o... nikako u našu zemlju povratišta imati ... no i bezbožnii i smutljivci prognani ot u... na koju će istu setenciju potpisati naš ... polit i kavaljer za bolje uvjerenje ... cijeloga našego naroda.

Ja vladika Petar ... pečatom ... verdih.

(Original se nalazi u AMC – AO, 1811).

ĐUKAN MILOŠEV bio je brat Toma Miloševa i on nije imao nasljedstva. Bio je markantna ličnost svoga doba. O njemu je pisao i vladika Petar I u svojim poslanicama, narodnom sudu:

“Blagorodna gospodo.
Biće deset dana, od kako sam razumio da se gospodin bregadijer i kavalijer Sankovski iz Petarburga na Triješće povratio ali nijesam potpuno vjerovao, dokle juče polučih od njega izvestije i upoznadoh da je istinito doša zdravo, veselo i blagopolučno. Toga radi i vama ovo radosno izvestije saopštavam, ali pri tom svijem preporučavam da poradite ufatiti vjeru među Svjetloćama i Kavajama na Dobrsko Selo i da priloženu ovdje kopiju s pisma gospodina vicedelegata Zanovića pogledate, pa da prizovete Đukana Miloševa s Prekornice i da učinite po vašoj dužnosti i pravedni sud za njegove neprilične riječi i prijetnju što je on govorio jednom sucu i oficiru francuskog cara, zašto su to velike a ne male stvari: vrijeđati oficirsku čast – vrijeđa se carska čast i dostojanstvo. Nijesu ovo Mlečići da naši ljudi mogu kako su se u vrijeme mletačkog vladanja naučili, nego Francuzi, koji prijetnje i samovoljstvo trpjeti ne hoće ni od koga, a kamo li od jednog naroda, koji ne može nikada, osobljivo na ovako jadno i gladno godište, da svaki dan ne idu valom u francuske gradove. Šta hoće ta prazna sila, kada ne može deset dana živjeti bez onoga kome prijeti.

Ako jedan što zlo francuskom čojku učini danas, sjutra će stotinu Crnogoraca platiti, koji se u gradove namjere, pak što će biti nako bruka i sramota crnogorska vječno. Nije li ljevše i bolje s mirom stojati i lijepo govoriti a voje razloge pravedno prikaževati sudu.

Ilija Ćeklić, na kojega Đukan Milošev dug ište, ne ima u Budvi, ni u drugo francusko mjesto nigdje ništa, koliko ima li rečeni Miloš, nego to što je ima uzeli su mu Gluhodoljani jesenas i s toga je od nevolje i siromaštva s bratom pošao u soldate.

Vpročem ljubezno vas pozdravljajući ostajem vaš dobroželatelj i sluga.
Na Stanjeviće, aprila 1809 VLADIKA PETAR

GRUJICA SIMONOV služio je gardu kod Petra I i Petra II. Koliko je bio voljen i cijenjen od Petra II, najbolje se pokazalo, kada je vladika čuo da je Grujica poginuo, od Purova, mnogo ga je žalio i zauzeo se za njegovu osvetu.

Prije pogibije, neki Grujičin rođak, iz bratstva Ratkovića, kao siromah služio je kod popa Sava Đuraškovića, dvije godine. Nakon toga pop ga je otpustio iz službe, a nije mu platio

ništa. Ovaj je došao kod Grujice i požalio mu se. Grujica mu je rekao da će se s popom vidjeti i o tome razgovarati.

Ubrzo nađoše se Grujica i pop Savo. Kad ga je Grujica upitao za rođaka i njegovo službovanje, pop nije htio da čuje. To je Grujicu naljutilo i uvrijedilo.

Jednog dana vraćao se Grujica iz Cetinja, preko Zagrablja, gdje je pasla stoka popa Sava Đuraškovića, te iskoristi priliku da zajmi pet-šest brava i doćera na Prekornicu i dadne ih onom siromahu na odstojbinu.

Kad je pop vidio da su mu bravi pokradeni, tražio je "soka" (svjedoka) i tim povodom došao na Ljubotinj. A toga istoga dana i Grujica je bio sišao s Prekornice u Bogute. Na Drecunovoj ploči pop naiđe na nekoliko Bogućana, gdje sjede. Pop povede razgovor o ukradenoj stoci i obeća da bi dao ledenicu onome ko mu pokaže lupeža.

Grujica je to slušao, pa će popu: "Jeli istina da bi dao tu kuburu onome ko bi ti pokazao lupeža?" Bez dvoumljenja pop je odgovorio: "Istina je Vučkoviću, da bi mu je odmah dao". Grujica je pružio ruku i rekao popu: "E, daj je meni, a ja ti dajem poštenu riječ neću poći iz Boguta, a da ti ne kažem ko ti je brave pokrao". Pop bez riječi izvadi kuburu i na očigled svih prisutnih, predao Grujici, čudeći se: kako je mogao da postane javni "sok" (špijun).

Pošto je Grujica završio svoje poslove radi kojih je bio došao u Bogute, na izlasku iz sela, kod Vodice, iznad kuće Markiše Mićunova (sada Marka Mićunova) pope se na neki povisok kamen, da ga bolje čuju i vide Bogućani, pa vikne: "O pope Savo!" Istoga trenutka odazvao se pop: "Oj, more"! Kad je uspostavio "vezu" s popom, Grujica se opet glasnuo : "Slušaj, pope Savo! Nemoj da tražiš one brave koji su ti nestali iz Zabrđa. Ja sam ih poćera' i dao onom siromahu, koji te je dvije godine pošteno služio, pa mu nijesi htio dati ostojbinu. Jesi li razumio?"
"Eh, ljudi, vidjeste li kako me prevari onaj Vučković", obraćajući se prisutnima, rekao je pop Savo.

Kasnije je Grujica vratio popu kuburu, a bravi su ostali kod Ratkovića, kao namir za odstojbinu.

ZANO GRUJIČIN (kad mu je otac poginuo od Purova) bio je vrlo mlad. U starijim godinama, uvjek je žalio što nije znao i umio da spasi svoje rođake i da im oprosti krv svoga oca. Bio je čovjek čista srca i bratska osjećanja.

U ratovima bio je hrabar i tvrd u svojoj postojbini. Pouzdan drug i iskreni brat svakom bratstveniku kada je u pitanju bio ugled bratstva ili bilo kojega bratstvenika.

Imao je tri sina: Luku (koji je bio zamjenik četnog barjaktara i u stopu, kroz borbe, pratio Nikolu Tomanova). Bio je odlikovan Hrabrom medaljom.

Poslije zavrsetka rata (1878) pošao je u inostranstvo u pečalbu. Živio je u Bugarskoj (gdje je formirao porodicu).

Nikad nije zaboravio zavičaj: javljao se redovno, sve do svoje smrti (1906).

ILIJA ZANOV, u ratu 1876/78, služio je u artiljeriji. Za ratne zasluge bio je odlikovan Hrabrom medaljom.

U ličnom životu bio je kavaljer: da dočeka i isprati svakoga ko mu je došao na kućni prag, bez obzira da li ga je ranije poznavao ili ne.

Imao je četiri sina, koji su po uzrastu i ljepoti, odvajali od ostalih i isticali se među prvim momcima u selu,pa čak i u plemenu.

Niko je bio zamjenik barjaktara ljubotinjskog bataljona i dva puta, o svom trošku, dolazio iz Amerike, da se bori protiv neprijatelja(1912. protiv Turaka, 1914. protiv Austrougarske).

Jovan je dva puta takođe, dolazio dobrovoljno da se bori za slobodu domovine.

Blažo je (1913.), s bratom prešao u Ameriku, s namjerom da pomogne braći u zaradi, kako bi odužili dugove koje su bili napravili dolazeći dobrovoljno u ratove.

Luka je vrlo mlad umro. Mnogo je obećavao, a bio je najrazvijeniji od braće.

MARKO ZANOV istakao se u boju na Doljanima, kao hrabar vojnik. Za svoje junaštvo odlikovan je Hrabrom medaljom.
U tom boju bio je i ranjen. Interesantno, olovo iz rane nikad nije vadio, već ga je nosio punih 60 godina i sa njim sahranjen.

Marko je imao tri sina, od kojih su dva (Đuro i Vuko) dva puta dolazili dobrovoljno iz Amerike da brane Crnu Goru od neprijatelja (1912 i 1914).
Rečit i skroman, bio je jedan od najbistrijih Vučkovića, pa su ga bratstvenici uvijek isticali ispred sebe, kada je trebalo da se riješi neka važna stvar. Skroman, bez hvalisanja, miran, čestit, jednom riječju uživao je svako poštovanje, ne samo bratstvenika, već i plemenika.

ĐURO PEROV (sa sinovima) dva puta je dolazio iz Amerike kao dobrovoljac, da se bori za slobodu Crne Gore. Bio je poznat u čitavoj Staroj Crnoj Gori, po ljubavlju prema rodnom selu: istakao je Prekornicu da se o njoj priča kao najskupljem mjestu u svijetu. Ako je neko želio da proda parče zemlje ili gore, Đuro je uvijek plaćao više "da ne bi pošla nizašta". Plaćao je po 1000 američkih dolara ralo zemlje. (za vrijeme bivše Jugoslavije u Prekornici, za kupovinu zemlje i šume, glavna i jedina valuta je bio – dolar).
Ova priča o Prekornici i njenim dolarima bila je rasprostranjena po čitavoj Crnoj Gori, pa je dala ideju Sekuli Drljeviću, kada je posjetio ovo mjesto prilikom otvaranja Osnovne škole na Prekornici, da je održao snažan govor o rodoljublju Prekorničana "koji idu u tuđi svijet da zarade dolare, kako bi kupili zemlju na Prekornici, da bi se imali na čemu vratiti".

NIKOLA (MRGUD) sin popa Đura Vučkovića, bio je školovan čovjek, imao je onoliko škole koliko se u Crnoj Gori njegova vremena moglo dobiti. Izvjesno vrijeme bio je sekretar opštine u Ulcinju.
Koliko je bio savjestan najbolje se vidi po natpisu u listu "Glas Crnogorca" (broj 32 od 5. avgusta 1895. godine) u kome se zahvaljuje u ime Ulcinjana, Poljoprivrednoj školi u Podgorici, na pomoći koju je ta škola ulagala Ulcinjanima, učeći ih kako trebaju da prskaju loze plavim kamenom.
Osim u "Glasu Crnogorca" sarađivao je i u "Onogoštu". U broju 35 ovog lista, od 3. avgusta 1900. godine, upustio se u jednu književnu raspravu (od koje donosimo početni dio, kao ilustraciju njegova rada). Nad-naslovom "Književnost na klizavom putu, ili odgovor na pismo prijatelja", pod naslovom "Dramatičari", N. Vučković - Sarap, piše: citirajući Ž. Sandova: "Svi koji imaju krila susreću se na izvjesnoj visini", sljedeće:

U prvo vrijeme našeg omladinskog pokreta na književnom polju, kad, ne samo da se mnogi duhovi zagrijevaju i riječima gledahu da dadnu oduške svome oduševljenju, već kad i svojski prionuše oko toga rada, ne htjedoše i da proizvode što koji najbolje može i zna – u to doba i spada prvi otac naše dramske književnosti, Jovan Sterija Popović, koji je sa dobrim uspjehom iznosio tipove svoga vremena, samo što nije umio da ih umjetnički udesi, kao što se od dramskog pisca traži, osobito ukus današnje kritike.
Naša drama gotovo se može danas podijeliti na : i s t o r i j s k u, d r u š t v e n u i k o m i č nu. Kao i svuda i kod nas se istorijska drama prvo pojavila, te je stoga kod nas i najobrađenija. Ni društvena , ni komična ne mogu se mjeriti sa istorijskom našom dramom: to sa prilika u kome se i naš narod pokreće.
Naši dramski pisci prvi su počeli dramatisati epos. Prvi je počeo Sima M. Sarajlija, pod natpisom "Tragedija Obilića".
I dalje, naš N. Vučković Sarap nastavlja dugu raspravu po ovo književnom pitanju i dotiče se velikog broja srpskih dramskih pisaca.
No, kako je fotokopija "Onogošta" vrlo slaba i slova odveć sitna za moje oko, nijesam dalje mogao da prepisujem. Ipak, mislim da je dovoljno i ovoliko, da skrenem pažnju nekog od mladih naučnih Sarapa, na ovog našeg, po mojem mišljenju, prvog književnika.
(On se potpisivao svojim krštenim imenom, ali su ga, kroz čitav njegov život zvali – Mrgud. Ovo ime dobio je onda, kada mu je stric Nikola poginuo na Krscu, u Dugi Nikšićkoj, da bi lakše zaboravili pokojnika).
Umro je vrlo mlad - u 37-moj godini života.

PERO POPOV, sin popa Đura, a unuk popa Joka, bio je vrlo obdaren. Filozofske nauke izučio je u Rusiji, a kada je završio školovanje, vratio se na Cetinje. Prvo je bio profesor Bogoslovsko-učiteljske škole na Cetinju, a kasnije i rektor ove škole. Godine 1909. postavljen je za ministra prosvjete i crkvenih poslova knjaževine Crne Gore.
Godine 1916. nakon kapitulacije Crne Gore, emigrirao je u Italiju i bio ministar i izgnanstvu (sve do dolaska ministra-predsjednika Jovana Plamenca). Poznajući rad i karakter Jovana Plamenca od ranije, u znak protesta, ostavku je podnio lično kralju Nikoli (koja nije uvažena punih šest mjeseci, jer je kralj imao neograničeno povjerenje u Pera). Tek kada je vidio koliko je Pero uporan u svom zahtjevu, kralj mu je uvažio ostavku.
Jednovremeno sa ministarskom ostavkom, podnio je ostavku na dužnost predsjednika Crnogorskog Crvenog krsta.
Pošto je napustio sve dužnosti u tadašnjoj Crnogorskoj vladi u izgnanstvu, postao je profesor jednog engleskog Zavoda, u Rimu i na toj dužnosti ostao sve do konačnog povratka u domovinu (1923).
Za vrijeme izgnanstva ostao je vjeran i odan kralju Nikoli i njegovoj politici, sve do kraljeve smrti (1921). Neprijatelji lični, a u stvari, politički predstavnii novog doba, zamjerili su mu i tvrdili da je separatista. Međutim, to nije bilo tačno. Kako kralj tako i Pero, kao njegov ministar, bio je za ujedinjenje Crne Gore sa ostalim jugoslovenskim zemljama, ali, na ravnopravnoj osnovi.
Pored Andrije Radovića i Janka Spasojevića, Pero Vučković bio je jedan od osnivača Crnogorskog odbora za ujedinjenje. (Mala enciklopedija "Prosveta", tom II, strana 988).
Povratkom u domovinu, nastanio se u Ulcinju. Prvo mjesto službovanja bilo mu je na dužnosti direktora Gimnazije u Podgorici, na kojoj je i penzionisan.
Umro je 1944. godine na Cetinju.
Za vrijeme jubileja 1910. godine izašla je iz štampe njegova knjiga "Knjaz Nikola kao pjesnik", radi koje se zamjerio nekim svojim protivnicima, (o čemu on nije vodio mnogo brige), jer istina uvijek nekoga pogodi.
Za njega su neki naši, a i poneko drugi, govorili: "Bio je ministar - zaludu". A to iz razloga, što je bio pošten, častan i nikad nije "stavljao ruke" u državnu kasu, za lične potrebe.

Sjećam se, za vrijeme klubaške afere, dođe neko kod nas na Prekornicu i reče: "Pero Vučković ubijen je na Cetinje..." Nekoliko naših, noću, da ih niko ne opazi, uputiše se na Cetinje, da vide što se dogodilo. Sa Zagrablja pošalju dvojicu Perovoj kući, da izvide. Kad su stigli, iznenade se, jer im je sam Pero otvorio vrata. Ispričali su mu radi čega su došli i da su već stigli njegovi na Zagrablje ...
Pošto ih je počastio,ova dvojica su se vratila kod svojih, obavijestili ih da je sve u redu i u toku noći, opet se vratili na Prekornicu.
Tako su se, u ono doba, a i ranije, braća pazila i žrtvovali jedan za drugoga.
Pero Vučković, kako su neki govorili, bio je "zalud ministar", ali samo kod onih ljudi koji su smatrali da čovjek na položaju treba prvo da obezbijedi sebe. Pero nije bio materijalista, što u njegovom slučaju predstavlja najviši kapital, kojeg jedan smrtan čovjek, sa visokim znanjem, zvanjem i položajem, može da zaradi. Čast, poštenje i ponos Peru nijesu dozvoljavali da se na račun otadžbine bogati, već narodu korist čini. On je bio moralno bogat, a to njegovo moralno bogatstvo smetalo je njegovim političkim protivnicima, pa su ga, u izgnanstvu, često napadali. Sa koliko se snage i hrabrosti opirao, najbolje će nam pokazati jedan primjer, kojeg sam našao u "Glasu Crnogorca" (broj 41 od 24. februara 1918. godine) kojim odgovara ministru predsjedniku crnogorske vlade – Andriji Radoviću.
(Ovaj broj "Glasa Crnogorca" štampan je u Neji, kod Pariza, a na njegovoj 2. strani, u rubrici "Javna govornica" pod naslovom: "Da još jednom prečistimo račun" Pero Vučković (Neji, kod Pariza, krajem februara 1918) piše:
Čitaoci 35. broja "Glasa Crnogorca", bez sumnje, sjećaju se moga članka, pod naslovom: Želio sam pokazati svojim političkim neprijateljima motive i uzorke moga istupanja iz "Crnogorskog odbora za Narodno Ujedinjenje", kao i svoje docnije držanje prema njemu. Računao sam, da su zbilja, već prečišćeni računi između mene i Odbora, ali je izišlo drukčije. U 2. broju odborova lista "Ujedinjenje" od ove godine, pojavio se protiv mene jedan pamflet, potpisan od studenta - Lazovića, moga bivšeg učenika, a 4. broj istog lista, objavljuje jedan podužl članak, upućen takođe na moju adresu.
Polemisati sa "Ujedinjenjem" i njegovim saradnicima, vrlo je teško čovjeku, koji polaže na svoje dostojanstvo , koji želi ostati na visini javne polemike i koji se služi samo faktima i ubjedljivim argumentima. Gospoda iz "Ujedinjenja" odavno su sišla na ulicu: u borbi sa svojim protivnicima služe se nedopuštenim i nedostojnim sredstvima: kletvama, psovkama i lažima. Računaju uvijek na snagu one poznate franuske izreke: calomniez, calomniez, il en restera toujoursquelque chose (klevećite, klevećite, nešto će ipak, ostati). Ali pošto je ne samo dopušteno, nego i potrebno, braniti se, makar i od paščadi, to sam se našao prinuđen, da još jednom odgovorim na klevete i pobijem neistine, koje protiv mene iznosi list g. Radovića i drugova mu.
Na prvom mjestu, nije istina da sam ja u Marseju, pred omladincima govorio: "Ako čujete da sam postao ministar kralja Nikole, znajte da sam dao ostavku na poštenje". Trebao bi čovjek, da je pameti i poštenja Radovića, pa da kaže sličnu budalaštinu. Istina je samo to, da kada sam u maju 1916. , došao na poziv kraljev u Bordo, nijesam rado ušao u sastav kabineta g. Radovića, jer sam predosjećao, sa kakvom ću sortom imati posla. Ali, na kraju krajeva, i danas kažem na moju veliku žalost, popustio sam i time stekao još jedno gorko iskustvo u životu.
Drugo: g. Radović kaže, da za vrijeme moje prepiske sa g. Spasojevićem, povodom naslova "Srbija i Crna Gora", na knjižicama, u kojima je štampan Odborov program, nije govorio riječi "Nekate, nekate, glavno je da nestane Crne Gore". Ponovo tvrdim da je g. Radović to rekao u prisustvu g. Spasojevića i Ivanovića. A što mu danas ovo nije milo priznati, već se odriče svojih riječi, kao što je navikao, tome se nije čuditi. Poznato je da ova jedinstvena svoje vrste svoje vrste "petljavina" danas brblja jedno, sjutra drugo, a preksjutra treće, kao ono pop Mićo u Gorskom vijencu, kada mu je koje za potrebu.

Treće: list g. Radovića tvrdi da ja gajim neku "bezumnu, otvorenu mržnju prema Srbiji". Nigdje i nikad, ni u javnosti, ni u privatnom razgovoru nijesam ja ispoljio kakve god mržnje protiv Srbije, iz prostog razloga, što takva mržnja u meni ne postoji. A što mrzim pojedine Srbijance, kao i bivšeg Crnogorca Radovića, to je sasvim nešto drugo. Mrzim ih zato, što sva ova kompanija – neko direktno, neko indirektno – vode i pomaže ovu sramnu, nečovječnu hajku protiv Crne Gore i njenih suverenih prava, kojoj se rijetko može naći primjera.

Četvrto: "Ujedinjenje" kaže, da g. Radović nije govorio: "da se ne misli vraćati u Crnu Goru uopšte, nego samo s kraljem Nikolom". A ja opet tvrdim, da je govorio baš onako, kako sam ja iznio i da je dodao riječi: da on "ima sredstava da živi i na strani". Sudeći po ovome, što se već dosad utvrdilo, to će mu bez sumnje svako vjerovati. Svaki onaj, ko poznaje mene i g. Radovića i ko je imao prilike da se osloni na riječ i poštenje jednog i drugog, znaće ko je od nas dvojice govorio istinu, a koji laže.

Peto: list g. Radovića piše, da "izvrćem" fakta, kad osuđujem njega i drugove mu, zato što su pristali da Crna Gora ne treba da ima svoga glasa, kada se rešava o njenoj budućnosti. Po uobičajenoj praksi fakta izvrće "Ujedinjenje", a ne ja. Ja sam osudio g. Radovića i drugove mu zato, što su usvojili Krfsku deklaraciju, jer u njenom donošenju nije bila posvećena Crna Gora, ako ima svoje zvanične predstavnike u Franuskoj. Da Crna Gora nije bila posvećena, a još manje predstavljena na Krfu – to je istina, a da su dostojni gnušanja i preziranja bivši žalosni crnogorski ministri, usvojivši jedan akt, kojim se hoće da riješi sudbina njihove otadžbine bez njenog znanja i učešća, to će priznati svaki pošteni čovjek. Ovi crnogorski državnici postupili su kao maksimalisti u Best-Litovsku: prihvatili i potpisali, ono što im je podnijeto. Bez ikakve dalje diskusije.

Šeto: i potonje, list g. Radovića kaže, kako je ovaj narodni borac "imao smjelosti da se vrati iz Pariza na Cetinje onda, kad je taj dolazak mogao i glavom platiti". To je, znači, iz onog doba, kada je za vrijeme bombaške afere 1907/8. g. Radović pobjegao iz Crne Gore, pa zatim, u vrijeme suđenja, ponovo u nju vratio. List misli, da time čini čast svome predsjedniku, ali se ljuto vara. Baš ta epizoda iz života g. Radovića pokazuje svu mizeriju ove bijedno bolesno ambiciozne ličnosti, a evo zašto: g. Radović ili je bio kriv, ili nije bio kriv u aferi s bombama: tertium non datur,veli naš uvaženi saradnik g. Vl. Popović. Ako je bio kriv i utekao od suda, onda je g. Radović običan zločinac, te je žaliti, što nije "glavom platio" svoj zločin: Crna Gora bi se u tom slučaju oslobodila od jednog zabludjelog svog sina koji je, na nesreću, zauzimao u njoj uvijek vidne položaje. (To bi za nju bio jedan pozitivan podatak). Ako, pak, nije bio kriv, a isto bježao od suda, onda je g. Radović kukavica, jer ne samo pravi borci, nego čak obični smrtnici, ne boje se i ne bježe od suda. – Jest – reći će možda neko – ali Radović, nije bio uvjeren u pravičnost suda, pa bi ludo bilo, da čovjek pogine na pravdu božju. - E pa dobro, odgovaram ja: A zašto se vratio poslije, kada se ni sudovi ni političko stanje u Crnoj Gori u tom međuvremenu nijesu izmijenili? Ja sam često puta razmišljao o ovom nezgodnom postupku g. Radovića i došao sam do ovog vjerovatnog zaključka: ili ga je rukovodila urođena mu glupost i nesređenost karaktera, da se vrati, ili je imao nečiju jaku garanciju, da mu glavi ništa neće biti. Tertuim ne da se objasniti.

No, bilo kako bilo, kako mu drago, on je, bogu hvala, izišao srećno iz tamnice, poklonio se duboko kralju Nikoli i poljubio mu ruku, prišio senatorski grb i postao državni savjetnik. U toliko se zaratilo. G. Radović, umjesto da, kao vojni inženjer, (kažu to mu je bila specijalnost) pođe na poziciju i posluži zemlji i narodu u borbi sa neprijateljem, odmah ti je otputovao u inostranstvo, na vrlo masne dijurne (po 90 fr.dnevno, i to u zlatu) da kao državni delegat, snabdjeva Crnu Goru ratnim i pročim materijalom. Kako je tu svoju misiju obavljao, on će odgovarati bogu i narodu, kad bude tome vrijeme. Zatim...zatim...postao je predsjednik vlade crnogorske u Francuskoj, dao ostavku, osnovao "Odbor za narodno ujedinjenjenje", počeo da, kao ministar na raspoloženju, bruči i ruži svoga vladara, kome se

kleo na vjernost i ljubio mu ruku - te još kako ljubio! – da ubija ugled svoje rođene, nesrećne zemlje, da sije smutnju i razdor među rođenom braćom, i to, kad? Danas, danas u ovim tragičnim i sudbonosnim danima kada je u pitanju i samo opstanak našeg mučeničkog, porobljenog i propalog naroda. Ej, jadan Radoviću! Tako li se služi otečestvo! Tako li se cijeni poštenje!

* * * * *

ĐURAŠEVIĆI – SARAPI

Đuraševići potiču od ĐURAŠA JOVANOVA. Do polovine prošlog vijeka zvali su se K a l a b e, tada su uzeli ime Đuraševići.

IVO i NIKICA PETROV uživali su dobar glas među plemenicima i dalje u nahiji. Kada su se dijelile Obilića medalje, i jedan od njih trebalo je da je dobije, pa se pred četom raspravljalo: kojem od njih ona pripada. (Obilića medalja, u to vrijeme, nije se dodjeljivala po nekoj milosti, već po zaslugama, i to pred strojem vojne čete ili bataljona). Na tome javnom skupu, Nikica je izjavio : "Kad smo u pitanju ja, ili moj brat, nećemo praviti ispite koji je od nas bolji: odustajemo od potraživanja i neka je nosi moj brat, Ivo!".

Ivo je bio vrlo bistar i rječit čovjek, a pored toga i lično hrabar, pa je sa tim osobinama, uvijek bio prizivat na svim plemenskim skupovima, gdje su se rješavala pitanja plemena.
Nikica i Ivo ostali su u kućnoj zajednici čitavog svoga života, ne dijeleći se (a poroda nijesu imali). Posinili su najstarijeg sina Joša Markova – Nika, koji je vrlo mlad poginuo na Lovćenu (1915), tako da ova dva čestita brata, u stare dane, ostadoše bez ikakve utjehe.

JOŠO MARKOV bio je prvi vodnik u četi. Hrabar i odvažan, pokazao se u ratovima (1912 -1916) i kako komandir, vođa i kao vojnik. U vršenju svoje dužnosti bio je tačan.(Prije odbrane Lovćena od Austougarske vojske, pod njegovom komandom, poginuo mu je sin).

JOKO ĐURANOV bio je čestit vojnik. Onoga dana kad je u Podseljane poginuo glasiti junak Šutan Šoć, (od Žutkovića), tu se desio i Jovo Đuranov. Kad je čuo pušku od koje je Šutan poginuo, istrčao je da vidi šta se dogodilo. No,ne znajući da mu Jovo nije ubica, onako ranjen Šutan je podigao kuburu i ubio ga, smatrajući da ne ostane neosvećen.

Senat crnogorski odmah je ovu stvar uzeo u ruke, s namjerom da spriječi osvetu. Senat je 6.marta 1831.godine, donio presudu "Da sin Šutanov isplati pola mrtve glave Kalabi – cekina 60 i šest ipo groša..." (Jovovu glavu ucijenili su kao pola mrtve glave, iz razloga što je Šutan "u neznanje", no smrtno ranjen, to učinio)
U "Crnogorskim ispravama" (str.159), o tome umiru, piše: "I na vječni ih mir ostavismo u vijek i amin da za to više pogovora nema ni od jednog ni od drugoga, no umirnici uvijek,

bez pogovora, zašto to je bilo po nesreći obojice".

SAVO JOVANOV bio je ugledan bratstvenik.Poslije pogibije Šutana Šoća i Jova Kalabe u Seljanski potok bilo je još jedno ubistvo: u zavadi ubio je Vukota Puranov Šoć, Mićuna, sina Jovana Kalabe.
Vladika i Senat odmah su uzeli na odgovornost ubicu. No, iako ubica, Vukota je imao dobre prijatelje među glavarima, koji su sa njim pošli na sud i branili ga. Na tom sudu "dokazano je" da je Vukota "ubio u odbrani".
Sud je Vukotu oslobodio krivice, ali Savo Jovov nije tako mislio: po njegovome, Vukota je bio kriv i trebalo je da plati. I, umjesto da ga kazni sud, kaznio ga je Savo - platio mu je glavom.
Jednom prilikom vidio je Dubovljane gdje idu put Budve, pa priječicom pođe ispred njih na Bukovik i dočeka ih. Kad je naišao Vukota, viknuo je: "Stani" i oganj je sastavio sa barutom. Nakon ovog ubistva, sud je osudio Sava na smrt (ali poslije te osude on je živio još 70 godina). Umro je 1909.godine.
(U "Crnogorskim ispravama" našao sam ovu presudu, pa smatram da je treba priložiti:

> "Avgusta 1839. god. Da se zna da je vjerovano ovo učinjeno pismo pred svakijem sudom, kako dođoše Ljubotinjani na daviju pred Vrhovnijem sudom oko krvi Vukote Puranova, koji pogibe za umirenu glavu, i ubi ga Savo Jokov Kalaban..."

Tako je Vrhovni sud njegove "davije" razabrao i presudio za Vukotu Puranova: da nema niko drugi ginuti, sem Sava Jokova koji je ubio Vukotu.
U presudi dalje stoji:

> "U drugu, sudimo da ga ima svaki živi čovjek ćerati i ufatiti predati sudu, ili ako ga živa ne bi mogli ufatiti, tako dajemo slobodu i vlast svakojemu Ljubotinjaninu da ga može slobodno ubiti".
> A u treću, sudimo da bi ga ikoji čovjek od Ljubotinjana prepustio i u kuću primio, pa kad bude po čistini suda dokazano,da ima životom sudu odgovarati.
> Takođe sudimo iz odgovora Praviteljstvojuščeg Senata da se imaju od svakojega sela 4 čovjeka potpisati, ako bi se ikad u kojem selu zlo dogodilo i ubiju pravoga čovjeka, zato sudimo da ima svaki od onoga sela skočiti i takova zla čovjeka uhvatiti i sudu predati. Ako ga prepusti i uteče, tako sudimo da ima za njega cijelo selo odgovarati a najprvi koji se ufati od toga sela biće od Vrhovnog Suda mušketan.
> Mi Ljubotinjani svako selo za sebe kako Setencija izgovara odgovara od Prekornice... od Boguta... od Mukvica(Mužovića)... od Vignjevića... od Dubove... od Začira..."

U ovoj se presudi citira da je Vukota Peranov poginuo za umirenu glavu. To znači da je sud, budući da je Vukotu našao za krivca za ubistvo Mićuna Jovova, smatrao da je Savo Jovov ubio prava čovjeka.
No, to nije sve. O pogibiji Šutana Šoca, u knjizi "znameniti crnogorski i hercegovački junaci" Marko Vujačić (III knj. strana 485) piše, (ali ne navodi zašto je Kalaba ubio Šoća,već priča ono što je čuo: da je Mara, žena Vukotina, došla sa četom i osvetila domaćina, sa dvije glave, od kojih je "Mara posjekla jednu".

Ovo kazivanje za nas Ljubotinjane, koji znamo pravu istinu, zvuči neuvjerljivo iz prosta razloga, što je Jova Kalabe glava plaćena a Vukotina je pošla za Mićunovu. Uz to Vrhovni sud je u presudi (koja je vjerodostojnija nego priča Marka Vujačića) naveo da za Vukotu Puranova nema niko drugi ginuti nego isti Savo Jovov, koji ga je ubio.

Svjedoci smo istine da je Savo živio do 1909. godine i zna se da ga je od vlasti spasio Miloš Krstov Vukićević.
Pišući o Šutanu Šoću,Vujačić između ostalog, kaže "Šutan je, kao što se zna pri osvajanju Žabljaka 1835. godine odigrao značajnu ulogu…"(Na strani 477 pomenute knjige, navodi i ovo "Ovu borbu opjevao je i Vladika Rade u lijepoj pjesmi "Pohara Žabljaka". On nije zaboravio ni ljubotinjskog junaka Šutana Šoća:

"Ljubotinjci na glasu junaci,
a pred njima pope i Šutane…"

Bez sumnje, Šutan Šoć je znameniti crnogorski junak, ali navodi Marka Vujačića ne slazu se sa datumom presude crnogorskog Senata od 1831. godine, iz koje se vidi da je Šutan poginuo 1831. godine, pa svakako nije mogao da učestvuje pri osvajanju Žabljaka 1835. godine. Da to dokažemo prilažemo presudu Vrhovnog suda od 6. marta 1831. godine, o Šutanovoj pogibiji.

"da se zna i da je vjerovano ovo danas učinjeno pismo ali ti setencija pred bogom i svakim gospodarem pravijem sudom gdje bi je bilo od potrebe prikazati, a to kako ubiše Šutana Šoća Žutkovića na pravdu božu, ni kriva ni dužna. I tu nagna Jovo Kalaba, izađe da vidi gdje puče puška. Utoliko Šutan smertan uždi pušku i ubi Jova Kalabu. I na današnji dan dođoše obije parte na Cetinje pred gospodarom i pred svijem Senatom. I Senat, pošto lijepo razumije, kako je to bilo po neznanju Šutanovu, smertan i poginuo je to učinio, osudi Gospodar i Senat da podmiri sin Šutanov Kalabi po glave cekinah šezdeset i šest i po groša. To da mu on da, a Kalaba da primi.

I na vječni ih mir ostavimo u vijek i amin da zato više pogovora nema ni od jednog ni od drugoga, no umirnici u vijek bez pogovora, zašto to je bilo po nesreći obojice.

I ovako upisasmo i utvrdismo koji bi sa ovo učinio osvetu, da mu nigdje zakona nema u našoj zemlji.

Ja protopop Nikola Kaluđerović pisah po zapovjedi Vrhovnog Suda".

U bici na Doljanima, onog junak-dana pali su smrću hrabrih dva Đuraševića – Niko Andrijin i Krcun Petrov.

. . . . .

KALUĐEROVIĆI NIKOLIĆI – SARAPI

Kaluđerovići Nikolići – Sarapi, bili su najistaknutije bratstvo, ne samo među Sarapima, već i u čitavom plemenu. Kao takvi, bili su plemenski poglavari Ljubotinja, a neko vrijeme i Ceklina (prema pisanju Andrije Jovićevića i Mihaila Strugara).

Punih dvije stotine godina bili su plemenski knezovi u Ljubotinju, što znači: vrlo cijenjeni, poštovani i ugledni (što ce se kasnije vidjeti iz ovoga što su o njima govorili čestiti ljudi koji su ih poznavali i čija se riječ vjerovala i mora se vjerovati).

Šako Filipović (član Glavne državne kontrole Kraljevine Crne Gore) kad je bio u dvadesetoj godini života, u jednom društvu, na Cetinju, ispričao mi je ovu priču u vezi Kaluđerovića –
Sarapa (koju donosim u cjelosti):

"Pero Dragov Filipović bio je stotinaš. Jednoga dana je bio na Cetinju, srete se sa velikim vojvodom Mirkom Petrovićem, koji ga u razgovoru upita: "Zasto se čoče ne ženiš?"
"Dosta ću rano vojvodo. Ima vremena", odgovori mu Pero. Tada je vojvoda Mirko rekao: "Hajde čoče, nađi đevojku, pa ću doći da te vjenčam".

Poslije ovoga razgovora Pero je našao đevojku, uglavio vjeridbu i svadbu i pozvao vojvodu Mirka da ga vjenča (kako je sam Vojvoda predložio).

Vojvoda Mirko došao je na svadbu u Dobrsko selo. Išao je u svatove i vjenčao kumove. Kada su uveče sjeli oko vatre, razgovor se vodio o svemu svačemu, kao na svadbi (jer je Vojvoda Mirko bio dobre volje i raspoložen). Najednom, Vojvoda Mirko je upitao:
"Koja bratstva prednjače u Riječkoj nahiji?" Neki stari Dobrljanin, koji je sjedio blizu Vojvode Mirka, odgovori: "Mi Vojvodo ne znamo da rečemo, jer i kada bismo rekli, može biti, nebismo pogodili, ili nam se nebi vjerovalo. Zato te molimo, da ti kažeš, jer ti to najbolje znaš i tebe će se vjerovati ..." Vojvoda nije mnogo promišljao, već odmah odgovorio: "U junaštvu prednjače Jankovići, a soj, gospoda i junaci Kaluđerovići - Sarapi, iz Ljubotinja …"

Kapetan Milo Radov Vujović, iz Komarna, u svojim memoarima je zabilježio "da su Kaluđerovići - Sarapi iz Ljubotinja soj i gospodičići".

Prilikom pokajanja i sahrane barjaktara Riječke brigade, Joka Filipova Kaluđerovića (posljednjeg Kaluđerovića - Sarapa na Ljubotinju 1933. godine), došao je na pokajanje, ispred Ceklinjana, Đuza F.Đurašković. Idući ispred Ceklinjana, zalelekao je: "… gospodsko i junačko ognjište u Riječkoj nahiji".

Dovoljni su ovi navodi (a bilo ih je i više) od uglednih i poštenih ljudi iz ostale tri nahije stare Crne Gore, da sa sigurnošću potvrdimo da su Kaluđerovići - Sarapi, s čojstvom, junaštvom, pa čak i fizičkom snagom, gospodskim držanjem i ponašanjem, bili prvi u bratstvu, plemenu, pa i nahiji.

. . . . .

KNEZ MARKO NIKOLIĆ – Sarap potpisivao se i prozivao po ocu Niku - Nikolić.

Kao što smo i ranije rekli, Kaluđerovići - Sarapi najistaknutije su bratstvo bili u plemenu. Marko je bio sin Nika Jovanova (koji je imao četiri sina: Miloša, od koga su Vukićevići, Đura, od koga su Đuraševići, Laka, od koga su Vujanovići i Markišići, i Nika, od koga su Kaluđerovići.

Knez Marko Nikolin - Sarap, postao je knezom poslije smrti svoga strica Miloša. Osim onoga što je sačuvano u predanju, o njemu imamo prilično dokumenata. Erdeljanović, u svojoj knjizi "Stara Crna Gora" (na str. 93) pominje ga, a Andrija Jovićević, u svojoj istoriji "Riječka nahija u Crnoj Gori", piše o knezu Marku i njegovom bratu popu Milu – da su u svoje vrijeme "igrali vrlo važnu ulogu u plemenu".

U njihovo doba bilo je mnogo poturčenjaka u Crnoj Gori, pa i u njihovom plemenu – Ljubotinju. Na Obodu je bio kadija (kojega i Njegoš pominje u "Gorskom vijencu"). Taj kadija, bio je vrlo prepreden čovjek i radio sve što je mogao da se poturči veći broj Crnogoraca. Onima koji su primali islam davao je ogromne povlastice, dok je one koji su branili svoju vjeru i slobodu progonio, otimajući im i ono na čem nije imao prava. Često je, lukavo, pozivao na razgovor ugledne ljude iz plemena, nastojeći da ih pridobije za svoju stranu. Jednom prilikom bio je pozvao kneza Mirka i popa Mila, na razgovor. Nikolići su znali zašto ih kadija zove i šta s njim ima da zazgovaraju, pa su se dogovorili šta da urade: da li da idu na taj razgovor ili ne. Dogovore se da pođu kod kadije i da otruju sve one koje tamo nađu. To je bio jedini način da mi se osvete za sva nečovječna nedjela koja je bio načinio Crnogorcima, koji nijesu željeli da se turče. Spreme dvije boce rakije (u koje metnu otrov, kojeg su bili nabavili u Kotor). Kadija i Turci okolo njega, rado su primali goste i poveli razgovor s njima. Knez je ponudio da popiju po čašu od one rakije koju su donijeli. Turci su pristali, ali iz predostrožnosti i iz gostoprimstva, dali su knezu i popu da oni prvi piju i nazdrave skupu. Istina, oni su se i nadali da će tako biti, pa su se za to i pripremili: u usta su neprimjetno stavili pamuk, otpili malo sa vrha boce, ali nijesu gutali. Vidjeći kako su knez i pop okusili, Turci su počeli slobodno da piju, dok su svi popadali, pa i sam kadija.

Vidjeći da su postigli svoj cilj, knez i pop pobjegli su sa Oboda na Ljubotinj, a riječki Turci, kad su čuli šta se desilo s kadijom, i onima oko njega, pošli su u potjeru za braćom Nikolićima.

Svjesni da se ne mogu oduprijeti Turcima, sa jednim brojem Crnogoraca, organizuju bjekstvo iz Crne Gore u Mletke i tako izbjegnu uništenje.

Knez Marko je imao sina Vuka, koji se u to vrijeme nalazio kod kaluđera u Ćeliji dobrskoj, da uči pismenost, i nije imao vremena da ga uzme sobom. Plašeći se turske osvete nad mladim Vukom Nikolićem, kaluđeri mu promijene prezime i nazovu ga Kaluđerović.

Odbjegle Crnogorce Mlečići su lijepo primili i dali im imanja u Peroju, blizu Pule, u Istri.

(Dr Pero Šoć u "Vjesniku" (za jun 1956.) navodi da je ovih Crnogoraca u Peroj prešlo 77 i da je to zemljište bilo opustjelo od kuge u vremenu između 1527. i 1531. Godinu njihovog preseljenja navodi 1657.)

U "Pobjedi" od juna 1957. godine, Janko Lopičić, dao je opis preseljenja ovih ljudi i tvrdi da je u Peroj tada preseljeno petnaest crnogorskih porodica, gdje njihovo potomstvo i danas živi. Lopičić navodi "po predanju sačuvanom u Crnoj Gori" i gotovo istovjetnim iskazima današnjih potomaka tih Crnogoraca, da je do preseljenja došlo poslije pokušaja popa Mila i njegovog brata Marka Nikolića sa Začira (Ljubotinj) da otruju poglavice poturčenjaka na Riječkom gradu. Dalje navodi, broj porodica i broj žitelja (15 porodica i 77 žitelja) i to iz bratstava: Nikolića, Marićevića, Brajkovića, Brajića, Vučetića i Vučerića, od kojih danas ima u Peroju 150 domova.

U Peroju i danas živi bratstvo Popovići. Od toga bratstva dr Pero Šoć pominje Nik. Popovića "koji se u oktobru 1911. godine javlja dvoru na Cetinje". Ovi Popovići su potomci popa Mila Nikolića, a to znači, rođaci bratstvenika Sarap, koji danas žive u Crnoj Gori. (Smatram da bi trebalo i njih uvesti u rodoslovno stablo bratstva Sarap.)

Na Začiru danas živi bratstvo Kaluđerovići, ali oni nijesu Sarapi. Prema pisanju Andrije Jovićevića ("Riječka nahija u Crnoj Gori") ovi Kaluđerovići su od bratstva Milaševića, ispod Stavora i žene kneza Marka Nikolića (koju ovaj nije poveo sa sobom, kada je pobjegao iz Crne Gore). Kaluđeroviće sa Začira, Jovićević piše Kaluđerović - Milašević, a one iz Boguta Kaluđerović - Nikolić.

Kad su Turci i poturčenjaci došli na Ljubotinj, u potjeru za Nikolićima, podijelili su njihova imanja seljanima. Ostavši sama, žena kneza Marka, preudala se za Milaševića, momka koji je ranije kod njih bio u službi. Od toga Milaševića su današnji Kaluđerovići na Začiru.

Milašević i njegova žena (bivša žena kneza Marka) željeli su da njihova djeca budu braća sa Vukom, koga su u to vrijeme krili kaluđeri u Ćeliji dobrskoj, da ga ne otkriju poturčenjaci.

Knez Vuko Kaluđerović - Sarap, poslije završene škole pri manastiru u Dobrskom selu, po savjetu kaluđera vratio se u rodno mjesto Ljubotinj. Ali sada nije bio Nikolić, već Kaluđerović. Od Bogućana je zatražio da mu vrate imanje svoga oca i strica, što ovi ne odbiše, a plemenici ga izaberu za kneza. (To je dovoljan razlog da vjerujemo da je bio dobar i razborit čovjek.)

Po pisanju Andrije Jovićevića i Mihaila Strugara ("Slike iz prošlosti Ceklina") i u doba kneza Vuka, mogli su biti Ljubotinj i Ceklin jedno pleme. (Na str. 278. Jovićević i Strugar pišu: "Po kazivanju nekih starih ljudi do prije 250 godina Ceklin je sa Ljubotinjom sastavljao jednu cjelinu, jedno pleme; i nad ovim plemenom sudio je po jedan vrhovni knez, koga su birali glasanjem. No, može biti, da je ovo starješinstvo pripadalo sa oca na sina, ako ne redovno, a ono više puta, zbog očinih zasluga: i govori se, da je tih kneževa najviše bilo od Kaluđerovića s Ljubotinja, koja kuća i danas tamo postoji i računa se po starini i junaštvu, među prvim našim porodicama").

Od kneza Marka, pa sve do 1837. godine (kada je Petar II Petrović Njegoš uminuo kneževsko zvanje), vrhovni knezovi Ljubotinja, a neko vrijeme i Ceklina, bili su Kaluđerovići - Sarapi, iz Boguta.

Kez Vuko je imao dva sina IVANA i MATIJAŠA. Doživio je duboku starost, a kad je umro, sahranjen je pred današnjom Sabornom crkvom na Ljubotinju.

Knez pop IVAN KALUĐEROVIĆ - Sarap, naslijedio je svoga oca i kao knez i kao sveštenik. Vršio je, uredno, duhovnu i svjetovnu vlast.

Njegovog sina Vojina ime nalazi se na jednom dokumentu o umiru bratstva jednog poginulog manastirskog momka na Cetinju (1743.), što se vidi iz "Crnogorskih isprava".

U njegovo doba nastale su svađe između Ljubotinja i Ceklina. Kao duhovni i svjetovni poglavar plemena, nastojao je da spriječi zla, koja su se izrodila odmah poslije istrebljenja poturčenjaka. Međutim nije uspio, jer se rat između Ljubotinja i Ceklina nastavio i poslije njegove smrti.

Knez, pop Ivan imao je pet sinova: kneza Stefana, popa Vojina, popa Nika, Jova i Bogdana. Njegovi potomci bili su istaknuti ljudi i junaci, nasuprot potomcima njegova brata Matijaša.

Iz njegova doba postoji i jedno predanje, koje mi je napismeno dao Filip Nikolin Vujović, dugogodišnji predsjednik Crmničke opštine.

Za tešku uvredu i krvnu osvetu, kod ovoga soja ljudi, gdje je preovladavalo čojstvo i poštenje, bilo je velikodušnosti, boreći se da se i pri osveti ne bi osramotili. A za to evo i jednog primjera koji se dogodio između Kaluđerovića - Sarapa iz Ljubotinja i Đurovića, iz Dupila (Crmnica).

Bogdo Marka Jovova, iz Dupila, bio je tako drzak čovjek, naprasit i nemoralan. On jednom, godine 1735. ili 1736., dođe na Ljubotinj i negdje kod Ubla ljubotinjskog, naiđe na jednu ženu Kaluđerovića, i prisilno izvrši obljubu nad njom. To Kaluđeroviće jako uvrijedi i revoltira više nego da je pala mrtva glava, ali oni to zataje. No, samo prividno. Spremili su se da osvete nanesenu uvredu časti. U tome Tomo Novakov Đurović prođe sa majkom preko Ljubotinja za Rijeku Crnojevića (a Đurovići nijesu znali za neljudski čin njihova rođaka Bogda Markova, pa se nijesu ni čuvali). Kad je Tomo došao na Ubao ljubotinjski, on se naglo i teško razboli, da se nikud dalje nije mogao kretati. Stana, njegova majka pođe da potraži u nekoga konja i prenese bolesnog sina. Naiđe na jednog čovjeka, kome kaže za bolest sina i upita ga gdje bi mogla da nađe konja. Čovjek joj odgovori da nije odatle i da ne zna, ali je posavjetovao da pođe u selo, pa će joj neko dati konja i pomoći joj. Čovjek pođe s njom kod njenog sina i upita bolesnika, ko je i odakle. (Ovaj čovjek je bio Kaluđerović.) Tomo mu isprića. Tada ga Kaluđerović upita da li poznaje Bogda Markova Đurovića, našta mladić odgovori da mu je to isti stric. "Voliš li ti svoga strica?" upita čovjek. "Volim i dao bih svoju glavu za njega", odgovori mu mladić.

Kaluđerović tada ubi Toma i sasječe ga na komade. Kada završi ubistvo, pođe prema Ceklinu.

Tomova majka koja je bila podalje, vidje kako joj pogibe sin, zakuka i pobježe na Začir, gdje nađe konja i pokupi komade mrtvog sina, natovari ih u kotare i povede put Dupila. Kada je došla doma, nije znala da kaže ko joj je ubio sina i zašto, te Đurovići počnu da tragaju za ubicom. Lisa Novakov i Belo Bogdanov Đurović, doznadu od jedne Ljubotinjske žene, a odive Dupioske, ko je ubio Toma Novakova, pa su nastojali da ga osvete.

Bogda Markova, kao nepoštena čovjeka, otjeraju između sebe. (Ubrzo je zaglavio.)

Ona dupioska odiva, a žena Ljubotinjska, ponovo kaže Lisi Novakovu da se jedan Kaluđerović ženi iz Sotonića, od kuće Popovića i da će za đevojku poći samo dva svata. Lisa Novakov i Belo Bogdanov , pođu kod mosta na Opačcu i u zasjedi dočekaju svatove. Kada su svatovi naišli, ubiju ih obojicu.

Ovaj događaj mnogo revotira Kaluđeroviće i sve Ljubotinjane, pa dogovoreno riješe da napadnu na Dupiljane, pobiju ih i rasele. Stoga se krene oko 300 Ljubotinjana, s knezom Kaluđerovićem i noću stignu na Popratnice, a odatle pošalju tri-četiri čovjeka, kao uhode, da izvide kako će napasti selo. Ova uhoda naiđe na Šunja Novakova Đurovića, koji bijaše u Slavovini, pa, bojeći se da će ih on odati, ubiju ga. To vidi neka žena i pođe u selo te kaže kako je Šunjo poginuo.

U to vrijeme je Dupilo pripadalo da plaća harač Spuškim agama, pa kako ne bijahu harač platili za dugo godina, spuški paša Parmaković, pošalje žabljačke i podgoričke Turke da pođu i primoraju Dupiljane na plaćanje harača. Turci dođu pod Trešnjicom, ispod Dupila i tu naiđu na jednu čobanicu, pa je zapitaju koliko je još daleko Dupilo. Ona im reče da je do sela još "sedam ovakvih uzbrdica" pa uteče i pođe u Dupilo, te kaza da su Turci pod Trešnjicom, odakle dolaze u selo. U isto vrijeme Đurovići doznadu za dolazak Ljubotinjana i ubistvo Šunje Novakova, pa se nađu u teškom položaju. Knez Jovo Đurović pošalje glas knezu Kaluđeroviću i Ljubotinjanima, da su ih Turci napali, pa ih moli da ih ne napadaju dok oni završe boj. Knez Kaluđerović odgovori knezu Đuroviću da su Turci neprijatelji i njima kao i Dupiljanima, pa će se zajedno pobiti s Turcima. Tada Ljubotinjani pođu do Crkve u Dupilo, sastanu se mirno s Dupiljanima i podijele se u tri dijela da napadnu Turke. Dupiljani pođu sa knezom Jovom u jednom pravcu, a Ljubotinjani, jednim dijelom, sa knezom Kaluđerovićem, a drugi sa Bratićem Pavićevim Ljubotinjaninom, u trećem pravcu. Iznenada napadnu Turke i strašno ih potuku, zauzmu plijen, oružje i komoru.

U tome boju istakao se Petar Kalaba (Đurašević) iz Ljubotinja. On je posjekao turskog barjaktara i zauzeo njegov barjak i oružje. A Andrija Nikov Đurović posjekao je šest turskih glava.

Kad je boj završen Ljubotinjani podijele plijen sa Dupiljanima, a knez ljubotinjski Kaluđerović, rekao je: "Sad smo se umirili, i od danas, po ovoj stvari među nama ne postoji svađe više ni boja ..."

Dupiljani to radosno prime i zakolju nekoliko volova i pripreme trpezu (vraždu) Ljubotinjanima.

Tako je završena ova svađa, poslije punih trideset godina.

O ovom boju ispjevana je i pjesma, a odigrao se negdje oko 1763. godine.

Đurovići su tada Kaluđerovićima nanijeli tešku uvredu – obeščastili jednu ženu i na putu, iz zasjede pobili svatove, a knez Nikola Kaluđerović, sa Ljubotinjanima, kad su Dupiljani bili u teškoj situaciji, pomogao im je da se odbrane od Turaka i oprostio nanesenu uvredu. Ovdje su Ljubotinjani pokazali čojstvo, poštenje i velikodušnost prema Dupiljanima.

. . . . .

RAT IZMEĐU LJUBOTINJANA I CEKLINJANA

Prema pisanju A. Jovićevića i M. Strugara ("Slike iz prošlosti Ceklina") taj rat je počeo za vrijeme istrebljenja poturica iz Riječke nahije. Ljubotinjani i Ceklinjani otimali su se o njihova imanja, koja su oni imali u Dujevi. Donjoseljani su nastojali da prigrabe što više od tih imanja i raširе se preko Dujeve, što Ceklinjanima nije bilo u interesu, iz čega izbi rat. Na strani Dujevljana stadoše Ceklinjani a na strani Donjoseljana Ljubotinjani.

Prvo oko Dujeve, a kasnije oko Začira, u tom ratu, vodile su se žestoke borbe, a bilo je ukupno dvadeset i tri. U posljednjem boju poginuo je i sin serdara Filipa Đuraškovića, kojeg je osvetio Đukan Janković, ubivši za njega Miloša Belanova Vučkovića.

Na kraju poslije mnogo krvoprolića, sklopljen je mir. Dujeva je pripala Ceklinjanima, a Začir Ljubotinjanima.

Ako je tačno ovo gore, što su Jovićević i Strugar napisali, da su borbe i rat počeli za vrijeme istrage poturica, to bi značilo da je taj rat trajao 125 ili više godina. Ako ne možemo precizno utvrditi koliko je godina rat trajao, ali približno, možemo da se uvjerilo iz Poslanica Petra I, koliko je taj rat zla učinio Ljubotinjanima i Ceklinjanima, braći, do skoro plemenicima. (Da su Ljubotinjani i Ceklinjani bili jedno pleme, potvrđuje nam i Marijan Bolica u svojoj knjizi "Crna Gora 1614" u kojoj dijeli Crnu Goru na pet plemena: Katune, Pješivci, Lješkopolje, Crmnica i Ljubotinj). Takođe, Jovićević i Strugar (u svojoj knjizi, na str. 278) navode: "Po kazivanju nekih starih ljudi, do prije 250 godina Ceklin i Ljubotinj sastavljao je jednu cjelinu, jedno pleme; i nad oba plemena sudio je po jedan vrhovni knez, koga su birali glasanjem ..."

Prema navedenom, već onda kada je nastala svađa između Ljubotinjana i Ceklinjana, oni su bili bliski plemenici, zato je taj njihov rat bio strašniji i teži.

Ova nesloga jednoplemenika – Ceklinjana i Ljubotinjana – mnogo je brinula i Petra I Petrovića Njegoša, koji je svim silama nastojao da ih umiri. U jednoj poslanici (koja datira od 11. avgusta 1805. godine, s potpisom Vladika Petar, pisanoj na Stanjevićima, on se obraća Ljubotinjanima: "Blagorodnoj gospodi vojvodi Petru, popu Nikoli, knezu Stefanu i ostalim glavarima i starešinama i svim Ljubotinjanima" šaljući im "dragi pozdrav". U ovoj poslanici, govori se o ubistvu koje je izvršio jedan Prekorničanin nad Ceklinjaninom, a drugi Ceklinjanin ubio istog Prekorničanina i jednu ženu.

Vladika Petar je nastojao da što prije izmiri Cekljinjane i Ljubotinjane, pa mu je svaka ideja o tome bila draga, što se vidi i iz Poslanice XXXVII, koju je pisao na Stanjevićima 3. januara 1808. i poslao je narodnim sudijama – "blagorodnoj gospodi" odgovarajući na njihovo pismo, u kojoj se kaže: "Razumijem iz vašeg pisma kako imate namjerenije pomiriti Ceklinjane i Ljubotinjane ... ja se tome mnogo radujem i želim da vi bog daruje sreću, da ispunite vaše namjerenije ..."

Koliko je ovaj veliki čovjek želio da uspostavi mir između Ljubotinjana i Ceklinjana, najbolje se vidi iz Poslanice CLX, koju je pisao Ceklinjanima, a koju donosim u cjelosti:

"Ot Nas Vladike Petra blagorodnoj gospodi Glavarima
i starešinama i Svim Ceklinjanima pozdrav.
Ja sam vama i Ljubotinjanima u toliko puta pisma i
moje kaluđere posla, moleći i jedne i druge i zaklinjući
da se ne koljete no sve moje molbe i zakletve ostadoše
zaludnje i beskorisne, dokle eto bi toliko zla i krvoprolića
na jednu i na drugu stranu. Pak ni to nije
dosta što jedan drugoga koljete, nego svako ostalo zlo
i bezakonje činite, ne bojeći se ni grehote ni sramote,
nego i suviše toga klikujete druga plemena i druge ljude,
što više možete, da vi se pomognu klati i da oni jedni
druge kolju. Da možete i Turke bi ste doveli i nebiste

pomislili, da bi to za vašu opštu nesreću i pogibalj
vječnu bilo, samo da nasladite vaša srca vašim
krvoprolićem i višijem bezakonjem i zločinstvom,
a ne znate, da sve sami sebi činite i da jedni
druge istražiti nećete. Spomenite se, o Ceklinjani
da su Ljubotinjani vaša braća, a vi Ljubotinjanima,
i da njihovo zlo ne može vama nikakvoga
dobra, ni poštenja donijeti, ni vaše Ljubotinjanima.
Ja vas svijem molim i Bogom Vsedržiteljem i presvetom
Bogorodicom i svom silom nebeskom i arhangeleskom
i svijema svetijema, koji su od vijeka Bogu
ugodili, pak i vašim zdravljem i vašom srećom
i svakijem napretkom i svakom vašom rabotom, koju
ljubite i u koju se uzdate u tri prsta i u tri hiljade
puta zaklinjem, da vojske jedan na drugoga ne kupite,
da bojeve ostavite, da kuće ne palite i ne lomite,
a baštine nedni drugima rabotat ne branite, da
žita i loze ne sječete i ostale štete ne činite,
da žene pustite neka idu za svoje potrebe kud hoće mirno,
da ij ne tičete i da vjeru do jeseni uhvatite,
poslije vjere ako ne moga nikako biti, strašno mi
je i grešno reći, ali me nužda nagoni da rečem izvan
mene i moje duše, mogu se osvete četama činiti
bez kom ... boja od manje zla i krvoprolića. I koja
strana, oli koje bratstvo, ili koji čovjek ove moje
molbe i zakletve ne posluša, tako ostavljam pod
najžestočijim proklestvom odlučene od svakoga
posla crkvenoga, da ih sila božja porazi i skoruši,
da nigdje sreće nemaju i da njihovi domovi ostanu pusti.
I od ove knjige ostavljam kopiju u kancelariju.

V pročem poslušnim jesam dobroželatelj.

Julija 1808. Vladika Petar

Iako su Petra I cijenili i od njegovih se kletvi plašili, ni Ceklinjani, ni Ljubotinjani nijesu prestajali sa krvoprolićem. Taj ponos bio je jači nego i kletve i prijetnje Vladičine. Poslije dvadeset godina (17. maja 1828.), Petar I, ko zna po koji put, piše Ceklinjanima i moli ih "da uhvate vjeru do Mitrova-dne", a ujedno šalje im kopije pisma koje je poslao Ljubotinjanima, kao i odgovor Ljubotinjana, da vide "što oni odgovaraju poradi vašeg i njihovog posla".

. . . . .

KNEZ STEFAN KALUĐEROVIĆ - Sarap ubraja se u onu plejadu slavnih ljudi XVIII vijeka, koji su mnogo uradili za svoj narod.

Knez Stefan, sa svojom braćom: Vojinom, popom Nikom i Bogdanom, bio je među najbogatijima plemenicima. Njihovo imanje prostiralo se od Skadarskog jezera do Romog

ždrijela i vrha Tatarije. (Slušao sam od naših starih da su Kaluđerovići imali rala zemlje "koliko je dana u godini", a stoke još i više.)

Kad je Mahmut-paša zavojštio na Crnu Goru (1796) Petar I Petrović Njegoš bio je na velikoj muci, ne toliko što je na Crnu Goru bilo pošlo 23000 vojnika, koliko od nerodice i gladi. (Nasuprot turske vojske, pod komandom Jovana Radonjića, bilo je 3590 vojnika, od kojih 590 pušaka iz Riječke nahije, pod komandom kneza Stefana.)

Za ovoliku vojsku Petar I nije imao tajina, pa je došao kod kneza Stefana na razgovor. Tom prilikom pitao ga je: "Koliko možemo ratovati s Turcima?" Stefan je odgovorio: "Možemo tri mjeseca", a njegov brat Bogdan, dodao: "Možemo i hoćemo, vladiko sveti, bit se i sjeći dok jednog traje, a za ovu našu vojsku, ja sa braćom, imamo hrane za petnaest dana". Ovakav odgovor Petra I je zadovoljio, pa se obratio knezu Stefanu, da od njega čuje potvrdu: "Je li istina ovo što Bogdan govori?", Stefan je potvrdio: "Istina je". Radostan što će moći s Crnogorcima da daje otpor turskoj vojsci, Petar I blagoslovio je Bogdana riječima: "Bog ti dao punu ruku i oštru ćordu" (sablju).

Poslije ovako ugodnog razgovora, Petar I, koji je u knezu i njegovoj braći imao sigurne ljude, predložio je Stefanu da nađu dva iskusna strijelca, koji bi, iz zaklona ubili dva turska barjaktara, koji nose barjake pred vojskom. Knez Stefan, kao dobar poznavalac svih vojnika iz plemena, predložio je Petru I, Prela Banovića iz Ljubotinja i Vujadina Strugara iz Ceklina.

Kad je započeo boj, dva odabrana strijelca izvršili su svoj zadatak – ubili dva turska barjaktara, u bici u kojoj i sam Mahmut-paša plati glavom.

Slušao sam od starijih, kad su pričali o ovom boju i Petru I. Ispred boja, Vladika sveti prokleo je Mahmut-pašu kletvom: "Hajde, Mahmute, da bogda, na vatri izgorio, što mi Crnu Goru ne ostaviš na miru". (I, zaista, kad je crnogorska vojska odbila tursku silu, vojnici su prepoznali Mahmut-pašino tijelo, donijeli ga i bacili na vatru, na kojoj je izgorjelo.) To je bio jedan dokaz više da je Petar I zaista sveti i da "njegove kletve stižu onoga koga on prokune".

Poslije uspješno i pobjedonosno završenog boja, Petru I, pristupio je Bogdan Kaluđerović i pred njegove noge bacio glavu bega od Kavaje, a njegov brat Vojin, noseći uzdignut mač u desnoj ruci, o kojoj je visio klin smrznute turske krvi, rekao: "Kad sjecijah sedmog Turčina, udari me mlaz njegove krvi u usta i slađa mi bi od kiseloga mlijeka ..."

U ovom boju istakao se junaštvom i njihov brat Jovo. (Njihov brat Niko bio je poginuo, ranije, na Sjenokosu, u Crmnici.)

U Gluhom Dolu (ispod Tatarije) Kaluđerovići su imali svoju "kulu", koja se i danas naziva njihovim imenom (a svojina je Marka Nikolina Banovića). Ovdje su Kaluđerovići držali stoku ljeti, a u toku zime, sa stokom su silazili u Donja Sela.

U borbi protiv Francuza, u Boki Kotorskoj, Stefan je bio na čelu vojske iz Riječke nahije. U tom boju odlikovan je jednom "blagorodnom" vladičinom poveljom, za čitavo bratstvo.

Sem zasluga u ratovima, Stefan je imao velike zasluge na sprečavanju i ukidanju krvne osvete i umiru Ljubotinjana i Ceklinjana. U nekim starim spisima (koji se danas nalaze kod

Vasa Đurova Vukićevića) stoji da ga je Petar I jednom prilikom nazvao imenom – feldmaršala.

Na umiru Ljubotinjana i Ceklinjana (14. aprila 1781.) Stefan se potpisuje "vrhovnim knezom Ljubotinja", a prije toga (23. septembra 1799. godine, na Narodnoj skupštini, na Cetinju bio je izabran u nahijski sud, sa popom Jovom Drecunom i Perom Prljom, iz Ljubotinja. (Istoga dana nahijske sudije položile su zakletvu, na krst i evanđelije, da će pravo suditi narodu (po zakonu koji je ustrojen 18. oktobra 1798.).

Knez Stefan Kaluđerović, kao vrhovni knez Ljubotinja, 30. jula 1814. godine, bio je potpisnik Uredbe o čuvanju mira sa Austrijom, koju su potpisali glavari Katunske i Riječke nahije. (Navedeni datumi uzeti su iz knjige "Petar I i njegovo doba", od Dušana Vuksana, (str. 87 i 88).

O popu Niku Kaluđeroviću bilo je riječi i ranije: da je poginuo na Opačcu, u Sjenokosu, od Crmničana. O tom slučaju slušao sam od starijih, pa tako bilježim:

"Neka Kaluđerovića odiva bila je udata u Sotonićima, za nekog Stanovića. Poslije izvjesnog vremena u brak, muž je potjerao u rod. Kad je odiva došla kod braće, pop Niko Kaluđerović i Miloš Vukotin Vukićević, saslušaju je i donesu odluku da pođu u Sotoniće i provjere: radi čeka je Stanković otjerao njihovu odivu. Pošto su se ispričali, Stanović pristane da opet primi ženu.

Vraćajući se na Ljubotinj, popa Nika i Miloša, na Opačcu, presretnu Dupiljani i, iz zasjede, ubiju, za krv koju su im dugovali Kaluđerovići.

Poslije ove pogibije, Staković ponovo otjera ženu (iako je bio pristao da je primi). Radi toga, Kaluđerovići ostaše duplo uvrijeđeni.

Nakon svega, naročito radi pogibije dva bratstvenika, Jovo Kaluđerović i Jovo Đukanov Vukićević, pođu u Crmnicu i ubiju dva Đurovića – Dupiljanina – da osvete popa Nika i Miloša Vukotina. Ali uvrijeđena čast, za otjeranu odivu, još nije bila osvećena. Kaluđerovići doznaju da će svatovi bratstva Stakovića ići u primorje za nevjestu. Knez Stefan skupi četu i sa četom prođe preko Njegalice na Goru Paštrovsku. Zapadne u Skalu noselsku i dočeka svatove: ubiju prvijenca, popa Dobrinića i rane barjaktara – ugrabi mu barjak Jovo Vukićević – i četa se, s barjakom, vrati zdravo u Ljubotinj.

O ovom događaju postoji narodna pjesma (od koje navodim nekoliko stihova):

Bijela se klikovala vila,
S vrh Osmina, iznad Ljubotinja,
a doziva Ljubotinjskog kneza:
Đe si kneže, nigđe te ne bilo!
Crmničani šta ti uradiše,
Danas ti je zgoda i prilika
Da se zgodno možeš osvetiti,
Jer su pošli gospoda svatovi,
Iz junačke kuće Stanovića,
U primorje za nevjestu mladu.
Pred njima je pope Dobriniću ...

Ova pjesma dalje nabraja kako je knez kupio četu, u kojoj se pominju: Prele Banović, Dumo Vučković, Jovo Vukićević-"Kučica", Đuro Laličić, Šćepan Dapčević, od Vignjevića, Staniša Prlja, od Mužovića, a od Šabana Milo i Živane.

Knez Stefan Kaluđerović - Sarap, dugo je živio. Umro je prirodnom smrću i sahranjen pred Sabornom crkvom u Ljubotinju.

Knez Stefan je imao dva sina: Markišu i Perišu, a Stankova braća – Vojin – popa Miloša i Ivana, - Jovo – Matijaša i Lazara, - Bogdan – Vukala, Luku i Andriju.

Pop Niko Kaluđerović - Sarap nije imao poroda i nasljedstva.

Ime Stefanovog brata Vojina, nalazimo u imenima jednog mješovitog suda, satavljenog od Crnogorskih, Brdskih i Zetskih glavara i predstavnika Turskih gradova, koji "presuđuje spor oko ubistva Marka Popovića i sina Radonje Pešina Ivanovića", 9. septembra 1743. godine na Cetinju.

"Crnogorske isprave", knj. II, str. 31 bilježe ime Vojina Kaluđerovića,Ljubotinja.

Da li ovo "Ljubotinja" bi moglo doći u vezi sa bratstvom Ljubotinja u Peroju (onih koji su se tamo preselili sa knezom Markom i popom Milom1657. godine), ne znamo. Na ovo pitanje nije mi mogao odgovoriti ni Mitar Ljubotinja, najstariji bratstvenik ovoga bratstva (kada sam kod njega bio, na sami Ilin-dan 1966. godine).

Možda će neko i ovo ispitati i na postavljeno pitanje dati odgovor.

. . . . .

UMIR LJUBOTINJANA I CEKLINJANA
(izvršen na Ceklinu, 14. aprila 1831. godine)

Slava gospodu bogu – amin!

Da se zna i da je vjerovana ova danas učinjena karta – setenca, pred Gospodom Bogom i pred svakijem pravnijem sudom pred kojim iziđe, kako se sastadoše Ceklinjani, Ljubotinjani i Dobrljani, a sve oko njihovih zala, koja bjehu jedni drugima u sedam godina, za njih toliko glavah, ranah, pljenovah i ostalih paljevina, štetnih raskubica, koje se po redu izbrojiti ne mogu nako jednim prijestupom, za koje zlo i nesreću obije strane bjehu do dana današnjega izlazile pred sudom da ih umiri, jednom pred Katunjanima, a drugom pred glavarima od Crmnice i Lješanske nahije, ali se umirit ne mogaše. Dakle, mi glavari i starešine od Ceklina, Ljubotinja i Dobrskog Sela, videći našu međusobnu rat i pogibiju i duševnu i tjelesnu, od kojih ovakvih rabota propadaju i velika carstva, a kamoli jedan mali i siromašni narod: skupismo se i prizvasmo ime Gospoda Boga, od kojega izlazi svaki pravi sud i Blagopolučenije svega opšteg naroda, i tu razabrasmo glave i rane i ostale štete i nesreće, i dosta ih bješe, te glave za glave prebismo, razma dvije glave; glavu Sjetloćinu i glavu Pejanovića, njih ostavismo a jednog dana isti ljudi koji su ih ubrali, koji su ubistvo izvršili, a nadamo se u Boga da ćemo i njih smiriti. Suviše rekosmo za sina Vulaje Kovača da pođu dva Ceklinjanina i dva Ljubotinjanina da ga vide, ako bude za glavu daje glavu, ako bude rana, daje ranu. Za razno pogovora da nema, a što se tiče Strugara i od Filipovića

za to mi glavari i kmetovi rekosmo, da se zakunu 24 Dobrljanina, da ga Filipović nije posjekao, pa i to da se svrši kao i ostalo. Suviše nađosmo sudom za oružje i za zvona da ih imaju vratiti jedna i druga strana, gdje god se što nađe; takvi je običaj ostao od naših starijih. Sva ova zla i pogibije, koje se digoše u našoj nahiji, rekoše ljudi da biše zbog Začira, govoreći jedni drugijema da ga ostavit neće, dakle sve naše u bezpamet da izgubimo, ovoliko glava i ostalih šteta i nesreća bi zbog Začira, i poslije svih ovih stvari ostavismo Začir, da se nema nad njim činiti više Ceklinjanin nego Ljubotinjanin, ni Ljubotinjanin više nego Ceklinjanin, i ostavismo ih na ovaj način, da stoje s mirom, od svakoga i od njega svako bez njegove zađevice, suviše još mu ostavismo da može držati popa kojega hoće, takođe na isti način kovača, također i na trpeze može hoditi s kim hoće; poslije ovija rabota da setence nema biz u našoj nahiji poslije ove današnje koju učinismo iz dogovora, ove četiri knežihe, i tako se podigosmo i u mir ostadosmo, i tako rekosmo ako se nađe koji nesretan čovjek te bi učinio kakvo samovoljno ubistvo da ga u našu nahiju nema biti, no da ide zlijem putem i njegovo sve da propadne. I ovome sudu i kmetstvu bi prvi svjedok Filip Serdarov Đurašković koji se na istu kartu potpisa. Od Ljubotinja kao i prvi knez Kaluđerović, i Vojvoda Filip Deriglava, od Dobroga knez Vujović i Savo Pejanović, od Ceklina knez Grujica Lopičić i knez Daica Ražnatović, vojvoda Markiša Đurašković, pop Matijaš Drecun i pop Vukale Lopičić, koji pisah setencu po riječima svih glavara i bih svjedok; i ja knez Stefan svjedok, i ja knez Ivan Adžić svjedok; i tako se pogodismo da ima svaki knez ponijet kopiju od ove setence za višu tvrdnju.

I ja, arhimandrit crnogorski Petar Petrović potpisujem i svojim pečatom potvrđujem."

Na ovom dokumentu stavljen je pečat, koji je malen: u sredini je dvoglavi orao, a ispod njega lav. Okolo je pisano: "Mohur Obćeje Černije Gora".

Prema "Istrijskim zapisima" (knjiga XXIV, str. 222, od 1940. god.), Dušan Vuksan navodi pismo vladike Petra I Ljubotinjanima i kaže: da je svađa pomeđu Ljubotinjana i Ceklinjana nastala 1805., kada je jedan Prekorničanin ubio jednog Ceklinjanina, a Ceklinjanin istog Prekorničanina i jednu ženu, radi čega je opet nastao rat između plemena, koji je trajao punih 25 godina.

Pismo koje D. Vuksan navodi je ona Poslanica Petra I od 11. avgusta 1705. Vjerovatno da je bilo neko primirje prije ovoga ubistva, pa je poslije ove pogibije ponovo nastao rat.

Knez MARKIŠA KALUĐEROVIĆ - Sarap bio je stariji sin kneza Stevana. On je naslijedio oca i izvjesno vrijeme bio knez Ljubotinja.

Poginuo je vrlo mlad i nije imao potomstva.

Njegovu pogibiju opisao je Andrija Jovićević u svojoj knjizi "Riječka nahija u Crnoj Gori", str. 676.

"Kada su se Ljubotinjani i Dobrljani tukli sa Ceklinjanima, mnogi siromašni Dobrljani stajahu u dvorbu u Ceklinjana. Ljubotinjani se ugovoriše sa Dobrljanima, da ništa ne plaćaju za kojega od njih, ako se desi da koji pogine. Pero Živanović s Dobrskog Sela bješe dvorio u Ceklinjana i poginuo u jednom boju i po ugovoru nije trebalo za njega ništa platiti. Kada se umiriše sa Ceklinjanima pođoše 60 Ljubotinjana i Dobrljana na Cetinje. Tu knez Dobrski Savić Matanov reče Ljubotinjanima, da se plati jedno 100 talijera familiji Perovoj. Na to je pop Matijaš Drecun odgovorio: "Ne dam ja ništa, no eto da prebijemo za njega jednoga moga maska koga mi je napravljao jedan vaš, pa je lipsao". Ovo je bila jaka uvreda

za Savića i Dobrljane, zato njih osam druga zapadoše i dočekaše u Granicu Ljubotinjane i gađaše popa Matijaša, ali ga ne ubiše. Knez Ljubotinjski Markiša Stevanov Kaluđerović, vidjeći da će se zlo dogodit, izdvoji se od družine, stavi kapu na džeferdar, pa zine, da kumi Dobrljane, da odustanu od svađe, a utoliko jedan od one osmine, kome bješe puška škrokala, upali na kneza i ubije ga posred usta i knez pade mrtav. Iste večeri Ljubotinjani, uz pomoć dva Sjekloće, ubiju kneza Dobrskoga i prebiju kneza za kneza. Eto, šta je mogla učiniti rđava riječ."

Pop Matijaš bio je pametan, ali lukav čovjek. Sa Kaluđerovićima nije se slagao, pa je njegova drska uvreda Dobrljanima docnije tumačena kao izazivanje, da bi doskočio knezu Markiši. (To je kasnije popa Matijaša i glave koštalo, što ćemo vidjeti iz pričanja o knezu Andriji Bogdanovu.)

KNEZ - KAPETAN ANDRIJA BOGDANOV izabran je za kneza Ljubotinjskog poslije pogibije njegovog strica – kneza Markiše.

Tek što je bio postao knez Ljubotinja, Petar II Petrović Njegoš, (1837.) sprovede reforme u državi, organizova vlast i umjesto knezova postavi kapetane, perjanike, Gardu i Senat. U toj reorganizaciji vlasti postavi Andriju Bogdanova za Kapetana Garde.

Smatrajući se nedovoljno nagrađen time (jer je bio poglavar plemena i nasljednik toliko knezova i svoga bratstva) nije želio da primi to zvanje, misleći da mu pripada mjesto senatora (umjesto popa Matijaša Drecuna). Revoltiran, demonstrativno je napustio Cetinje i došao u Ljubotinj.

No, nije bio samo Andrija Bogdanov nezadovoljan novom vladičinom reformom i radom, već i mnogi Crnogorci, među kojima je bio i Đorđije Petrović. To je Andrija iskoristio i zajedno sa Petrom Tubakom, organizovao Ljubotinjane protiv Petra II Petrovića Njegoša.

Kada se vladičina Garda, kao vlast, pojavila u Ljubotinju, ova dvojica spriječe da gvardijani vrše svoju dužnost, zapovijedajući im da se vrate na Cetinje.

Kada su Petru II rekli šta se desilo na Ljubotinju, on je poslao Gardu da uhapsi ova dva protivnika. Andrija nije bio kod kuće, a Tubaka su odveli sa sobom, kod Gospodara.

Andrija se uveče vratio kod svoje kuće. Kada je čuo da su perjanici dolazili za njega i poveli Tubaka, spremio se iste noći i pošao na Cetinje. Čim je stigao, javio se Senatu, gdje je našao na okupu sve senatore, sem Đorđija Petrovića (koji je te noći bio pošao poslom do Kotora). Senatori su obavijestili Vladiku (koji je došao da predsjedava) i uzeli Andriju na saslušanje.

Poslije saslušanja Senat je Andriju i Tubaka osudio na smrt. Narednog jutra 60 perjanika i ostalih strijeljali su obojicu.

Koliko sam mogao doznati, ovo je bilo prvo javno strijeljanje u Crnoj Gori, a možda i jedino u istoriji sudstva, bez odbrane, po ovako prijekom postupku: da dva čovjeka u vremenu od šest časova budu saslušani, osuđeni i strijeljani!

O pogubljenju i osveti kneza - kapetana Andrije Bogdanova Kaluđerovića postoje dokumenti, koje je dr Jefto Milović objavio u "Istorijskim zapisima" (knjiga V, 4-6, april-jun 1950.).

(Radi onih Sarapa koji nijesu imali prilike da se upoznaju sa ovim dokumentima, prenosim ih onako kako ih je dr Milović objavio.)

POGIBIJA I OSVETA KNEZA ANDRIJE KALUĐEROVIĆA

(po istorijskoj građi iz Državnog arhiva u Zadru)

Kad se Vladika vratio u Crnu Goru sa svog dugog putovanja u Rusiju (1837), odmah je htio pošto-poto da zavede u svojoj zemlji pravno stanje da bi suzbio krvnu osvetu, koja je ranije zatirala čitava plemena, i da bi ukrotio samovoljni crnogorski narod.

On je već u samom početku svojih reformi naišao na jaku opoziciju. Glavni njegovi protivnici bili su pojedini glavari koji su sebe smatrali apsolutnim gospodarima u svojim opštinama i koji su bili navikli da žive kako im bi se prohtjelo. Ljubotinjski knez Andrija Kaluđerović stavio se na čelo opozicije. Po naređenju Senata i Vladike on je bio uhapšen i "u roku od 24 sata strijeljan".

Austrijski kapetan Fridrih Orešković uputio je 23. novembra 1837. godine, svom guverneru Peteru Fon Lilienbergu iscrpan izvještaj o pogibiji kneza Andrije Kaluđerovića, iz kojeg donosimo ovaj isječak:

"Iz više ranijih najpokornijih izvještaja Vaša Ekselencija će biti najmilostivije udostojila da primi na visoko znanje da je nova organizacija u Crnoj Gori izazvala nezadovoljstvo kod više poglavica i da je i Vladiku u nemilu priliku dovela, kakvu je pak energičnu mjeru Vladika preduzeo čim se očito pokazala prva opozicija, neka izvoli Vaša Ekselencija da zaključi po tom što je on prije nekoliko dana naredio da se u roku od 24 sata strijelja knez Ljubotinjske opštine Kaluđerović, jedan od prvih i najuglednijih poglavica, zajedno sa jednim drugim kneževim rođakom. Vladičin brat Pero je lično baš sad ispričao da ta stvar stoji ovako: Kada je Vladika poslije svoga povratka iz Petrovgrada, na jednom održanom narodnom zboru objelodanio novu organizaciju, imenovao senatore, kapetane, perjanike i narodnu Gardu, tada je bio imenovan knez Andrija Kaluđerović,kapetanom narodne Garde. On je pak u istom tom momentu, u prisustvu čitavoga zbora, istupio pred Vladiku, zahvalio se na počasti koja mu je bila namijenjena i izjavio da neće uopšte da se primi nikakve službe zato što nije mogao da bude član Senata.

Vladika mu je vrlo blago i naklono odgovorio da on neće nikoga da prisiljava da se primi nekoga zvanja i da će odmah da imenuje nekoga drugoga za kapetanaLjubotinja; Kaluđerović se odmah potom udaljio na očigled i zaprepašćenje čitavog Zbora i pošao je pravo kući, glasno izjavljujući da on ovdje nema ništa da radi;Kako je pak bio kod Crnogoraca mnogo cijenjen, svakako je bila zgodna prilika da kod naroda već tada izbije rđavo raspoloženje.

Kad god je od tada novoosnovana narodna Garda da po dobivenom naređenju vrši svoju dužnost u Ljubotinjskoj opštini, svaki put je Kaluđerović gledao da joj stavi na put neku prepreku, i kada je već bio osigurao za se veliku stranku, javno je vratio Gardu na taj način što je potpuno osporavao pravo da ona vrši službu u njegovoj opštini.

Međutim, knez se bio poslovno udaljio iz kuće, i samo je njegov rođak mogao biti uhapšen, ali kad je knez odmah poslije toga došao kući i kada je tu saznao da je Vladika bio poslao po nj svoje perjanike, odmah se iz vlastitih pobuda sam uputio na Cetinje.

Idućeg jutra je ondje strijeljalo 60 perjanika njega, zajedno sa njegovim rođakom, pošto ga je lično Vladika u Senatu ukratko saslušao.

Kakav će uspjeh i kakvo dejstvo imati na narodno raspoloženje ova stroga mjera, to može tek da pokaže budućnost. Uvjeravaju me, ne samo Vladičin brat Pero, nego i drugi Crnogorci, da je ovo izvršenje smrtne presude vrlo korisno sredstvo i da je ovaj nečuven primjer strijeljanja poglavice jednog od najuglednijih plemena raznio strah i trepet po cijeloj Crnoj Gori.

Porodica Kaluđerović je, pored porodice Petrović, najače pleme u cijeloj zemlji i broji od prilike 600 ljudi koji su sposobni da nose oružje.

Vrlo je vjerovatno da je Kaluđerović bio u najprisnijem sporazumu sa Vladičinim rođakom Đorđijem; ovo što izvršenje smrtne presude koje se desilo dan prije Đorđijevog povratka iz Kotora, moglo bi možda biti iskorišćeno za planove koje je Đorđije skrojio, pošto bi se narod ovog prvog užasa oporavio."

I vršilac dužnosti okružnog kotorskog poglavara Gabrijel Ivančić, zabilježio nam je kako je strijeljan Andrija Kaluđerović. On je o tome 23. novembra 1837. godine podnio jedan dosta opširan izvještaj Guberijalnom predsjedništvu u Zadru. Po pričanju nekih crnogorskih starješina on taj događaj ovako prikazuje:

"Već prije nekoliko vremena bila je crnogorska vlast poslala nekoliko perjanika u Ljubotinjsku opštinu da globe neke opštinare koji nijesu bili poslušali naređenje dotične vlasti.

Ta odluka je bila vrlo neprijatna Ljubotinjskim starješinama, iako se tada niko nije odupirao tim novčanim kaznama, ipak su te iste poglavice, naročito knez Andrija Bogdanov Kaluđerović i starješina Petar Tabuk, svečano izjavili da ubuduće neće više dopustiti nijednom perjaniku da dođe u njihovu opštinu i da po naređenju vlasti novčano kažnjava bilo koga.

Devetoga ovog mjeseca bili su poslani u tu opštinu perjanici zato što se neki Ljubotinjani nisu odazvali i pokorili naređenjima crnogorske vlasti da bi od njih naplatili druge globe, ali pošto su se tome protivili spomenuti knez Andrija Bogdanov Kaluđerović i starješina Petar Tabuk, perjanici su ih uhapsili, sproveli na Cetinje i stavili na raspolaganje crnogorskoj vladi. Ona je naredila da se odvedu u zatvor, poslije 24 sata oni su bili izvedeni iz zatvora, svezali su ih skupa i naredili su im da se upute jednoj tačci koju su im pokazali gdje se nalazilo 60 naoružanih perjanika i drugih stražara tu su ih bili strijeljali.

Crnogorske su me starješine uvjeravale, tako nastavlja dalje Ivančić, da je Vladika nastojao iz petnih žila da se smrtna kazna zamijeni velikom globom, ali da su sva njegova nstojanja ostala bez uspjeha, jer su osobe koje su sačinjavale Senat, uporno navaljivale da se to uradi, radi primjera za ostale i da se nebi više niko usudio da se protivi naređenjima (Senata), da su za primjer izabrane dvije osobe koje vrše veliki

uticaj na narod, da se nebi i nadalje neko nadao da će moći pomoću preporuka, ili pomoću spletki, da izbjegne zaslužnu kaznu.

Vladičin rođak, ruski poručnik u penziji, Đorđije Petrović, nije se nalazio na Cetinju, kad je Senat izrekao tu presudu, a kada se tamo vratio ispoljavao je veliko nezadovoljstvo zato što je Kaluđerović bio s njim vezan prisnim prijateljstvom. On misli da su Vladika i neki senatori, koji su njihove pristalice, namjerno iskoristili njegovo odsustvo da bi objavili i u djelo primjenili presudu do koje nebi nikada došlo da je on bio prisutan na Cetinju.

Ova stvar je dosta doprinijela da se poveća mržnja koja već neko vrijeme vlada između dva rođaka."

Poslije izvjesnog vremena senator Matijaš Drecun platiće svojom glavom pogibiju Andrije Kaluđerovića.

Ivan Antolić detaljno je opisao u svome pismu od 18. II. 1838. godine, pretori iz Budve Ivanu Krizomeliju smrt senatora Matije Drecuna. Po njegovom izlaganju Luka Kaluđerović je već poodavno vrebao da ubije nekoga Crnogorskog senatora, kako bi dostojno osvetio svoga brata Andriju, naročito je bio na zub uzeo Vladičina ljubimca Matiju Drecuna. 15. februara 1838. godine, trebalo je da senator Drecun dođe na Ljubotinj. Doznavši to, Luka Kaluđerović i tri vrlo bliska rođaka Drecunova koji su ga poprijeko gledali i još trojica iz porodice Pejaković, koji su bili u srodstvu sa porodicom Kaluđerovića, zauzeli su busiju u blizini kuće Pejakovića. Zaista je toga dana Drecun prošao tuda u društvu svoga sina i svoje snahe. Kada se približio Luki Kaluđeroviću, na otprilike deset koraka, Luka je kresnuo svoju pušku u nj, i Drecun je u isti mah pao mrtav na zemlju. Ostala šestorica su došla iz zasjede lešu Drecunovom i na nj su ispalili svoje puške. Zločinci su htjeli Drecuna isjeći na komade i ubiti njegova sina, ali su srećom to spriječile neke hrabre Crnogorke koje su dotrčale na lice mjesta čim su bile čule prvi pucanj. Kada je za to saznala Crnogorska vlast, odmah je poslala u Ljubotinj oko 200 Crnogoraca koji su zapalili pet kuća samih krivaca. Još prije njegova dolaska, krivci su se bili sklonili sa svojim porodicama u Seoca, u Brajićku opštinu, sa sobom su otjerali stoku i ponijeli nešto malo alata. 18. februara njih je bili 15. Oni su molili Brajićane da odu na Cetinje i zamole Crnogorsku vlast da dopusti onima koji nijesu uzeli učešća u samom zločinu da se vrate u svoj zavičaj.

Devetnaestog februara 1838. izvijestio je i kapetan Fridrih Orešković svoga guvernera Lilijenberga o pogibiji senatora Drecuna: "Od Vladičina rođaka Đorđija, koji je stanovao kod mene tri nedjelje i koji je juče odavde otputovao na Cetinje, saznao sam da su Crnogorci iz Ljubotinjske opštine ubili, a potom u komade isjekli Vladičina ljubimca i senatora proto-popa Drecuna, pošto se bio vratio sa Cetinja kući.

Ovo senatoru Drecunu pripisuje se u grijeh smrt kneza Kaluđerovića koji je po naređenju Vladičinom prije nekoliko mjeseci bio strijeljan. To je uzrok današnjeg izgreda.

Oni koji su izvršili to djelo neće da pođu na Cetinje da se opravdaju, i Vladika je već izdao naredbu da se skupi Katunska nahija, koja mu je više odana, i da se krene za Ljubotinj, da bi uhapsila krivce.

Ali oni hoće da se brane i oni su već otjerali svoja stada preko granice za Brajiće, da bi se mogli što bolje braniti.

Đorđije mi je rekao, kada je čuo ove vijesti, da bi bila potrebna jedna jedina riječ da pobuni čitavu Crnu Goru protiv Vladike, samo kada bi on sada imao potrebna novčana sredstva."

Dvadesetog februara Krizomali se ponovo obraća Ivančiću i moli ga da mu saopšti šta da radi sa 30 Crnogorskih izbjeglica, koji su sa svojom stokom pobjegli na Austrijsku teritoriju. On bi ih smjestio u Brajiće da ne bi dopustio da se nad njima iskale Crnogorci, ali ne zna da li smije to da uradi. Da bi skinuo sa sebe svaku odgovornost on izvještava, da će se izbjeglice sami povući u Brajiće, ako primijete da im prijeti opasnost.

Dvadeset prvog februara Ivančić dostavlja sve ovo u Zadar svome guverneru Vencelu Peteru fon Lilienbergu. On smatra, da se crnogorske izbjeglice neće dugo zadržati na austrijskom zemljištu, jer će vjerovatno dobiti dozvolu da se povrate u svoju otadžbinu. Ipak je mišljenja da im se ne bi smjelo dopustiti da ostanu na autsrijsku teritoriju više od ... Austrijska granica zaštiti od Cnogorskih povreda.

Drugog marta Lilijenberg odgovara Ivančiću: "U slučaju ako bi Vladika zatražio da mu se izruče ubice senatora Drecuna, Ivančić je dužan da od njega zahtijeva da se, na osnovu ugovora od 1833. predaju Austrijskoj vlasti oni zločinci koji su se sklonili sa Austrijske teritorije u Crnu Goru, da se nanovo sazidaju kolibe, koje su Crmničani zapalili i uništili Paštrovićima prvih dana mjeseca februara, i da se uklone oni zlikovci koje su Crmničani svojevoljno postavili na Paštrovsku planinu unutar Austrijske granice i da se kazne oni koji su to učinili. (Zadar, Državni arhiv, Spisi Namjesništva za Dalmaciju).

"Nije nam poznato koje je dalje mjere preduzeo Vladika protiv ubica senatora Drecuna", piše i nastavlja dalje dr Milović.

"Po svom povratku iz Rusije (1837.) u Crnu Goru, Vladika zavodi u sporazum s ruskim potpukovnikom Jakovom Ozereckovskim novi poredak" u svojoj zemlji. 3. septembra 1837. g. on saziva na Cetinju veliki narodni zbor na koji dolazi "oko 3000 ljudi" iz čitave Crne Gore, u prisustvu ruskog izaslanika Ozereckovskog; objavljuje narodu da se Crna Gora nalazi pod ruskom zaštitom i da će dobijati potporu Rusije, savjetuje Crnogorcima da ne uznemiravaju svoje susjede; osniva Senat od 12 osoba, sa godišnjom platom od 120 talira; tjelesnu stražu (perjanike) od 40 osoba, sa godišnjom platom od 40 talira i jednu nacionalnu gardu od 400 ljudi, sa godišnjom platom od 20 talira".

Ovako je dr Milović opisao događaje što se dogodilo sa Andrijom Bogdanovim Kaluđerovićem i popom Matijašem Drecunom, i dalje navodi razloge koji su rukovodili Vladiku i Senat, da ovako postupi sa Kaluđerovićima.

Kao što je Andrija Bogdanov, iz ličnih pobuda, pošao na Cetinje i javio se Senatu, tako isto tri mjeseca kasnije, njegov brat Luka, koji je ubio senatora Drecuna, primivši junački i muški, svu odgovornost na sebe, vratio se na Cetinje i predao sudu da mu on sudi. Sud, koji je tada zasijedao na Rijeci Crnojevića, osudio je Luku Kaluđerovića na smrt. Obješen je na Riječkom Gradu, 1838. godine.

Njega, kao i njegovog brata Andriju (koji je strijeljan na Cetinju) Ljubotinjani su prenijeli i sahranili ispred Saborne crkce u Ljubotinju.

Kao što se vidi, Kaluđerovići su, od svoga postanka, u Ljubotinju bili plemenski poglavari, bogati i ugledni ljudi, ali od pogibije Andrije i Luke Bogdanova, bratstvo opada, ne samo bogatstvom, već i muškim glavama.

Danas od bratstva Kaluđerovića u Ljubotinju nema nikoga.

. . . . .

POP VOJIN (uz svoga strica Stefana) isticao se i, kao takav, više puta bio biran u narodni sud časnih ljudi. Njegovo ime nalazi se u dokumentima, od 9. septembra 1743., kao sudije u crnogorskom sudu dobrih ljudi (sastavljen od ljudi iz Brda, Grblja, Zete i predstavnika turskih gradova).

PROTO-POP MARKO, takođe, kao i pop Vojin, biran je u sud dobrih ljudi, pa i njegovo ime nalazi se u starim dokumentima ("Crnogorske isprave", str. 87) gdje ga Praviteljstvo suda crnogorskog, sa popom Jovanom Drecunom i vojvodom Petrom Prljom, opunomoćava da presudi spor između Kojice St. i Joka Belanova, po zakonu Mitropolita Petra I.

POP MIĆO oglašen je kao lični junak onoga dana na Grahovu (1856.) kada je, iako ranjen, vrh sebe ubio Turčina, koji ga je golim nožem u ruci, naletio da mu odrubi glavu.

U tom boju je i poginuo. (Onda se nije plakalo za onima koji su junački pali i živi se zamijenili na bojnom polju.)

POP MILOŠ bio je dobar junak, ali još čestitiji čovjek, koji se isticao među Crnogorcima u mirenju krvne osvete, propovijedajući: da je krvna osveta među braćom više zlo od turskoga nasilja i terora. Da bi ono što je propovijedao i djelom dokazao, kada su mu Bjelice ubile brata Ivana, on je oprostio bratovu krv, da bi dao primjer drugima da se zlo i pogibija ne šire i da se bratska krv ne prolijeva uzaludno i međusobno.

POP FILIP (sin kapetana, odnosno, kneza Andrije Bogdanova) junaštvom se isticao u svim ratovima, tako i na Doljanima, gdje je i poginuo, sa onim Ljubotinjanima "koji slavno umriješe, tek da divnoj Zeti lance od Kosova odriješe" (kako ih je opjevao kralj pjesnik Nikola). Njegovo se ime nalazi među imenima poginulih Ljubotinjana na spomeniku pred crkvom s. Đorđija, pod Goricom.

POP NIKO je poginuo na Opačcu (u Crmnici) od zasjede Dupiljana, kada je samodrugi vodio nevjestu iz Sotonića. Radi njegove osvete knez Kaluđerović bio je zavojštio na Dupilo. (Vidi prilog, priču Filipa Vujovića, koja je ušla u ovaj rad).

MATIJAŠ i LAZAR (sinovi Jovana Ivanova) bili su vrsni junaci, naročito Matijaš, radi čega su ga Ceklinjani "držali na oku". U jednom boju kod kuća Djuraškovića, u Gornjem Ceklinu, pošlo im je za rukom da ga ubiju.

Ljubotinjani su ga prenijeli i sahranili ispred Saborne crkve na Ljubotinju.

VUKALE BOGDANOV (kao i Matijaš Jovanov) bio je viđen i lično hrabar, pa su i na njega pazili Ceklinjani. (U to vrijeme su Ljubotinjani bili ubili nekog dobrog Ražnatovića, pa su Ceklinjani željeli da ga osvete sa Vukalom Bogdanovim). Jednom prilikom Vukale je bio pošao u Kramolin, gdje ga je opazio neki Ceklinjanin i kazao Ražnatovićima. Ovi su

odmah našli Purana Šutanova Ražnatovića, odličnog stijelca, pa su ga poslali da pričeka i ubije Vukala.

Puran je, u zasjedi, sačekao Vukala i ubio.

On je sahranjen ispred Saborne crkve na Ljubotinju.

JOKO MILOŠEV pominje se, kao istaknuti junak, u pjesmama vojvode Mirka Petrovića (u pjesmi "Osveta popa Radosava" 1858.) pod imenom M i l o š e v i ć J o k o.

On je jedini od Ljubotinjana učestvovao u ovoj osveti. Od starih sam slušao kako pričaju o ovom događaju:

"Knjaz Danilo je mnogo žalio popa Radosava. Kada je čuo da su ga Turci ubili, nastojao je na sve načine kako da ga i bolje osveti. Zato je Ceklinjanima kupio jednu lađu, da njome četuju po Skadarskom jezeru, da osvete popa Radovića. Sa ovim i sa još dvije svoje lađe, Ceklinjani su dva puta pokušali da izvrše osvetu, ali bez uspjeha, jer su Vranjina i Lesendro imali jaku posadu koja je dominirala Jezerom. Dogovore se da i treći put pokušaju sreću. Dogovor je održan u tajnosti, ali kako su im domaćice morale spremiti brašnjenik, neka se o tome izustila drugom. Tako je Joko Kaluđerović,Milošev slučajno doznao za ovo, od neke odive, koja je bila udata u Strugara. Ne govoreći nikome spremio se i određenog dana našao se na ploči, odakle su Ceklinjani namjeravali da pođu u osvetu. Sakrio se i čekao da se svi okupe. Prvo su došle dvije lađe (jedna od njih bila je ona koju je knjaz kupio, a nosila je ime "Riječka"). U njoj je bio pop Đoko Pejović. Čekajući da se svi okupe, Ceklinjani su svi između sebe razgovarali: kuda treba da pođu. U tome se, kao i ranije, nijesu svi slagali popuno. Onda je jedan Jovićević rekao: "Izjedoh dvije pogače do ploče, ovu treću neću, pa da ću sa malo društva poći". Na ove riječi, kao za inat, krenule su dvije lađe, ne čekajući ostale, koje je trebalo da stignu. Kad je vidio da polaze, Joko Milošev je zazvao: "O, pope Đoko! Da nu, pričekaj me. Imam jedno pismo od Gospodara da ti dam". Lađa se primakla kraju i Joko je uskočio, rekavši im da će sa njima. Ceklinjani nijesu željeli da imaju ikoga sa strane, pa mu je jedan od njih rekao: "Kaluđeroviću, ti ne možeš sa nama ići, jer ne znaš da plivaš". "Ako ne znam da plivam, ali znam da turske glave siječem" odgovorio mu je on. Kada su Ceklinjani vidjeli da Joka ne mogu vratiti, pristali su da ide s njima. Lađe su zaplovile i, srećno, u prvi mrak, prošle pored Lesendra i Vranjine. Na Jezeru se "Riječka" srela sa turskom lađom. Ceklinjani su uskočili u tursku lađu golim noževima, a sa njima i Joko Milošev. Borba je bila strašna. Svi su Turci posječeni – 18 na broju – a jednoga je posjekao sam Joko. Kada se četa vratila i stigla na Rijeku Crnojevića, narod je dočekao, vičući: "Aferim!" Joko ugleda u narodu Zekalja Đ. Pejakovića, pa, izlazeći iz lađe, povika: "Drž, Zekalju, ovu jabuku" i baci mu tursku glavu. Poslije je ova ista četa odnijela svih 18 turskih glava na grob popa Radosava, u znak osvete".

Poslije smrti vojvode Ilije Zvicera, koji je bio kapetan na Lukovu, knjaz Nikola je, za kapetana Župe i Lukova, postavio Joka Miloševa na kojoj je dužnosti i umro.

Njegovi posmrtni ostaci prenijeti su na Ljubotinj i sahranjeni ispred Donje crkve. ((Godine 1897. u odredu Crnogoraca, koji su pošli kao međunarodna žandarmerija, na Krstcu, od Ljubotinjana bili su samo Joko Milošev Kaluđerović i Marko N. Kusovac.)

GILO MILOŠEV (brat Jokov) za vrijeme knjaza Danila, bio je kabadahija. Jednom prilikom bio se naljutio na knjaza (a Kaluđerovićima nije se bilo teško naljutiti, jer nijesu trpjeli nikoga, čak ni Gospodara Crne Gore), te ode u Grčku.

Za njega pričahu njegovi savremenici: nije bilo ljepše momačke glave u bataljonu i da je bio vrlo okretan i bistar. Ovakvim osobinama zadobio je milost kralja Đorđa, koji ga je postavio za dobrovoljačkog komandira, u ratu protiv Turaka, na Krimu 1856. godine.

Sa svojim dobrovoljcima Gilo se proslavio i dobio visoka ratna odličja, pa je bio naimenovan i za guvernera Krita.

U Grčkoj je ostao sve do prvog putovanja knjaza Nikole u Carigrad. Tom prilikom Gilo se sastao sa knjazom, koji ga je uzeo za svog ađutanta i sa njim se vratio na Cetinje.

No, na dužnosti knjaževa ađutanta nije dugo ostao (jer po svom temperamentu nije mogao odobravati kad je vidio kakvu nepravdu).

Jednom prilikom kralj je, kao i obično, priredio sjednik u "odžakliji". Na tom sjedniku bilo je prilično mnogo viđenih Crnogoraca, od kojih je neke Gile nazivao – skorojevići! Knjaz pokrene pitanje o bratstvima u Crnoj Gori – koje je bratstvo prvi kućić i gospodičić? Na ovo su svi odgovorili: "Ti i tvoje bratstvo, gospodaru". Samo Gilo nije ništa odgovorio, šta je zapazio Gospodar, pa mu se obratio riječima: "A što ti veliš, Kaluđeroviću?" Gilo nije mnogo razmišljao, već odgovorio: "Onaj ko ima vlast je prvi kućić i gospodičić, a bez toga bio bih ja, jer su moji prije došli u Crnu Goru ..." "Ne možemo biti oba!", ljutito je odgovorio knjaz, a Gilo mu odgovorio skoro istom mjerom: "Nam, Gospodaru. Ti si prvi i budi, a ja ću se vratiti odakle sam i došao kod tebe ..."

Poslije ovoga razgovora Gilo se spremio i napustio Crnu Goru i vratio se u Grčku, gdje je bio primljen kod kralja Đorđa, koji ga je postavio za kraljičina ađutanta.

Jednoga Uskrsa pošao je kralj s kraljicom u crkvu; pratila su ih dva ađutanta. Po običaju i redu u crkvi su ađutanti stajali po jedan korak iza kralja i kraljice, ali kraljev ađutant je stojao korak ispred Gila. Na Gilovu opomenu, da ustukne, nije se okrenuo, što je Gila uvrijedilo, zato ga je ošamario, pred kraljem, kraljicom i čitavim narodom.

Radi toga incidenta, već istoga dana, platio je glavom (bio otrovan). Tako je završio svoj život.

RAKO JOKOV, ljekar, ostao je dijete poslije očeve smrti, pa ga je majka dovela na Ljubotinj, u Bogute. Na Ljubotinju je završio osnovnu školu, a na Cetinju (kao Knjažev štićenik) četiri razreda gimnazije. Posredstvom kralja Nikole, pošao je u Rusiju, gdje je završio višu gimnaziju i medicinske nauke.

Bio je ljekar na carskom dvoru, gdje ga je našla knjeginja Milena. Prilikom povratka knjeginja mu je ponudila da se vrati u Crnu Goru i postane ljekar na Knjaževom dvoru, na šta je on pristao.

Priroda ga je raskošno bila nagradila ljepotom, fizičkom konstrukcijom i inteligencijom. Kao takav ubrzo je stekao simpatije, ne samo ljudi na dvoru, već čitavog grada Cetinja.

Knjaza je redovno pratio prilikom njegovih putovanja, pa i onoga dana prilikom osvećenja Saborne crkve na Ljubotinju (1893.) bio je u rodnom mjestu, gdje je, u ime Ljubotinjana, pozdravio Gospodara. O tome je "Glas Crnogorca" (broj 41 od 9. oktobra 1893.), između ostalog pisao:

" ... Tek je Gospodar izišao iz crkve pred narod, iz sredine njegove istakao se mlad čovjek, u lijepim crnogorskim haljinama, vitka stasa i dugačka lica, sa jasnim i otvorenim pogledom, ali bez ikakvog činovničkog obilježja, i, poklonivši se smjerno Gospodaru, u ime svega plemena, počeo je govoriti. Govor je bio jasan i tačan, ali bez svakog razvukivanja i kićenja književnim izrazima, bi rekao, to je prosti Crnogorac, ali u cijelom sastavu provirivao je duh resorni višeg obrazovanja. U ovoj besjedi, trajaloj oko kvarat od ure, kao u ogledalu predstavljen je bio položaj tih krajeva od propasti srpskog carstva do toga vremena, kada su došli pod vladu kuće Petrovića, položaj svih plemena crnogorskih i među njima Ljubotinjana, koji je uvijek imao sreću uživati ljubav i povjerenje svojih gospodara, koji počinjući od Vladike Danila i svršavajući knjazom Danilom, udostojavali Ljubotinj svojom posjetom, a sada to potvrđuje svojom posjetom i knjaz Nikola, dokazujući da i on, kao i njegovi preci ne prestaju njih držati u svoju ljubav koju je već toliko puta pokazivao svojom otačaskom brigom i ovome plemenu i odlikovanjima za njegove vojničke i građanske zasluge. U ime toga – zaključio je govornik – pleme naručilo mu je izraziti Gospodaru najveću blagodarnost za posjetu sa svojom ljubavlju i odanošću".

Osim Dr. Raka, u knjaževoj pratnji, ovoga dana na Ljubotinju, bili su: g. Vicelj, general Ovajani, ministar Dr. Bogišić, vojvoda Vukotić i Matanović, članovi Velikog suda: vojvoda Cerović, J. Radović i serdar Rade Plamenac, sa nekoliko mlađih činovnika. U ime svoga sina Mirka, knjaz je darivao crkvu sa 2000 fijorina, jer je pod imenom knjaza Mirka crkva opravljena. Uz to, knjaz Nikola je poklonio i svojom rukom objesio ikonu Sv. Mihaila s desne strane oltara, kao i svoj poklon. Na svečanosti su bile i 60 žena ljubotinjskih, koje su u ratu nosile tajin i municiju za vojskom. Bile su postrojene i knjaz je svakoj darivao po pet fijorina. Odlikovao je Dr. Raka, Savića Bogdanova Vučkovića, Jova Savova Vukićevića, i Sava Markišina Banovića, svi četiri Sarapa i nikog više.

Osim odlikovanja koje je knjaz dao dr. Raku na Ljubotinju, nalazimo još jedno odlikovanje u "Glasu Crnogorca" (broj 51 od 14. decembra 1896.), gdje stoji:

"Njegovo Visočanstvo Gospodar izvolio je odlikovati g. Dr Raka Kaluđerovića, III-ijem stepenom Danilova reda, koji mu je lično odnio Nj. S. knjaz Mirko".

Simpatije i naklonost koje je Rako uživao na knjaževskom dvoru, izazvale su zavist među izvjesnim knjaževim doglavnicima, pa su nastojali da ih zavade. To je Rako odmah uočio, te je jednog dana zatražio od knjaza Nikole, da ga oslobodi dužnosti, radi povratka u Rusiju. Knjaz je udovoljio ovoj molbi i Rako se vratio na svoju staru dužnost, u Petrograd.

Godine 1912. kada je Crna Gora objavila rat Turskoj, sa svojim rođacima Sarapima (koji su se tada nalazili u Rusiji) Rako je dobrovoljno došao da se bori protiv neprijatelja Crne Gore. Sa osobitim požrtvovanjem liječio je crnogorske ranjenike na Cetinju.

Za svoje požrtvovanje odlikovan je i nagrađen od kralja Nikole i crnogorske vlade. Po završetku Balkanskih ratova (1913.) opet je pošao u Rusiju. Poslije Oktobarske revolucije emigrirao je u Holandiju.

MRKAN KENJOV, kao ugledan čovjek, postao je perjanik knjaza Nikole, za vrijeme crnogorskih oslobodilačkih ratova (1876.). Na ovoj dužnosti bio je sve do 1882., kada ga je knjaz Nikola postavio za komandanta bjelogorskog bataljona, u Ulcinju.

Povodom njegove smrti (1923.) "Cetinjske novine" donijele su nekrolog:

"Mrkan K. Kaluđerović – p. komandir u penziji

Iz Ulcinja nam telegrafski javljaju, da se na prvi januara preselio u vječnost Mrkan K. Kaluđerović - Sarap, potkomandir u penziji, dugogodišnji komandant bjelogorskog bataljona.

O ovom starom veteranu i tipičnom predstavniku stare, viteške, kneževske kuće Kaluđerovića, mnogo bi se imalo reći, što bi mlađem naraštaju moglo služiti kao primjer: hrabrost, čojstva, reda i istinskog služenja pravoj srpskoj misli.

Mi ćemo sa pravom reći to, da je Mrkan Kaluđerović, bio jedan od vidnijih prvaka onih naših krilatih heroja, koji su bili neustrašivi branici i tvrđava naše najužnije tačke na Jadranu, divnog Ulcinja.

Neka je slava Mrkanu Kaluđeroviću, koji se svom rodu srpski valja i trebuje odužio, a njegovoj familiji i rodbini naše iskreno saučešće". (D)

Mrkan je imao dva sina – Steva i Iva. Oba su bili školovani.

Stevo je bio činovnik Ministarstva spoljnih poslova Crne Gore i vrlo sposoban. Nažalost, rano je umro. Od njega danas ima dva sina, koji su jedini živi Kaluđerovići (za koje znamo u Jugoslaviji) sa jednim Stevovim unukom u Ulcinju.

Drugi Mrkanov sin bio je Ivo, doktor agronomije. U svojoj struci istakao se kao ijedan stručnjak u to vrijeme u Crnoj Gori.

ŠAKO KENJOV (brat Mrkanov) bio je čovjek nemirnog duha. Njemu su mnoge stvari "smetale", pa je i sam knjaz Nikola, protiv kojega je vodio nekakvu svoju "borbu" bio na čudo od njega. U svojim čudnim zamislima, izjavljivao je: da će od Franje Josifa i Austrougarske, tražiti vojsku da "zbaci" Nikolu Mirkova sa prijestola, pa da, umjesto Petrovića, dođu Kaluđerovići da vladaju Crnom Gorom.

Umro je u duševnoj bolnici, u Danilovgradu, poslije štrajka glađu.

JOKO FILIPOV, barjaktar, istakao se u svim bojevima od 1876/78, kao mlad ratnik. Za izvanredno junaštvo odlikovan je: Obilića medaljom, Hrabrom medaljom, Danilovim krstom i drugim ratnim odličjima.

Reorganizacijom crnogorske vojske (kada su postale brigade), Riječka i Lješanska nahija sačinjavale su jednu brigadu i u njoj je trebalo postaviti barjaktara. U sve vrijeme bitisanja Crne Gore, barjak je bio oličenje za junaka. Prema tome da se zamisliti, koliko je dobrih momaka i junaka, željelo da bude barjaktar četni, a kamoli bataljonski ili brigadni. Mnogi divni i hrabri momci, iz obje nahije bili su kandidati da prime tu čast – brigadni barjak, pa ih je Gospodar sve pozvao na Cetinje. Kad su se okupili, knjaz Nikola je pogledao momke i upitao: "Je li došao Joko Filipov?" Svi su oni imali po nekoga ko ih je predložio, samo Joko nije želio nikoga da moli, niti da za njega riječ neko progovori. Kada je Gospodar izišao s barjakom ispred dvora, Joko je odmah stupio naprijed i pitao Gospodara: da li može da vidi barjak kako izgleda. Gospodar mu je odgovorio, odnosno odobrio. On je tada uzeo barjak i okrenuo se prema Gospodaru: "Gospodaru", rekao je, "ovaj barjak meni pripada. A ako se ikome kriva da ga ja nosim, neka sada ovdje izađe da ga podijelimo na nož."

Tada je Joko Filipov postao brigadni barjaktar – do svoje smrti. (za njegov istup ispred dvora, dobio je ime "zadrta delija").

I na političkom polju, Joko se isticao: biran je za narodnog poslanika u Crnogorskoj narodnoj skupštini (iz opštine Ljubotinjsko-Građanske).

Od velikog, čestitog i glasovitog bratstva Kaluđerovića - Sarapa na Ljubotinju, u stare svoje godine ostao je sam.

Kao barjaktar primao je penziju od Kraljevine Jugoslavije (300 dinara mjesečno).

Pošto je čitavu svoju imovinu, na Čistom polju, prodao i potrošio, preselio se na "starevinu" u Bogute, gdje je u kući Dr Raka živio do svoje smrti.

Umro je 1933. godine i sahranjen u grobnici Andrije Bogdanova, ispred Saborne crkve, u Ljubotinju.

Ispraćen od velike mase naroda iz stare – Crne Gore i Primorja, koji se toga dana opraštao, ne samo od njega, barjaktara Joka, već i sa junačkom i gospodskom kućom Kaluđerovića - Sarapa, koja je mnogo dala ne samo za bratstvo Sarap, plemenu i nahiji, već i Crnoj Gori.

Joko je imao sina Iliju, koji je 1912., pošao na školovanje u Rusiju. Poslije Oktobarske revolucije, emigrirao je u Francusku. Kasnije o njemu, kao ni o Dr. Raku, nikad ništa nijesmo mogli saznati.

. . . . .

MARKIŠIĆI - SARAPI

NIKOLA ĐUKANOV i JOVO MARKOV su bili najbolji bratstvenici bratstva Markišića. Oba su poginuli u borbi sa Ceklinjanima.

(Iz onoga što smo naprijed rekli o borbi Ljubotinjana i Ceklinjana, vidjelo se kakvo je ratovanje bilo, iako brat protiv brata ne može ponijeti poštenje, već zlo i sramotu. U ovom nesrećnom ratu, ginuli su najbolji ljudi i junaci, pa je zato i zlo bilo veće.)

RNO TUROV bio je drug onih poginulih Ljubotinjana, kojima je Gospodar Crne Gore podigao onaj veličanstveni spomenik, pred crkvom sv. Đorđija, pod Goricom.

JOKO MITROV, pored ostalih bojeva, istakao se u boju na Fundini (1876.), kada je sjekući Turke, iskrivio svoj nož. (Slušao sam od učesnika iz toga boja: kad su Turci okrenuli leđa i počeli da bježe u neredu, više puška nije upotrebljavana, jer nije bilo vremena za punjenje,

već su noževi odigrali glavnu ulogu). Kada je boj bio završen i ljudi vidjeli Jokov iskrvavljeni nož, rekli su: "Ovaj se nije bez muke iskrivio."

Iz toga boja, za junačko držanje i pokazanu hrabrost, dobio je na poklon tursku sablju, nekog bimbaše.

JOKO TOMAŠEV (za vrijeme samostalne i nezavisne Crne Gore) bio je pogranični žandarm. (U to doba nije bilo pograničnih četa, pa su tu dužnost vršili žandarmi, kojih je bilo po jedan iz pograničnih plemena). Iz Ljubotinja bio je Joko. U to vrijeme prelazilo je mnogo ljudi iz Austrije u Crnu Goru ili obratno (preko Romog ždrijela), ali se ne pamti da je ikome Joko zla činio. Kada su Joko Nikov i Marko Adrijin Stanišići iz Majina, pobili austrijske žandarme na Borete, prešli su granicu pored Jova i došli na Prekornicu. Kasnije su po odobrenju Crnogorske vlade došli žandarmi da ih traže, ali su oba već bili sklonjeni na sigurno mjesto. Kad su švabski žandarmi otišli, oba su se ponovo vratili u selo, gdje su uživali veliko gostoprimstvo. (Joko je prešao i nastanio se na Lipovik, a Marko, sa crnogorskim pasošem pošao u Ameriku.)

JOKO TOMAŠEV, kao i njegova braća: IVO, FILIP i PERO, u Balkanskim ratovima pokazali su se veoma hrabri. Ne samo da je bio čestit čovjek, Joko je bio i pjesnik. (Poslije balkanskog rata napisao je jednu pjesmu o Ljubotinjskom bataljonu, koja je bila i štampana. (Iz te pjesme sjećam se jednog stiha: "Rani popa, ubi komandanta ... " koji se odnosi na popa Mila Vučkovića i komandanta bataljona Nika F. Šoća.)

Joko je imao osam sinova. Poslije ujedinjenja Jugoslavije svi su pošli u Srbiju i tamo se nastanili.

NIKO JOKOV (kao i nekoliko braće Vukićevića) završilo je vojne škole u Rusiji (blagodareći dobroti Marice Filipove Vukićević Jonin). On je čitavog svoga života smatrao da su Sarapi braća i bio je protiv sklapanja međusobnog prijateljstva, odnosno, ženidbe i udaje.

U Prvom svjetskom ratu učestvovao je u Ruskoj vojsci, kao kapetan. Iz Rusije je dobrovoljno došao na Solunski front, gdje se istakao i kao vojnik i kao komandant. Za vanredne zasluge u prvom svjetskom ratu bio je odlikovan od Srpske i od savezničke Vrhovne komande.

U toku Prvog svjetskog rata ranjavan je nekoliko puta i od tih rana bolovao do smrti (1933.). Radi lošeg zdravlja, poslije oslobođenja, određen je na službi u Budvi, kao kapetan prve klase, gdje je i umro.

Sahranjen je pred Sabornom crkvom u Ljubotinju.

. . . . .

PARNICA SARAPA I DRECUNA OKO VIRANJA

Viranj je, poslije Osmina, najveće brdo u Ljubotinju. (Po njemu se nekad Ljubotinj nazivao Viranj-Rupa.) Sa istočne strane ima okomite stijene, zvane Viranjska greda, pod kojima se, u podnožju, nalazi Ćipur, gdje se doselio i nastanio naš predak BOŽINA SARAP. (Kuća

koju je Božina sagradio pri kraju XV. vijeka i danas postoji, kao svojina Marka Milova Vikićevića. Tu su bila i dva mlina, jedan Vukićevića, a drugi Markišića.)

U gornjem pojasu Viranjskih greda, horizontalno, prolazio je put, kojim je samo čeljade moglo da prođe. Usred greda ima jedna kamenica, iz koje izvire voda, koja je zimi toliko jaka, da je pokretala oba mlina, a ljeti, kad je najveća suša, kamenica je uvijek puna vode, tako, koliko god se izliva, uvijek se punila od izvora. Preko ljeta Prekorničani su iz nje nosili vodu, dok su napravili bistijerne. Pristup kamenici bio je vrlo opasan, pa su Prekorničani nešto prokrčili kroz grede, ali konjče nije moglo da priđe vodi, te su na kraju greda iznosili bazela, a žene su nosile kace na glavi. Ovu opravku puta Prekorničani su radili 1908. godine (kada ja još bijah đak osnovne škole na Ljubotinju).

Oko takvog Viranja sudili su se Sarapi sa Drecunima, u vrijeme kada su Drecuni bili glasiti i uticajni ljudi u plemenu (pa su mislili da se malo prošire, na račun Sarapa). Bilo je to 1872. godine. Drecuni su počeli, prvo, da pričaju između sebe, da je Viranj njihov, a kasnije su to i javno tvrdili: da je voda njihova, a ne Sarapa. Međutim, Sarapi su to osporavali, tvrdeći da su se Sarapi služili nesmetano tom vodom od svog doseljenja u Viranj Rupi. Radi toga, se zavade, pa je spor došao do Velikog suda i knjaza Nikole. Kada sud nije mogao da donese pravilno rješenje, knjaz je stvar uzeo u svoje ruke: odredio je Pera serdareva Popovića, iz Njeguša, da pođe na lice mjesta, ispita čitavu stvar i izvještaj podnese knjazu, da on sam presudi.

Kad je Popović stigao na Ljubotinj i stao ispred crkve u Bogutima, ugledao je Prekorničane, od Grabove strane i Jankova krša, kako ulaze u viranjske grede, raspoređeni u borbenom poretku. (Prekorničani su željeli da ih vide, knjažev izaslanik i pop Joko Drecun, kao kolovođa ovog slučaja).

Gledajući Prekorničane, knjažev izaslanik se okrenuo popu Joku i upitao ga: "A, nu, pope Joko, pričaj sve što imaš po ovoj stvari oko Viranja?" Pop je počeo da dokazuje da je Viranj njihov, navodeći nekakve razloge, koji nijesu bili toliko ubjedljivi. Kada je pop završio, Savo Jokov Kalaba Đurašević, rekao je popu serdarevu Popoviću: "Jeste li čuli šta kaže pop Joko? A božju vam vjeru zadajem, niša od ovoga nije istina ..." Na ove Savove riječi, pop Joko je, sa prezrenjem rekao: "Da nu, serdare, i ti nešto reci." Joko Savov Vukićević, koji se bio našao tu, nađe se uvrijeđen na ovu popovu primjedbu, pa ga gurne laktom i reče: "kad si ga zaserdario, pope Joko?" Kad je ovo čuo knjažev izaslanik, okrenuo se ispod košćele i ugledao kako se poprijeko gledaju Sarapi i Drecuni, a oni ispod Jankovog krša stoje naoružani, ustao je i opomenuo prisutne na mir, pitajući: "A ko je ono gore?" Kada su mu rekli i on razabrao da su to Sarapi i da brane svoje, rekao je popu Joku: "Slušaj, pope Joko, ovdje se ne može ništa suditi. Sve što sam čuo i vidio ovdje, sve ću kazati mome Gospodaru, pa kako on presudi, tako će i biti ..."

Nakon saslušanja izvještaja, knjaz Nikola je rekao da se parnica prekine, a Viranj ostane Sarapima, kao što je i bio.

. . . . .

LALIČIĆI - SARAPI

Selo Prekornica, u kojem žive tri bratstva Sarap, prije njihova dolaska, zvalo se Preko Gore, zato što su Viranj, Grabova strana, Kopice, Grlodubac i Ođa bili obrasli gustom šumom, da se iz Boguta na Prekornicu, moglo stići s drveta na drvo, a da se ne počine na zemlju. Po čemu i kako je Prekornica dobila sadašnje ime od onoga Preko Gore, nije mi poznato, ukoliko nije slučaj da je izostavljeno ono "gore" a prihvaćeno "rnica".

Kada su se u Bogutima podijelila braća Sarapi, Preko Gore je pripalo Radu, Vučku i Lalu koji su se naselili tamo. Prema pričanju starijih, kada su se tu naselili, naišli su na dvije kuće Ratkovića (koje i danas postoje). Došavši u novo mjesto, prvo su ogradili kuće za stanovanje i torove za stoku. Rade je izabrao da podigne kuću ispod Vučjeg ždrijela. (Ta kuća je danas svojina Ilije Nikova Banovića.) Lale je izabrao istočnu stranu i podigao sebi kuću. (Ta je kuća danas svojina Mitra Milova Laličića.) Međutim, Vučko je izabrao sredinu i ozidao svoju "kulicu". (U njoj sam se i ja rodio, kao i moj brat Blažo, pa smo je kasnije prodali Đuru Markovu Vučkoviću.)

Prekornica je postala naseobina, odnosno selo, negdje početkom XVI vijeka. U njoj danas žive četiri bratstva: Banovići, Vučkovići, Laličići i Ratkovići. (U vrijeme kada sam živio na Prekorici, bilo je 75 domova. Međutim, danas ih je mnogo manje – većina porodica se odselila.)

Kao što napomenusmo, Sarapi su na Prekornici našli Ratkoviće (koji se nijesu mnogo množili, pa su među Sarapima ostali u manjini, a prema onoj Crnogorskoj staroj poslovici: manji kod većeg, ili nejači kod jačeg, nije se mogao istaći. (U mom djetinjstvu, na sjednicima, slušao sam kako neko od starijih pita moga strica Nikolu, kakvi su bili Ratkovići. "Duše mi, nijesmo niujednom šancu bili, niti boju, gdje nijesu i oni bili sa nama.")

Poštovanje, ljubav i mir uvijek su vladali između Sarapa i Ratkovića. Tome je mnogo doprinijelo i to što smo bili krvno povezani, jer smo se ženili jedni od drugih.

Pomenuli smo ranije kakva je nekad bila šuma od Boguta do Prekornice. Danas, međutim, na čitavom tom prostoru rijetko je naći drvo koje bi poslužilo za neku stvar, osim za ogrev. (U poslednje vrijeme pojavili su se neki zasadi, mada to nije ni primaći onome što je nekad bilo.) Isto tako, i Mali Osmin, (ispod koga se nalaze kuće Laličića), ostao je golet – bez šume. (kad su građene kuće po Prekornici, sva je građa korišćena sa tog terena.)

Pod Malim Osminom, na uzanom platou, živio je Đuro Purov, koji je imao tri sina. Za ondašnje prilike bio je vrlo bogat čovjek, a i hrabar. (On je sa svojim sinovima podigao crkvu sv. Dimitrija na Ljubotinju, koja je kasnije proširena i postala Saborna crkva (1893.), čiji je ikonostas poklon knjaza Nikole.)

Đuro je podigao kuću ispod Malog Osmina (koja je za dugo godina bila jedna od ljepših u selu): Ovdje je vrlo interesantno da navedemo jedan slučaj: kad je Austrougarska posjela Boku i došla na Brajiće, Austrougarski oficiri mislili su da je Đurova kula fortica (tvrđava). Kad je ova "kula" zidana, postala je i narodna pjesma, koju je Tomo Perišin Vučković, često uz gusle pjevao):

"Kulu gradi stari Đuro Puro,
Pod Osminom visokom planinom,
Na dva poda, na četiri svoda,
Bez testira, cara ni vezira,

Kulu gradi, 'vako progovara:
Dok je meni visoka Osmina,
Ne bojim se cara ni vezira ..."

Taj plato, na kome je ozidana "kula" i danas se zove Purova Glavica, kao uspomena na Purove, koji su tu živjeli, (a koji su nestali, jer su napustili ovo mjesto, radi krvne osvete).

Poslije njihovog odlaska, ova kuća je pripala Đurašu Savićevu Laličiću (ocu Savovom i Jokovom), koji su svake godine na Mitrov dan nosili zavjet i punje u Sabornu crkvu, za dušu Purova.

Đuro Purov bio je oženjen sestrom Grujice i Turčina Simonova Vučkovića. S njom je imao tri sina: Bogdana, Nikolu i Miloša. Miloš je bio najmlađi i dosta slabunjav, tako da su ga braća često terorisala i tukla. Jednom prilikom, Nikola je istukao brata, a ovaj nemajući kome da se požali, pobjegao je do svoga ujaka Grujice i požalio mu se na brata. To je Grujicu strašno rasrdilo, pa je sistoga trenutka pošao na Purovu Glavicu. Kada je stigao i stao pred kućom, počeo je da viče: "zašto tučeš svoga brata?" Nikola se našao uvrijeđen što ga ujak grdi, ali, smatrajući da je stariji i njegov najbliži i da na to ima pravo, ne odgovori ništa, te ga Grujica zalijepi po obrazu. To Nikolu iznenadi, utrča u kuću, skine džeferdar s klina, pa izmoli na prozor, nišaneći na ujaka: "Za malu dlaku, što te ne bih ubio, ujače." Grujica se nije plašio sestrića, pa je krenuo da se s njim i dalje svađa, s namjerom da uđe u kuću. Ne želeći prepirku i svađu sa ujakom, Nikola ga je opet opomenuo: "Nemoj naprijed ujače, jer ću te ubiti. Neću te prevariti." Nikolina žena, koja se našla tu, prišla je mužu i rekla mu: "A nećeš, dati, nidaobog, ubiti svoga ujaka" i uhvatila ga za rame. Kako je Nikola već držao prst na obaraču, puška je pukla i ubila Grujicu usred prsiju, te je na mjestu pao mrtav. Poslije ubistva Grujičina, Purovi su znali da im tu više nema opstanka: doći će Vučkovići i sve ih pobiti, zato pobjegnu: Nikola i Bogdan u Paštroviće, a Miloš, ne zna se kuda.

Glas da je poginuo Grujica Vučković od svoga sestrića pošla je po Crnoj Gori, a kada je stigao glas na Cetinje kod Petra II Petrovića Njegoša (saopštio mu je Milan Turov Vujanović - Sarap), Vladika je rekao: "Pogibe mi najbolji brat kojega sam imao".

Petar II Petrović Njegoš poznavao je Grujicu i bio prisan s njim. (Grujica je bio u Gardi Petra II i vrlo pouzdan.) Koliko je Vladika žalio, vidi se i po tome, kada su mu saopštili, upitao je: da li je osvećen i, naredio ako nije osvećen, da ga osvete! Milan je obavijestio Njegoša da su Purovi pobjegli u Paštroviće i da je teško izvršiti tu osvetu. Među Perjanicima nalazio se kum Purova – Savo Jovanović, iz Donjih Brčela, iz Crmnice. Milanu je bilo žao Grujice, pa je počeo da nagovara Sava, kako bi ovaj izdao Purove. Jovanović se opirao, pozivajući se na "boga i svetog Jovana", navodeći da je sramota izdati kumove "na vjeru". No, Milanu je bilo toliko stalo (a imao je i podršku od Petra II), pa je nastojao da ubijedi Jovanovića da pođu kod Vladike i upitaju ga: je li grehota ili sramota izdati "na vjeru"ubice Grujice Vučkovića? Kada je Vladika rekao: "Nema grehote izdati nevjeru "na vjeru", Jovanović je pristao da pođe kod Purova u Paštroviće i reče im kako se Vučkovići spremaju da dođu kod njih i da ih ubiju i da im on kaže kako da spasavaju glave. Preporučio im je da pođu u Skadar, gdje će ih on "propratiti" preko Crmnice, garantujući im sigurnost. Poslije dugog kolebanja i uvjeravanja od strane Jovanovića, Purovi su pristali da ih on provede preko Crmnice i uglavili dan kada to treba da urade.

Savo Jovanović vratio se na Cetinje i obavijestio Milana Turova o svom pohodu u Paštrovićima i dogovoru s Purovima. Milan mu je za to poklonio srebrni handžar i

obavijestio Vučkoviće, preko Duma Stanišina da bi se toga dana, kad naiđe Jovanović s Purovima, našli pri Ozrenu, iznad Utrga.

Sve je bilo pripremljeno: Vučkovići su pošli na Ozren sa Dumom, a Jovanović u Paštroviće, kod Purova. Kad su stigli na Paštrovsku goru, (gdje se razdvajaju putevi prema Ozrenu i Skali Bukovičkoj), Savo je predložio da idu prema Ozrenu, a Purovi su predložili prema Skali. (Tu je Nikola posumnjao na Jovanovića i htio je da ga ubije, pa da sa njegovom glavom pođe u Bar, kod Turaka, ali Bogdan nije dozvolio, već odvratio brata od namjere i pošao prema Skali **B**ukovičkoj.)

Dumo sa Vučkovićima čekao je na Ozrenu. Kad su Vučkovići saznali da su Purovi pošli prema Skali Bukovičkoj, pohitali su u Brčele, u kuću Sava Jovanovića, da ih tamo nađu. No. pošto je bilo opasno da napadaju u Crmnici, to opkole kuću i jave vojvodi Petru deriglavi, te on dođe s Ljubotinja i pozva Purove da se predaju.

Vidjeći da su upali u "klopku" Purovi nijesu željeli da se predaju, već su otvorili vatru iz kuće. Tri dana i tri noći davali su otpor iz zatvorene kuće Jovanovića. Kad im je nestalo hrane i fišeka, vojvoda je naredio da se kuća, ćuskijama, razruši. Braneći se, Purovi su, iz kuće ubili Toma Kopitovića. Kad je to vidio Dumo Stanišin je upitao Purove: zašto su ga ubili, a oni su mu odgovorili: Zato što sramoti naše ujake da mu pojedoše smokve ..."

Purovi nijesu imali fišeka, držali su po jedan, da se zamijene kada provale zid. No, kako je zid bio tvrd, to se oteglo, pa su se momci mijenjali s ćuskijom. Vojvoda je gledao kako se momci muče, pa je rekao svome rođaku popu Bogdanu: "A nu pope, ti si jak, uzmi onu ćuskiju i razbij zid." Pop je uzeo ćuskiju i počeo udarati u već načeti zid. Poslije nekoliko snažnih udaraca kamen je iskočio, a Purovi to iskoriste, i kroz onu rupu, ubiju popa. Onda je Nikola zapjevao iz kuće: "Ne čudim se Dumu Vučkoviću što se Dumo na nas potežio- mi smo njemu brata pogubili, no se čudim popu Ćukoviću, kome nismo ništa učinili ..."Kad su vidjeli da su izginuli, svoje noževe polomili su na prijekladnik i rekli vojvodi: "Slušaj, Deriglava, kako se lome noževi braće Purova! Nema više boja."

Onda su otvorili vrata i krenuli da iziđu. Dočekali su ih plotuni i oba su poginuli.

Za čitava tri dana i tri noći, kako su se Purovi držali u kući Jovanovića, Vladika je pitao: da li se još drže. Kad mu je treći dan odgovoreno da se još drže, naredio je dvojici perjanika da pohitaju u Crmnicu i ako Purove zateknu u životu, dovedu ih na Cetinje.

Kad su perjanici stigli na Smokovijenac (između Podgori i Brčela) srio ih je glasnik, koji im je saopštio da su Purovi već poginuli.

Laličići su brojno bili manji od Banovića ili Vučkovića, i u jedno vrijeme, u prošlosti, nejači ili manji nije mogao doći do izražaja, kao jači i brojniji. Vučkovići su ponekad bili drski u međusobnim poslovima, a kako im je imovina bila uz Laličiće, tako je dolazilo do međusobnih raspri. I, da nije bilo Banovića, često je htjelo doći i do svađa: kad god bi se pojavio neki nesporazum, Banovići su intervenisali, i tako je, do danas, prošlo bez krvi. (Dok sa Banovićima Vučkovići nikad nijesu imali nekog težeg konflikta, te je tako ljubav i sloga vladala od našeg doseljenja do danas.)

ĐURAS SAVIĆEV bio je jedan od najznačajnijih Laličića. Uz hrabrost koju je posjedovao, bio je i dobrostojeć domaćin sa imanjem (pošto je naslijedio imanje Purova. A imanje je u to vrijeme svakom čovjeku donosilo, pored bogatstva i glas).

IVAN KOJIČIN u svoje vrijeme, bio je najistaknutiji bratstvenik bratstva Laličića. Kada su se 1875. godine birali j a j o š i (uskoci) za Hercegovinu, dobrovoljno se prijavio. (Tom prilikom jajošima su dodjeljivani noževi b j e l o k o r c i pod uslovom da će onaj kome se nož dodjeljuje , njime posjeći Turčina. Ivan je jedan takav nož primio i pošao u Hercegovuni).

SAVO ĐURAŠEV bio je glavni predstavnik bratstva na svim skupovima – seoskim i plemenskim – gdje su se rješavala važna pitanja. U bojevima bio je hrabar, pa je i nagrađen Hrabrom medaljom.

ĐURO MILOŠEV služio je u životu kao primjer mirna čovjeka, časna i poštena, a u ratovima hrabar i izdržljiv do krajnosti.

FILIP IVANOV, vodnik četni, bio je miran i tačan u izvršavanju svoje dužnosti. Pokazao je ličnu hrabrost u ratovima u kojima je učestvovao. U borbi sa Bugarima, na Bregalnici, bio je ranjen i prenesen u Beograd radi liječenja.

Iako invalid, to mu nije smetalo da svoju vodničku dužnost vrši tačno i odvažno, za sve vrijeme Prvog svjetskog rata. Pri kapitulaciji Crne Gore "nije se htio zavesti iza Goleš planine", već je pošao sve do Podgorice, gdje je bio kraj borbe i vojska raspuštena.

ŠUNJA IVANOV je bio jedan od najboljih momaka. Prilikom rata 1912. zatekao se u Americi, ali mu to nije smetalo, kao patrioti i rodoljubu da sa ostalima Crnogorcima, napusti zaradu, i dođe da se bori za slobodu svoje domovine. Hrabro se borio na Tarabošu i tu ostavio svoj život. (Istoga dana, na Tarabošu poginuo je i njegov rođak – Manjo (Marko) Jokičin Laličić.)

JOKO ŠUTANOV, svakako, bio je jedan od najomiljenijih momaka u selu i plemenu: mlad, zgodan i hitar, a pored toga okretan, pa su ga kao takvog birali u mitralješko odjeljenje, kome je pripadao u ratovima 1912., protiv Turaka, 1913., protiv Bugara i 1914. do 1916. protiv Austrijanaca. Bio je nekoliko puta pohvaljivan za svoje pregalaštvo.

Na žalost, umro je prijeko, u cvijetu svoje mladosti, 1922. godine.

. . . . .

N A P O M E N A

Sa ovim napisom želio sam da našim mladim Sarapima i budućim naraštajima, u najkraće mogućim potezima, predstavim nekoliko imena naših predaka – Sarapa, čija imena, mislim, ne bi trebalo da se zaborave među bratstvenicima. Ovdje nijesu ušla sva imena, koja bi trebalo da se sačuvaju od zaborava; ima ih još dosta koji su bili dostojni pomena, ali, kako sam punih četrdeset godina proveo u tuđini, sjećanja su iščiljela.

Od svih onih kojima sam se obraćao za podatke ili ispravke, dobio sam pomoć samo od Nika Ilina Vučkovića, Vasa Mitrova Banovića, Vasa Đurova Vukićevića i Sava Perova Vučkovića.

Prilikom rada konsultovao sam sva bratstva Sarapa. Istina, mnogi su prvu kopiju pročitali i – prećutali.

Blagodareći razumijevanju Vasa Đurova Vukićevića, koji je, uz rodoslov SARAPA, izveo i statistiku živih, prilikom sastavljanja rodoslova tako da mogu ovdje da je navedem, onako kako mi je zajedno sa rodoslovom poslao. Prema toj statistici, muških glava (do zaključenja ove knjige) u bratstvu Sarap, bilo je: 516, i to (po bratstvima): Banovića 143, Vučkovića 129, Vukićevića 90, Laličića 85, Markišića 27, Vujanovića 26, Đuraševića 14, Kaluđerovića 2. Bez nasljedstva u rodoslovu se nalaze 365 imena i to: Vukićevića 90, Vučkovića 81, Banovića 74, Laličića 43, Markišića 24, Vujanovića 20, Kaluđerovića 19 i Đuraševića 14.

Bez kritike nema istine
Bez istine nema pravde
Bez pravde nema slobode
Bez slobode nije vrijedan život.

USA
Detroit, Micigan
1963. godine

Jovan Ivov VUČKOVIĆ - SARAP

P R I L O G :

POČAST JUNAČKIM POSTIMA

Podgorica, 20. januara 1892. godine

Baveći se od nekoliko dana u Podgorici i pregledajući bojišta koja se oko nje nalaze, Njegovo Veličanstvo Gospodar sjetio se i junačke pogibije Ljubotinjana na Zagorič 28. junija 1876. godine. Tom prilikom je Gospodar izrazio želju da se prenesu kosti tih poginulih boraca i ukopaju pred Podgoričkom crkvom. Radi toga su bili pozvani Ljubotinjski glavari, koji su jedva dočekali; i naskoro se u Podgorici okupila lijepa kita Ljubotinjana i (Dobrljana). Na sv. Savu, poslije liturgije, Gospodar je, u pratnji istih pošao i pogledao mjesto gdje su ukopani, te je odmah naredio da se odmah pristupi poslu oko iskopavanja i prenosa. Sjutradan je plemenita misao Gospodareva bila izvršena najvećim pijetetom i junačke ove kosti bile su svečano predusretene u Podgorici. Ove kosti na broju 47 ljudi – smještene su bile sve u jednoj skrinji, a u crkvenoj avliji je iskopan grob. Sve se ovo činilo u prisustvu i pod nazorom našeg uzvišenog Gospodara. Skrinja ova, sa kostima, bila je namještena na sred crkve i 17. januara, najprije je održana liturgija, na kojoj je bilo naroda, da nije Moglo ni stati u crkvu. Osim toga su bile pred crkvom postrojene podgoričke čete, radi vojničkih počasti. Kad je Njegovo Visočanstvo Gospodar, u pratnji Njihovih Svjetlosti, knjaza nasljednika i knjaza Mirka i narodnijeh glavara došao u crkvu, klekao je pred mrtvačku skrinju i tu se skrušeno Bogu molio, pa kad je ustao, poljubio je skrinju i prešao na desnu stranu od nje. Po svršenoj svetoj liturgiji, držano je opijelo poginulima. Sveti obred je svršavao proto Zaharije Popović sa Lješnjanskim sveštenikom Jovanom Radulovićem. Kada je opijelo svršeno, Gospodar je prvi prihvatio skrinju, zatim njihove Svetlosti, pa i ostali: brigadir, komandiri, i rođaci poginulih, jer skrinja bijaše velika, pa je trebalo dosta ruku. Tako je, uz tužno "svjati bože" lagano bila donesena do grobnice, u kojoj je lagano spustiše. Kada su sveštenici nad otvorenom grobnicom dovršili poslednje obrede i kosti posuli vinom i uljem, od uparadirane vojske osu se tri puta plotun. Zaista, divna završna pjesma za opijelo onakvih boraca i junaka, a tako i jeste najmilije, jer su pod njom ispustili svoje plemenite duše. Iz milošte Gospodar je razvio svoj svileni šal i bacio ga na te kosti junačke u škrinju, prije nego je bila zatvorena. A kad nametnuše zaklop, on se okrenu narodu vedrijem čelom i reče: "Osvetili su ih braća i junaci Crnogorski". Burni usklici: "Živio" sa sviju strana bjehu mu odgovor. Gospodar je još tom prilikom učinio milost nekima, koji su u istom boju bili kao i siročadi poginulih junaka. Tu se opet orilo dugotrajno: "živio". Kad je grob bio prekriven zemljom Ljubotinjani su sve prisutne častili pićem, za pokoj duša svojih rođaka, a zatim su, baš kod groba, uhvatili kolo te stali igrati, pjevati, veseliti se i pucati. To je dostojan čin za potomke onakvih junaka, te zaista ko ovako gine, ko po smrti ovakvu slavu steče, njega ne treba žaliti. Gledajući gole kosti, razvaljene glave svojih milih i dragih, a sjećajući se divne slave, koju im je sada Gospodar priredio, otac za sinom, brat za bratom, pa ni siroče za ocem nije zasuzilo. Mjesto svega toga orila se vesela pjesma, a u srcu dičanskome blagodarnosti radi ponosa što su potomcima takav slavan spomen ostavili. A ako je i bilo kakvih misli i želja, to su bile samo takve, da i oni takvom smrću umiru i takvu posmrtnu slavu zasluže. Ta, i za junake nema ljepše smrti. Primjeri, muke, nevolje i teškoće, prolivanja krvi i pogibije, junake ne plaše nego čeliče, jer znadu:

"Ko vječito hoće za živuje,
Mučenik je ovoga svijeta ..."

Poslije su Ljubotinjani u Mirkovoj varoši, kod spomenika Velikog Vojvode Mirka uhvatili kolo, te se još i dugo čulo njihovo veselje – veselo popijevanje.

Kad su Ljubotinjani išli da zahvale Gospodaru, Njegovo Visočanstvo rekao im je, da će narediti, da se na ovaj slavni grob podigne skroman spomenik i pokazao im je natpis, koji će biti urezan na tom spomeniku. Taj natpis koji je sastavio knjaz Nikola, glasi:

"S poštovanjem pristupite
Grobu ovih mučenika
U kom leže četrdeset
Ljubotinjskih ubojnika.
Na prag same Podgorice
Slavno oni umriješe,
Tek da divnoj Zeti lance
Od Kosova razdriješe."

Iza će redom biti imenovani svi oni junaci čije kosti tu počivaju. Kada su glavari Ljubotinjski uz pjevanje i pucnjavu, stigli na Rijeku, tu su ih predusreli ostali glavari Riječke nahije, te su se još dugo tu veselili, napijali za zdravlje našeg uzvišenog Gospodara, od kojih je zdravica najezgrovitija bila ona serdara Škrnja Kusovca, slavnog krstaškog junaka, starog komandira Ljubotinjskog , koji je onog krvavog dana na Zagoriču komandovao.

Potrebno je još koju riječ reći o samom događaju, u kome su ti junaci pali.

Poslije objave rata Turskoj 1876. godine, Ljubotinjski bataljon bijaše u Piperima. 28. junija te godine, na podnožju Gorice, bješe se rasporedila turska vojska, oko 3000 ljudi, i istakla sprijeda topove. Morača je razdvajala neprijatelje. Piperi otpočnu čarkanjem i prihvate Ljubotinjani. Serdar Škrnjo Kusovac, zauzme sa većinom od njih Spasojevu glavicu, a tri čete, oko 220 ljudi više Ztatičkog potoka, pregaze Moraču i u otvorenom polju izađe ta šačica na susret sili turskoj. Oni bez ustezanja, po goloj ravnici, polete upravo na topove, protiv sve vatre neprijateljske, te Turci moradoše sa topovima uzmicati. Eto, tako tu izginuše onih 47 junaka. Među njima, su od glavara: potkomandir od Garde pop Joko Drecun, potkomandir bataljonski Prele Kruškić, sva tri barjaktara, a ranjena sva tri oficira i još mnogo vojnika. Da ih nije u odstupanju zaklanjao serdar Škrnjo Kusovac sa Spasojeve glavice, teško da bi iz te gole ravnice iko iznio glave. I Turaka je toga dana više poginulo, ali su ipak Crnogorci ovaj boj označili kao svoju "pogibiju", jer oni kada ne nabroje po deset za jednoga, računaju da nijesu osvećeni kao što treba. Do toga dana su Turci držali da su Crnogorci samo u brdima junaci, te ova odvažnost Ljubotinjana, u otvorenom polju, mnogo im je straha zadala, pokazavši im da su Crnogorci u svakoj prilici junaci. Za čitava četiri vijeka, u svakoj nevolji i oskudici, ogrijani samo suncem zlatne slobode, Crnogorci ne klonuše. Crnogorci do današnjeg dana ostadoše oni isti, dostojni pohvale i priznanja cijelog svijeta. Jedan dokaz je za to junačka smrt naših dičnih Ljubotinjana, na Zagoriču 28. junija 1876. godine. Opijeni tom svetom cilju, te naše svete borbe za slobodu ugnjetene braće, junačka šačica od 220 ljudi, sa samopouzdanjem, obilićkim srcem i odvažnošću u otvorenom polju, golih prsiju jure na guste kolone neprijateljske i na topove. Braća padaju, redovi se proređuju, ali vatra zanosa vuče naprijed, i tri hiljade neprijatelja se koleba pred ovom zmajskom četicom. Bez straha, bez žalosti i bez tuge, pao je brat do brata, drug do druga, otac do sina i sin do oca. Mnogo palo pa i ostalo, ali nijedan nije žalio svoje glave, jer su dično i slavno umrli, kao što su se vazda naučili. Pa, i ima li ljepše smrti od one na polju časti u svetoj borbi za slobodu, kada je svaki zaslužio da mu se kliče:

"Divna smrti, prosti im mlijeko."

Četrdeset i sedam junaka, četrdeset i sedam sivih sokolova, toga dana je ostavilo naše gore za svagda – ostavljajući nam u naslijeđe svoj slavni, junački spomen, svoj primjer, da nam puni grudi, da nas snaži, te da i mi budemo, srećni kad vrijeme i prilike pozovu da krv svoju za slobodu i narod prolivamo.

"Junaštvo je car zla svakojega,
Al' i piće najslađe duševno ..."

Za jedan takav nepomućen podvig, mi kličemo:

SLAVA I PO STO PUTA HVALA DIČNIM LJUBOTINJANIMA!

Njihov primjer čeliči svima nama srce, a gledajući počasti, koje im se dičnom spomenu odaju, znam da nikakav Crnogorac ne bi zažalio i sada tako umrijeti. Kosti tih slavnih boraca neka sada mirno počivaju u slobodnoj zemlji Zeti, pomolju koje i za čiju slobodu su i oni pali.

Pred sandukom koji je skrivao kosti tih junaka, klekao je Gospodar, poljubio ga, a onda je pomogao iznositi, pa on će im spomenik podići. Jest, sve je to učinio, tako se on odružio sjeni junaka, jer je on imao najbolje prilike vidjeti što vrijede ovakvi junaci. Duša dičnih mučenika u raju će propjevati i tamo će se Bogu pomoliti za svog vladaoca i narod, a nama ostaje da se na spomenu, na slavi njihovoj grijemo i snažimo, za predstojeće slavne, ali teške dane.

("Glas Crnogorca" od januara 1879. godine)

• • • • •

• • • • •